

UCHWAŁA NR XVIII/104/08
Rady Gminy Łuków
z dnia 19 czerwca 2008 roku

w sprawie zmiany uchwały w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Gminy Łuków na lata 2008 – 2015”

Na podstawie art. 18 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 roku Nr 142 poz. 1591) – Rada Gminy Łuków uchwala, co następuje:

§ 1

W załączniku do Strategii stanowiącym „Wykaz kluczowych zadań inwestycyjnych Gminy do realizacji w latach 2008-2015” wprowadza się zmiany jak w załączniku nr 1 do niniejszej uchwały i dodaje się po punkcie III inwestycję pod nazwą:

IV. „Teren inwestycyjny Łazy”

IV.1 „Uzbrojenie terenu inwestycyjnego w Łazach”

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem jej podjęcia.

SEWODNICZĄCY
Rady Gminy Łuków
M. Osiak
mgr Mariusz Osiak

WYKAZ KLUCZOWYCH ZADAŃ INWESTYCYJNYCH GMINY DO REALIZACJI W LATACH 2008-2015

Lp	Nazwa zadania	Rozmiar rzeczowy zadania	Wartość kosztorysowa robót	Planowana wielkość nakładów w poszczególnych latach								Źródła finansowania		Źródła dotacji zewnętrznych	Podmiot realizujący	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
II. Gospodarka wodno – ściekowa																
1																
2																
3																
4																
5	Budowa przyzgodowych oczyszczalni ścieków w miejscowościach: Aleksandrów, Biard, Czersl, Dąbie, Dminin, Golaszyn, Gołębki, Gręzówka, Jadwisin, Jezior, Karwacz, Klimki, Krynka, Kownatki, Lawki, Łazy, Malcanów, Podgaj, Role, Ryżki, Rzymy-Las, Rzymy-Rzymki, Sięciaszka Pierwsza, Sięciaszka Druga, Sięciaszka Trzecia, Strzyżew, Suchocin, Suleje, Świdry, Szczygły Dolne, Szczygły Górne, Turze Rogi, Wągram, Wólka Świętkowa, Zarzecz Łukowski, Zalesie, Żdżary	600 szt.	6 000	600	5 400	-	-	-	-	-	-	1 100	4 900	wkład ludności / PROW	UG Łuków	-
	RAZEM		29 545	2 405	8 640	3 300	2 500	3 100	3 000	3 100	3 500	4 915	22 970	-	-	-
IV. Teren inwestycyjny Łazy																
1	Uzbrojenie terenu inwestycyjnego w Łazach		3 923	300	3 623	-	-	-	-	-	-	588	3 335	RPO	UG Łuków	-
	RAZEM		3 923	300	3 623	-	-	-	-	-	-	588	3 335	-	-	-

Uchwała Nr XXII/129/08
Rady Gminy Łuków
z dnia 23 października 2008 roku

w sprawie przyjęcia Aneksu do Strategii Rozwoju Gminy Łuków (lata 2007 – 2015) pt. „Rozwój Podstrefy Łuków Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK WISŁOSAN”.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 roku Nr 142 poz. 1591 z późn. zm.), Rada Gminy Łuków uchwala co następuje:

§ 1

Wprowadza się Aneks do Strategii Rozwoju Gminy Łuków na lata 2007 – 2015 pt. „Rozwój Podstrefy Łuków Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK WISŁOSAN”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy Łuków
M. Ostak
mgr Mariusz Ostak

ANEKS DO STRATEGII ROZWOJU GMINY ŁUKÓW

(LATA 2007 – 2015)

pt. **„ROZWÓJ PODSTREFY ŁUKÓW
TARNOBRZESKIEJ SPECJALNEJ STREFY EKONOMICZNEJ
EURO-PARK WISŁOSAN”**

Łuków, wrzesień 2008

Spis treści

1. Wstęp.....	3
1.1. Rola i zadania Strategii.....	3
1.2. Podstawy formalno-prawne opracowania Aneksu do Strategii.....	3
2. Założenia do Strategii rozwoju Podstrefy.....	5
3. Infrastruktura techniczna dla obszaru Podstrefy	6
3.1. Działania Gminy	6
3.2. Działania Zarządzającego.....	6
4. Analiza SWOT.....	8
5. Cele ustanowienia Podstrefy Łuków	9
5.1. Cele powołania Podstrefy Łuków a Cel strategiczny Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (TSSE)	9
5.2. Cele szczegółowe dla Podstrefy Łuków a Wizja i Cele przyjęte w Strategii Rozwoju Gminy Łuków.....	9
5.3. Spójność Strategii Rozwoju Gminy Łuków z Regionalnym Planem Operacyjnym (RPO) Województwa Lubelskiego.....	11
5.4. Cele uzupełniające	12
5.5. Uwarunkowania zewnętrzne – cele i rola Zarządzającego Strefą.....	12
6. Wiodące grupy działań Gminy dla potrzeb Podstrefy.....	13
7. Pozyskiwanie inwestorów	16
7.1. Zasady pozyskiwania inwestorów	16
7.2. Główne kryteria stosowane przy doborze inwestorów.....	16
7.3. Działania promocyjne na rzecz pozyskania inwestorów	16
7.4. Udostępnianie majątku inwestorom	17
8. Etapy rozwoju Podstrefy.....	18
9. System wdrażania, finansowania oraz monitoring procesu realizacji Aneksu do Strategii.....	20

1. Wstęp

1.1. Rola i zadania Strategii

Strategia Rozwoju Gminy Łuków jest dokumentem wyznaczającym cele i kierunki rozwoju Gminy na lata 2007 – 2015.

Główne założenia Strategii nawiązują do Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego oraz wiążą się pośrednio z zasadami polityki regionalnej państwa.

Strategia stanowi bazowy dokument do opracowania i wdrożenia na terenie Gminy przyjętych programów współfinansowanych ze środków krajowych oraz funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Strategia składa się z trzech zasadniczych części:

1. analizy stanu istniejącego,
2. wizji, celów strategicznych i operacyjnych,
3. systemu wdrażania, finansowania i monitorowania realizacji strategii.

W niniejszym Aneksie diagnoza stanu istniejącego do Strategii pozostaje bez zmian. Również wizja oraz cele strategiczne nie ulegają zmianie. Aneks stanowi uzupełnienie dla przyjętych celów operacyjnych oraz systemu wdrażania i finansowania Strategii.

Aneks jest konsekwencją utworzenia na obszarze gminy Łuków Podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK WISŁOSAN zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 roku.

1.2. Podstawy formalno-prawne opracowania Aneksu do Strategii

a. Tarnobrzeska Specjalna Strefa Ekonomiczna EURO-PARK WISŁOSAN

Tarnobrzeska Specjalna Strefa Ekonomiczna EURO-PARK WISŁOSAN (TSSE) została ustanowiona Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 9 września 1997 r. (Dz. U. Nr 135, poz. 907) w oparciu o ustawę z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych (Dz. U. Nr 42, poz. 274).

Utworzenie strefy na terenie dawnego Województwa Tarnobrzieskiego (obecnie tereny północnej części Województwa Podkarpackiego i południowej części Województwa Świętokrzyskiego), a następnie jej rozszerzenie na tereny miast Radomia, Połańca, Niska, Jasła i Ożarowa Mazowieckiego miało być szansą rozwiązania problemów koniecznej restrukturyzacji kilku dużych obszarów przemysłowych przy założeniu, że głównymi celami tego przedsięwzięcia są: wykorzystanie nadwyżek siły roboczej, dywersyfikacja dominujących rodzajów działalności gospodarczej (szczególnie w obszarach monokultury przemysłu siarkowego, hutniczego, maszynowego i metalowego) oraz zagospodarowanie zbędnego majątku – działek, budynków i budowli.

W dniu 14 listopada 2007 roku Prezes Rady Ministrów podpisał Rozporządzenie dotyczące zmiany Tarnobrzskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej zmieniające Rozporządzenie z dnia 22 listopada 2006 (Dz. U. Nr 215, poz. 1581 oraz z 2007 r. Nr. 26, poz. 173 i Nr. 182, poz. 1300). Rozporządzenie weszło w życie 14 dni od dnia ogłoszenia, tj. 1 grudnia 2007 r. W efekcie tej zmiany Strefa od 1 grudnia br. obejmuje 1 335,60 ha. Poza korektą terenów inwestycyjnych w: Radomiu, Jaśle, Przemyśle, Janowie Lubelskim i Siedlcach TSSE zyskała jedną nową podstrefę – podstrefę Łuków.

Zasoby udostępniane inwestorom na terenie strefy obejmują tereny inwestycyjne, w znacznej mierze uzbrojone, budynki oraz infrastrukturę techniczną. Właścicielami tego majątku są przedsiębiorstwa działające na terenie TSSE w chwili jej ustanowienia oraz gminy i Zarządzający TSSE EURO-PARK WISŁOSAN – Agencja Rozwoju Przemysłu S.A. w Warszawie oddział w Tarnobrzegu.

Podstrefa Łuków jest zwartym obszarem o kształcie zbliżonym do prostokąta. Znajduje się na terenie gminy Łuków w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Łuków. Jest obszarem niezabudowanym i bez infrastruktury. Właścicielem gruntu jest gmina Łuków.

b. Podstawy opracowania Aneksu do Strategii

Aneks do Strategii opracowano na podstawie następujących dokumentów:

- Strategia rozwoju Gminy Łuków na lata 2007 – 2015 wg stanu na 23.10.2007r.,
- Analiza potencjału Gminy Łuków oraz wskazane rekomendacje dotyczące charakteru Podstrefy Łuków (opracowanie z maja 2008 r.),
- Plan Rozwoju Podstrefy Łuków opracowany we współpracy z Zarządzającym Strefą, wrzesień 2008
- Przeprowadzone rozmowy i wywiady z pracownikami Urzędu Gminy,
- Uchwały Rady Gminy:
 - Uchwała nr X/49/07 rady Gminy Łuków z dnia 18 września 2007 roku w sprawie wyrażenia zgody na objęcie Tarnobrzeską Specjalną Strefą Ekonomiczną EURO-PARK WISŁOSAN gruntu położonego na terenie gminy Łuków,
 - Uchwała Ne XVIII/104/08 Rady Gminy Łuków z dnia 19 czerwca 2008 roku w sprawie zmiany uchwały w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Gminy Łuków na lata 2008 – 2015”,
(w załączniku do Strategii stanowiącym Wykaz kluczowych zadań inwestycyjnych Gminy do realizacji w latach 2008-2015 wprowadzone zostały inwestycje pod nazwą:
„Teren inwestycyjny Łazy”
„Uzbrojenie terenu inwestycyjnego w Łazach”).

2. Założenia do Strategii rozwoju Podstrefy

Analiza potencjału Gminy Łuków z maja 2008 roku nie potwierdziła w jednoznaczny sposób kierunku czy też branż, które winny być dominujące dla rozwoju Podstrefy Łuków.

Preferencje Gminy oraz istniejące tradycję przemysłowe wskazują na następujące kierunki zagospodarowania Podstrefy:

- branża rolno-spożywcza z uwzględnieniem rolnictwa ekologicznego,
- transport, składy,
- budownictwo,
- inwestycje o charakterze innowacyjnym.

Strategia rozwoju gminy wskazuje na duży potencjał regionu w obszarze turystyki i rekreacji.

Gmina nie zamierza jednak ograniczać kierunków rozwoju dla Podstrefy. Podstawę wyboru przyszłych inwestorów stanowić będzie spełnienie przyjętych przez Gminę kryteriów.

Założenia kierunkowe

Przy opracowywaniu Strategii rozwoju Podstrefy przyjęto następujące założenia:

1. stworzenie sprzyjających warunków do powstania znaczącej liczby nowych miejsc pracy w Podstrefie i poza nią,
2. pozyskanie inwestorów strategicznych, których działalność i stopień kooperacji będzie elementem przyciągającym innych inwestorów do Podstrefy oraz regionu,
3. preferowanie inwestycji trwale związanych z obszarem Podstrefy,
4. wspieranie funkcjonujących na terenie miasta i regionu przedsiębiorców poprzez tworzenia możliwości kooperacyjnych z przedsiębiorcami działającymi w Podstrefie,
5. minimalizacja wpływu Podstrefy na środowisko,
6. wspieranie rozwoju usług wspomagających inwestorów (m.in. doradztwo prawne, finansowe, inwestycyjne, ubezpieczeniowe, inne usługi).

3. Infrastruktura techniczna dla obszaru Podstrefy

Podstrefa Łuków obejmująca obręb ewidencyjny Łazy ma powierzchnię 24,29 ha:

1. jest zwartym obszarem o kształcie zbliżonym do prostokąta,
2. znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Łuków (do granicy miasta – 1.5 km, do centrum – 3 km),
3. graniczy z drogą gminną 102771L,
4. jest obszarem niezabudowanym i bez infrastruktury,
5. media niezbędne do funkcjonowania w Podstrefie znajdują się w niedalekiej odległości od terenu Podstrefy i można je bez trudu doprowadzić,
6. ma uregulowany stan prawny własności gruntu – właścicielem jest gmina.

Generalnie poziom infrastruktury w gminie i bezpośrednim sąsiedztwie obszaru Podstrefy jest całkowicie wystarczający i zapewnia możliwości rozwoju dla potencjalnych inwestorów w Podstrefie.

3.1. Działania Gminy

Plan rozmieszczenia głównych środków technicznych na obszarze Podstrefy Gmina zamierza rozwiązać poprzez:

- doprowadzenie brakującej infrastruktury do granicy Podstrefy (woda, kanalizacja) oraz przebudowę infrastruktury istniejącej (energia elektryczna),
- budowę drogi wewnętrznej szerokości 6 m, pobocza utwardzone 2x2 m biegnącej z zachodu na wschód i dzielącej teren na dwie części o zbliżonym areale.

Wzdłuż drogi wewnętrznej będą ułożone podstawowe media: energia elektryczna, wodociąg, kanalizacja.

Dalsze rozprowadzenie mediów odbywać się będzie z uwzględnieniem potrzeb poszczególnych inwestorów.

Gmina nie planuje finansowania innych przedsięwzięć infrastrukturalnych na obszarze Podstrefy.

3.2. Działania Zarządzającego

Ważnym elementem decydującym o sprawnym zagospodarowywaniu obszaru Strefy jest powierzenie Zarządzającemu Strefą wykonywania funkcji administracyjnych z zakresu prawa budowlanego i lokalizacji inwestycji (z mocy Ustawy jw.).

Funkcje te ograniczone są wyłącznie do terenu Strefy. Przyjęcie takiego rozwiązania prawnego umożliwia sprawniejsze i szybsze podejmowanie stosownych decyzji i tym samym skraca cykl inwestycyjny.

Pełnienie wyżej wymienionych funkcji przez Zarządzającego Podstrefą wymaga:

- powierzenia Zarządzającemu przez właściwych kierowników urzędów rejonowych, za zgodą Wojewody Lubelskiego, wydawania decyzji administracyjnych w pierwszej instancji, dotyczących prawa budowlanego,
- powierzenia Zarządzającemu przez Prezydenta Miasta Łuków i Wójta Gminy Łuków, za zgodą Rady Gminy, wydawania decyzji administracyjnych w sprawach ustalania warunków zabudowy i zagospodarowania terenu,
- przygotowania Planu przestrzennego zagospodarowania obszaru Podstrefy (opracowanie uzgodnione z Gminą).

Infrastruktura dostępna w bezpośrednim sąsiedztwie Podstrefy umożliwi pierwszym inwestorom rozpoczęcie i prowadzenie działalności gospodarczej zarówno o charakterze produkcyjnym, jak i usługowym oraz pozwoli na rozwój tej infrastruktury na pozostałym obszarze.

Przez udostępnienie infrastruktury rozumie się w szczególności:

- opracowanie i realizację programu rozwoju infrastruktury,
- umożliwienie inwestorom korzystania z infrastruktury na umownych warunkach.

Rozwój środków technicznych na terenie Podstrefy

Tereny Podstrefy Łuków są terenami nie zabudowanymi i w związku z tym konieczne jest zbudowanie obiektów i infrastruktury umożliwiającej rozprowadzanie mediów do poszczególnych inwestorów.

Zarządzający nie będzie finansował infrastruktury na terenie Podstrefy.

Inwestorzy będą ponosić nakłady związane z budową infrastruktury na nabytych przez nich działkach i partycypować w części kosztów infrastruktury doprowadzającej media do granic działek. Będzie to każdorazowo przedmiotem negocjacji.

4. Analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi podsumowanie mocnych i słabych stron Gminy w projekcie Podstrefy Łuków wynikających z uwarunkowań wewnętrznych oraz szans i zagrożeń zdeterminowanych w dużej mierze przez czynniki zewnętrzne.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• położenie geograficzne Podstrefy, dobrze skomunikowane z otoczeniem • integralnie połączony kapitał ludzki gminy i miasta • dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna, edukacyjna, ochrony zdrowia oraz sportowa • duża dynamika powstawania nowych firm • uchwalony plan przestrzennego zagospodarowania terenu • gmina i miasto posiadają uzbrojone tereny pod budownictwo mieszkaniowe • tania siła robocza i niskie koszty utrzymania • kompetentny i dobrze zorganizowany samorząd	• niski poziom wykształcenia mieszkańców • słaby poziom kanalizacji • duży udział zatrudnienia w usługach nierynkowych • słabo rozwinięta infrastruktura doradztwa finansowego i prawnego • niski poziom informatyzacji społeczeństwa • małe doświadczenie w realizacji inwestycji w ramach porozumień partnerskich • stosunkowo niewielka aglomeracja miasta Łuków – mniejsza atrakcyjność dla inwestorów
SZANSE	ZAGROŻENIA
• terytorialny i gospodarczy silny związek z miastem • poprawa konkurencyjności i atrakcyjności gminy • blisko budowy projektowanej autostrady A2 • preferencje ekonomiczne dla inwestorów na terenie Strefy • dobry Plan rozwoju Podstrefy oraz program promocji • dostępne środki unijne	• niski poziom rozwiązań partnerskich w realizacji nowych inwestycji • konkurencja blisko położonych Stref w Siedlcach i Lublinie • brak wiedzy, doświadczenia i inicjatywy lokalnych przedsiębiorców w realizacji nowatorskich przedsięwzięć • brak lokalnego kapitału

Analiza SWOT potwierdziła potencjał gminy dla tworzenia i rozwoju Podstrefy. Istotne znaczenie będą miały przede wszystkim poprawa konkurencyjności oraz atrakcyjności gminy. Dobrze przygotowane programy rozwoju Strefy oraz jej promocji zadecydują o ostatecznym powodzeniu projektu.

5. Cele ustanowienia Podstrefy Łuków

Projekt Podstrefy Łuków zapewnia realizację przyjętej w Strategii Rozwoju Gminy wizji oraz celów strategicznych i zapewnia spójne ich rozwinięcie.

5.1. Cele powołania Podstrefy Łuków a Cel strategiczny Tarnobrzесkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (TSSE)

Strategicznym celem społeczno-gospodarczym TSSE dla poszczególnych obszarów jest tworzenie nowych miejsc pracy w różnych sektorach przemysłu zlokalizowanych w Strefie i związanych z nimi usługach realizowanych w otoczeniu TSSE.

Gmina poprzez utworzenie Podstrefy zamierza realizować powyższy cel nadrzędny poprzez cele szczegółowe definiując je w następujący sposób:

1. „Stworzenie dogodnych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy”
2. „Wzrost atrakcyjności gminy zarówno do inwestowania jak i zamieszkania poprzez wsparcie dla terenów inwestycyjnych”
3. „Wzrost konkurencyjności gminy”.

Powyższe cele zostały przyjęte w Planie Rozwoju Podstrefy, a tym samym zostały uzgodnione z Zarządzającym Strefą jako zgodne z celem nadrzędnym.

5.2. Cele szczegółowe dla Podstrefy Łuków a Wizja i Cele przyjęte w Strategii Rozwoju Gminy Łuków

Utworzenie Podstrefy Łuków wpisuje się w misję rozwoju gminy zapisaną w Strategii, która mówi:

„ Misją gminy Łuków jest tworzenie mieszkańcom jak najlepszych warunków do życia i rozwoju. Będzie to możliwe poprzez wszechstronny rozwój gospodarki i integrację społeczności lokalnej”.

Misja będzie możliwa do spełnienia dzięki realizacji celów strategicznych:

Cel 1 – „wyższa efektywność lokalnej gospodarki” i

Cel 2 – „integracja społeczna oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego”.

Wszelkie działania związane z uruchomieniem i funkcjonowaniem Podstrefy oraz przyjęte cele szczegółowe realizują główne cele strategiczne gminy. Cele szczegółowe przyczyniają się do realizacji Celu 1 poprzez tworzenie istotnych podstaw do rozwoju lokalnej gospodarki.

Jak powiedziano we Wstępie realizacja celów szczegółowych dla Podstrefy stanowi ważne uzupełnienie celów operacyjnych zapisanych w Strategii Rozwoju.

Przyjęty dla Gminy układ celów przedstawia poniższy schemat:

Misja

Misją gminy Łuków jest stworzenie mieszkańcom jak najlepszych warunków do życia i rozwoju. Będzie to możliwe poprzez wszechstronny rozwój gospodarki i integrację społeczności lokalnej

Cele strategiczne

Wyższa efektywność lokalnej gospodarki	Integracja społeczna oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego
--	--

Cele operacyjne

Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność inwestycyjną gminy	Podniesienie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców gminy
Poprawa dochodowości gospodarstw rolnych	Rozwój kultury i kapitału społecznego w gminie
Rozwój lokalnej przedsiębiorczości i turystyki w gminie	

Cele szczegółowe dla Podstrefy

Stworzenie dogodnych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy
Wzrost atrakcyjności gminy zarówno do inwestowania jak i zamieszkania poprzez wsparcie dla terenów inwestycyjnych
Wzrost konkurencyjności gminy

Stan ten potwierdza spójność i komplementarność działań zapisanych w dokumentach rozwojowych oraz wszelkich działań podejmowanych przez Gminę.

5.3. Spójność Strategii Rozwoju Gminy Łuków z Regionalnym Planem Operacyjnym (RPO) Województwa Lubelskiego

Należy podkreślić, że Gmina poprzez uruchomienie i rozwój Podstrefy przyczynia się do realizacji celu głównego zapisanego w Regionalnym Programie Operacyjnym województwa Lubelskiego 2007 – 2013 oraz przyjętych do jego realizacji Osi Priorytetowych. Potwierdzenie tego stanowią:

cel główny RPO województwa lubelskiego:

„ Podniesienie poziomu konkurencyjności Lubelszczyzny prowadzące do szybszego wzrostu gospodarczego oraz zwiększenie zatrudnienia z uwzględnieniem walorów naturalnych i kulturowych regionu”.

Cele szczegółowe dla Podstrefy zostały zdefiniowane w sposób zapewniający realizację osi Priorytetowych zapisanych w RPO WL. Jednocześnie przydzielone dla poszczególnych osi Priorytetowych środki unijne mogą stanowić źródło finansowania dla przyjętych w Aneksie do Strategii celów szczegółowych.

Cele szczegółowe dla Podstrefy Łuków	Stworzenie dogodnych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy	Wzrost atrakcyjności gminy zarówno do inwestowania jak i zamieszkania poprzez wsparcie dla terenów inwestycyjnych	Wzrost konkurencyjności gminy
Osie Priorytetowe RPO WL			
1. Przedsiębiorczość i innowacje	+		+
2. Infrastruktura ekonomiczna	+	+	
3. Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne			+
4. Społeczeństwo informacyjne			+
5. Transport	+	+	
6. Środowisko i czysta energia		+	
7. Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna		+	
8. Infrastruktura społeczna		+	
9. Pomoc techniczna			

5.4. Cele uzupełniające

Realizując projekt rozwoju Podstrefy Gmina liczy również na:

1. **rozwój nowych branż przemysłu i usług nie występujących dotychczas na obszarze miasta i gminy Łuków (w tym: nowych technologii),**
2. **zaangażowanie zarówno inwestorów lokalnych jak i zewnętrznych z uwzględnieniem inwestorów zagranicznych,**
3. **aktywizację lokalnej społeczności w zakresie tworzenia możliwości kooperacyjnych z przedsiębiorcami działającymi poza terenem Podstrefy,**
4. **możliwość utworzenia klastra.**

5.5. Uwarunkowania zewnętrzne – cele i rola Zarządzającego Strefą

Zarządzający Strefą w oparciu o Ustawę z 20 października 1994 roku prowadzi działania zmierzające do osiągnięcia celów ustanowienia Strefy zgodnie z planem rozwoju i regulaminem TSSE, a w szczególności poprzez:

1. udzielanie zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie Strefy,
2. zbywanie na rzecz inwestorów prawa własności nieruchomości i użytkowania wieczystego gruntów położonych na terenie Strefy,
3. umożliwianie przedsiębiorcom prowadzącym działalność na terenie Strefy używania i korzystania ze składników mienia położonych na obszarze Strefy, których zarządzający jest właścicielem lub posiadaczem zależnym,
4. prowadzenie działań w celu stworzenia warunków wykorzystania infrastruktury w sposób ułatwiający podmiotom gospodarczym działalność produkcyjną i usługową,
5. wykonywanie bieżącej kontroli działalności przedsiębiorców pracujących w strefie,
6. prowadzenie działań promujących podejmowanie działalności w Strefie.

Szczegółowe zasady funkcjonowania Strefy określa jej Regulamin, który opracowuje Zarządzający. Określa on sposób wykonywania zarządu Strefą przez Zarządzającego. W szczególności określa stosunek pomiędzy Zarządzającym a przedsiębiorcami prowadzącymi działalność gospodarczą na terenie Strefy.

Realizacja celu nadrzędnego przez Gminę Łuków dla całej Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej została zagwarantowana i potwierdzona we wspólnie przyjętym Planie Rozwoju Podstrefy Łuków.

6. Wiodące grupy działań Gminy dla potrzeb Podstrefy

Specyfika tworzenia i funkcjonowania Podstrefy wyznacza dużą rolę Zarządzającemu. Zakres jego kompetencji określa Ustawa. Szczegółowe kwestie dotyczące Podstrefy Łuków zostały zapisane w Planie Rozwoju Podstrefy.

Mimo tego Gmina zamierza aktywnie uczestniczyć w procesie tworzenia Podstrefy. Główne działania jakie Gmina zamierza realizować to:

a. działania inwestycyjne

- doprowadzenie wszystkich niezbędnych mediów do granicy obszaru Podstrefy,
- budowa drogi wewnętrznej biegnącej z zachodu na wschód terenu Podstrefy, dzielącej cały obszar na dwie części. Wzdłuż drogi przeprowadzone zostaną główne media jak energia elektryczna, wodociąg i kanalizacja.

b. działania promujące Podstrefę oraz Gminę

Gmina zawarła porozumienie w sprawie promocji z gminami Janów Lubelski i Tomaszów Lubelski, na których terenie również są umiejscowione Podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomiczne. Porozumienie winno wzmocnić pozycję promowanych gmin.

Część działań marketingowych promujących Podstrefę Gmina będzie realizować we współpracy z Zarządzającym przy jego udziale finansowym.

c. działania związane z pozyskiwaniem inwestorów

Gmina zdefiniowała kryteria graniczne, którymi będzie się kierowała przy wyborze potencjalnych inwestorów obiektywizując tym samym proces selekcji, podnosząc jakość przyszłego rozwoju Podstrefy i gminy oraz zapewniając realizację przyjętych celów strategicznych rozwoju gminy.

d. program ulg i preferencji dla inwestorów

Rada Gminy Uchwałą nr VII/37/07 z dnia 3 lipca 2007 roku podjęła decyzję w sprawie zwolnień z podatku od nieruchomości w związku z tworzeniem nowych inwestycji.

e. utworzenie Punktu Obsługi Inwestora

W ramach projektu pod nazwą „Stworzenie systemu wspierania i promowania podstref ekonomicznych w województwie lubelskim” zorganizowany zostanie Punkt Obsługi Inwestora.

f. organizacja i wsparcie dla utworzenia Centrum Obsługi Biznesowej

Gmina zamierza wspierać i współorganizować tzw Centrum Obsługi Biznesowej. W ramach Centrum zostanie utworzone zaplecze dla inwestorów w zakresie usług doradczych (usługi prawne, finansowe, inwestycyjne, ubezpieczeniowe), bankowych, cateringowych, ochroniarskich, sprzątających itp.).

g. system szkolenia i edukacji

Zasoby lokalnej siły roboczej są określone przez: stopę bezrobocia, ilość absolwentów szkół średnich i wyższych uczelni, kwalifikacje przyszłej kadry.

Stopa bezrobocia w gminie Łuków wynosi 11.3%, a w mieście Łuków 15.6%.

Poziom edukacji w mieście i gminie stoi na wysokim poziomie, co gwarantuje dobre przygotowanie zawodowe przyszłej kadry.

Gmina posiada dobrze rozwinięte zaplecze edukacyjne. Zapewnia ono odpowiedni poziom wykształcenia mieszkańców oraz może stanowić zaplecze naukowe i badawczo-rozwojowe dla działalności prowadzonej w Podstrefie.

Znacząca część szkół w tym szkoły wyższe umiejscowiona jest na terenie miasta Łuków. Gmina jest przygotowana do zmiany profilu kształcenia w zawodach przydatnych inwestorom w Podstrefie.

Zaspokojenie oczekiwań inwestorów w zakresie doboru odpowiednio wyszkolonych kadr możliwe będzie dzięki ofercie instytucji szkolących, działających w lokalnym środowisku.

Działania Gminy polegać będą na:

- nawiązaniu kontaktów z instytucjami szkolącymi i wspomagającymi finansowanie szkoleń,
- koordynowaniu działalności szkoleniowej,
- stymulowaniu zmiany profilu nauczania zgodnie z potrzebami inwestorów.

Dodatkowo w ramach projektu „Stworzenie systemu wspierania i promowania podstref ekonomicznych w województwie lubelskim” zaplanowane zostały trzy międzynarodowe konferencje na temat możliwości inwestowania na terenie województwa w specjalnych strefach ekonomicznych.

h. rozwój otoczenia Podstrefy

W związku z istotną rolą Strefy dla otoczenia w aspekcie ekonomicznym, społecznym oraz kulturowym Gmina podejmie współpracę z:

- instytucjami biznesowymi miasta w celu rozwijania doradztwa prawnego, organizacyjnego, finansowego i innych usług konsultingowych,

- władzami miasta, przedsiębiorcami i instytucjami w celu tworzenia przyjaznego środowiska dla inwestorów (rozwój mieszkalnictwa, hotelarstwa, bazy turystyczno-wypoczynkowej, komunikacyjnej itp.),
- instytucjami społecznymi i politycznymi, a także mediami całego regionu, w celu tworzenia przyjaznego klimatu dla Podstrefy.

7. Pozyskiwanie inwestorów

7.1. Zasady pozyskiwania inwestorów

Przyjęta strategia rozwoju Podstrefy wyznacza zasadnicze kierunki działań promocyjnych mających na celu pozyskanie inwestorów krajowych i zagranicznych.

Zakłada się pozyskanie następujących kategorii inwestorów:

1. inwestorów strategicznych, angażujących duży kapitał inwestycyjny, których działalność sprzyjać będzie wytworzeniu się więzów kooperacyjnych,
2. średnich i małych inwestorów, tworzących nowe podmioty w drodze inwestycji bezpośrednich,
3. inwestorów zarówno lokalnych jak i zewnętrznych w tym zagranicznych,
4. firm usługowych, których działalność nie wymaga zezwolenia, a które prowadzić będą działalność na rzecz obsługi podmiotów działających w Podstrefie.

7.2. Główne kryteria stosowane przy doborze inwestorów

Gmina przyjęła kryteria doboru inwestorów dla Podstrefy. Pozwoli to w sposób obiektywny i profesjonalny prowadzić selekcji przyszłych inwestorów zapewniających rozwój Strefy oraz realizację przyjętych celów.

Kryteria wyboru inwestorów:

- wielkość nakładów inwestycyjnych,
- wielkość zatrudnienia w wyniku realizowanej inwestycji,
- innowacyjny charakter planowanych inwestycji,
- tworzenie powiązań kooperacyjnych z innymi przedsiębiorstwami działającymi w regionie,
- określenie maksymalnego terminu rozpoczęcia inwestycji
- udział finansowy w procesie tworzenia i modernizacji infrastruktury gospodarczej Podstrefie.

Wielkości kryteriów będą ustalane w regulaminie i zasadach prowadzenia procesu wyboru inwestorów.

7.3. Działania promocyjne na rzecz pozyskania inwestorów

Gmina określiła kierunkowe działania promocyjne. Szczegółowy program zostanie określony w planie działań promocyjnych, który Gmina zamierza realizować w

ramach porozumienia trzech gmin Janów Lubelski, Tomaszów Lubelski i Łuków oraz wspólnie z Zarządzającym.

Kierunkowe działania promocyjne Gminy:

1. współpraca z rządowymi i pozarządowymi agendami w promowaniu Podstrefy,
2. promocja ogólna (nie adresowana) w kraju i za granicą,
3. promocja adresowana w formie ofert kierowanych do wybranych firm z wyselekcjonowanych branż przemysłowych,
4. badania trendów gospodarczych, a zwłaszcza zainteresowań inwestorów określonymi branżami przemysłowymi,
5. analiza rynku potencjalnych inwestorów pod kątem strategii rozwoju Podstrefy,
6. współpraca z lokalnymi i regionalnymi organizacjami na rzecz kreowania przychylnego stosunku do Podstrefy.

7.4. Udostępnianie majątku inwestorom

Udostępnianie majątku inwestorom nastąpi w drodze umowy cywilnoprawnej (sprzedaży, dzierżawy, najmu lub umowy o podobnym charakterze) zawieranej z Zarządzającym i poprzedzone będzie:

1. określeniem rodzaju i wielkości majątku,
2. wybraniem, w drodze rokowań lub przetargu, najkorzystniejszej oferty inwestycyjnej z punktu widzenia celów Podstrefy,
3. udzieleniem zezwolenia na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie Podstrefy.

8. Etapy rozwoju Podstrefy

Kształtowanie i rozwój Podstrefy jest przedsięwzięciem długofalowym, obejmującym horyzont Strategii 2008 – 2015.

Kalendarz rozwoju Podstrefy:

Etap	Okres	Główne cele etapu
I	2007 – 2008	Działania przygotowawcze o charakterze formalno-prawnym, organizacyjnym i infrastrukturalnym: 1. Podjęcie Uchwały Rady Gminy Łuków w sprawie wyrażenia zgody na objęcie Tarnobrzeską Specjalną Strefą Ekonomiczną EURO-PARK WISŁOSAN gruntu położonego na terenie Gminy Łuków, 18 września 2007 roku 2. Utworzenie Podstrefy Łuków, Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 14 listopada 2007r. 3. Opracowanie Analizy Potencjału Gminy oraz wskazanie rekomendacji dotyczących charakteru Podstrefy, maj 2008 r. 4. Podpisanie porozumienia z gminami Janów Lubelski i Tomaszów w sprawie wspólnych działań promujących utworzone podstrefy 5. Opracowanie Planu Rozwoju Podstrefy, wrzesień 2008 r. 6. Aktualizacja planów rozwojowych i strategicznych Gminy 7. Tworzenie instytucji otoczenia biznesu dla Podstrefy jak: a) Punkt Obsługi Inwestora, b) Centrum Obsługi Biznesowej 8. Opracowanie zasad i form promocji Podstrefy i Gminy – porozumienia z gminami Janów Lubelski i Tomaszów Lubelski 9. Wdrożenie przyjętego programu promocji Podstrefy 10. Opracowanie Regulaminu Strefy 11. Przyjęcie pierwszych inwestorów 12. Przygotowanie programów dla realizacji etapu II, 13. Realizowanie pierwszych inwestycji infrastrukturalnych,
II	2009 – 2014	1. Kontynuacja realizacji inwestycji infrastrukturalnych (budowa, rozbudowa) 2. Kontynuacja programu promocji Podstrefy i Gminy 3. Rozwój działalności gospodarczej zarządzającego w Podstrefie i w regionie 4. Gospodarowanie urządzeniami infrastruktury gospodarczej i technicznej 5. Monitorowanie procesów rozwoju działalności gospodarczej na terenie

		Podstrefy
III	2015	Osiągnięcie docelowego poziomu aktywności gospodarczej i zatrudnienia
IV		Przygotowanie warunków do funkcjonowania powstałego obszaru przemysłowego po wygaśnięciu regulacji prawnych obowiązujących w ciągu 20 lat trwania Strefy

9. System wdrażania, finansowania oraz monitoring procesu realizacji Aneksu do Strategii

Proces uruchomienia i rozwoju Podstrefy Łuków w zakresie działań przypisanych Gminie wpisuje się w przyjęty system wdrażania Strategii.

Istotną i jednocześnie nową rolę w całym procesie wdrażania Strategii Gminy w części dotyczącej Podstrefy odgrywał będzie Zarządzający Strefą – Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Z mocy ustawy odpowiedzialnym za uruchomienie i działanie Specjalnych Stref Ekonomicznych jest Zarządzający.

Zadaniem Zarządzającego jest również współfinansowanie wspólnych z Gminą przedsięwzięć marketingowych promujących Podstrefę.

Nie można jednak pominąć i nie docenić roli Gminy na terenie której znajduje się obszar Podstrefy. Aktywny udział władz lokalnych w przygotowaniu całego procesu jest kluczowy dla powodzenia projektu.

Rozwój Podstrefy wymagał będzie poniesienia określonych nakładów finansowych na infrastrukturę, które będą dokonywane przez:

1. Gminę,
2. Inwestorów (zakup gruntów, budowa obiektów, udział w budowie infrastruktury),
3. Instytucję zarządzającą mediami.

Główne źródła finansowania Strategii stanowić będą środki własne gminy oraz środki sektora publicznego (głównie dotacje unijne).

Zarządzający Strefą nie będzie ponosił nakładów na budowę i rozwój infrastruktury.

Działania finansowane przez Gminę:

1. Budowa sieci kanalizacyjnej 1 593 m - do granicy Podstrefy oraz w terenie Podstrefy, w pasie drogi wewnętrznej.
2. Budowa sieci wodociągowej 1866 m – do granicy Podstrefy oraz w terenie Podstrefy, w pasie drogi wewnętrznej.
3. Budowa drogi wewnętrznej o długości 850 m, szerokości 6 m, pobocza utwardzone 2x2 m.
4. Działania promocyjne dla Podstrefy i Gminy (wspólne przedsięwzięcie gmin Łuków, Janów Lubelski i Tomaszów Lubelski)
5. Opracowanie Analizy Potencjału Gminy, Planu Rozwoju Podstrefy oraz Aneksu uaktualniającego Strategię Rozwoju Gminy.

Ogółem Gmina zamierza przeznaczyć na finansowanie działań infrastrukturalnych w terenie Podstrefy 2 600 000 zł, źródła finansowania: budżet Gminy oraz środki unijne. Planowane zakończenie działań infrastrukturalnych – do końca 2010 roku.

Przedsiębiorcy podejmujący działalność w Podstrefie będą ponosić nakłady na kupno gruntów, budowę budynków i budowli i ich wyposażenie. Udział inwestorów w rozwoju infrastruktury przewiduje się przede wszystkim w budowie przyłączy lokalnych i każdorazowo będzie to przedmiotem negocjacji z zarządzającym.

Sieć gazowa zostanie wybudowana przez jej dystrybutora, po zgłoszeniu zapotrzebowania przez inwestorów.

System monitorowania i oceny realizacji projektu Podstrefy gmina będzie prowadzić w ramach procedur dla działań przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY ŁUKÓW NA LATA 2007-2015

Gmina Łuków – blisko twoich oczekiwań

Łuków, 2007 r.

Spis treści

1.	Wstęp	4
2.	Diagnoza stanu wyjściowego.....	6
2.1.	Analiza uwarunkowań zewnętrznych rozwoju gminy	6
2.2.	Analiza uwarunkowań wewnętrznych gminy.....	9
2.2.1.	Rys historyczny oraz ogólne informacje o gminie	9
2.2.2.	Przestrzeń i środowisko.....	10
	Układ osadniczy.....	10
	Walory przyrodnicze.....	11
	Walory kulturowe.....	12
2.2.3.	Spółeczeństwo.....	13
	Demografia.....	13
	Wiek i struktura wykształcenia mieszkańców	14
	Gospodarstwa domowe oraz źródła ich utrzymania.....	16
	Warunki mieszkaniowe	17
	Lokalny rynek pracy.....	17
	Poziom bezrobocia i jego struktura.....	18
2.2.4.	Gospodarka	19
	Sektor rolniczy	19
	Sektor pozarolniczy	22
	Rozwój sektora turystyki	24
2.2.5.	Infrastruktura techniczna	25
	Infrastruktura transportowa i komunikacyjna	25
	Gospodarka wodno-ściekowa	27
	Gospodarka odpadami komunalnymi	29
	Infrastruktura elektroenergetyczna i gazowa	29
	Infrastruktura telekomunikacyjna.....	30

2.2.6.	Infrastruktura społeczna	30
	Infrastruktura edukacyjna	30
	Infrastruktura sportowa	31
	Infrastruktura kultury	32
	Infrastruktura ochrony zdrowia i opieki społecznej	33
2.2.7.	Jakość rządzenia w gminie	33
	Analiza zdolności inwestycyjnej gminy	33
	Jakość kapitału społecznego gminie	35
	Praktyka planowania strategicznego i promowania gminy	36
2.3.	Analiza SWOT	37
3.	Wizja strategicznego rozwoju gminy	38
	Przyjęta logika strategicznych działań	38
	Pożądany stan rozwoju gminy	39
3.1.	Misja oraz cele strategii	40
	Misja strategii	40
	Cele strategii	40
	Główne kierunki działań w ramach celów operacyjnych	43
4.	System wdrażania i finansowania strategii	50
	Główne instytucje i podmioty zaangażowane we wdrażanie strategii	50
	Środki niezbędne na realizację strategii	51
	Źródła finansowania strategii	52
5.	System monitorowania i oceny realizacji strategii	54
6.	Załącznik 1: Podsumowanie rezultatów procesu konsultacji społecznych	56
7.	Załącznik 2: Wieloletni Plan Inwestycyjny na lata 2008-2015	59

1. WSTĘP

Strategia rozwoju gminy jest kluczowym elementem planowania rozwoju lokalnego. Jest to dokument, którego celem jest wskazanie wizji oraz strategicznych kierunków rozwoju gminy. Strategia jest podstawowym instrumentem długofalowego zarządzania gminą. Pozwala na zapewnienie ciągłości i trwałości w poczynaniach władz gminy, niezależnie od zmieniających się uwarunkowań politycznych. Strategia umożliwia również efektywne gospodarowanie własnymi, zwykle ograniczonymi zasobami gminy, takimi jak środowisko przyrodnicze, zasoby ludzkie, infrastruktura czy też środki finansowe.

Dobrze zorganizowany proces opracowania strategii umożliwia zaangażowanie władz lokalnych oraz mieszkańców w planowanie swojej przyszłości. Uwzględnienie zgłaszanych opinii i pomysłów pozwala na wypracowanie strategii, z którą będzie się identyfikowała w dużym stopniu społeczność lokalna. Utożsamianie się władz i mieszkańców gminy z opracowaną strategią stanowi niezbędny warunek jej skutecznej realizacji.

Konieczność posiadania aktualnej strategii rozwoju gminy podyktowana jest nie tylko względami praktycznymi „dobrego rządzenia”, ale również wynika z uregulowań prawnych, zawartych między innymi w ustawie o samorządzie gminnym czy też ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, w której strategię gmin i powiatów zostały zaliczone – obok strategii rozwoju kraju, strategii sektorowych oraz strategii wojewódzkich – do kluczowych dokumentów planistycznych, na podstawie których powinna być prowadzona polityka rozwoju kraju¹. Strategia rozwoju gminy stanowi również formalną podstawę do przygotowania i oceny wniosków o finansowanie zadań ze źródeł unijnych. Na przykład jednym z warunków ubiegania się o środki z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-13 jest posiadanie aktualnej strategii rozwoju lokalnego wraz wynikającym z niej wieloletnim planem inwestycyjnym².

Założono, że zaktualizowana strategia będzie dokumentem średniookresowym, a okres jej realizacji przypadnie na lata 2007-2015. Przyjęcie takiego horyzontu czasowego jest zgodne z zaleceniami planistycznymi oraz pozwala na dostosowanie strategii do wymogów wynikających z obowiązującej perspektywy finansowej Unii Europejskiej 2007-2013. Z uwagi na dość długi okres obowiązywania strategii, przyjęto, że musi to być dokument uniwersalny, koncentrujący się na rozwiązaniu najważniejszych problemów rozwojowych gminy i jej mieszkańców.

¹ Art. 9 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, Dz. U. Nr 227, poz. 1658

² Vademecum opracowania strategii rozwoju lokalnego, przyjęte przez Zarząd Województwa Lubelskiego w dniu 1 sierpnia 2007.

Znowelizowana strategia składa się z trzech zasadniczych części:

- diagnozy strategicznej, w której poddano analizie główne obszary rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, z uwzględnieniem uwarunkowań wewnętrznych (tj. słabych i mocnych stron gminy) oraz zewnętrznych (tj. możliwych szans i zagrożeń rozwoju gminy),
- wizji strategicznej oraz głównych kierunków rozwoju gminy uwzględniających specyfikę gminy i zewnętrzne warunki jej funkcjonowania,
- systemu realizacyjnego strategii, w tym ram finansowych oraz wykazu projektów kluczowych ujętych w formie załącznika jako wieloletni plan inwestycyjny (WPI).

Przy opracowaniu niniejszej strategii przyjęto model ekspercko-partycypacyjny, polegający na możliwie szerokim udziale władz i społeczności lokalnej w pracach nad strategią, przy jednoczesnym zaangażowaniu ekspertów zewnętrznych, odpowiadających między innymi za zorganizowanie procesu konsultacji społecznych oraz przygotowanie końcowej wersji dokumentu.

Prace nad aktualizacją strategii trwały nieco ponad cztery miesiące i obejmowały następujące etapy:

- analiza obowiązujących w gminie dokumentów o charakterze strategicznym, w tym strategii rozwoju gminy Łuków przyjętej w 1999 roku,
- przygotowanie diagnozy stanu wyjściowego, czyli opisu sytuacji społeczno-gospodarczej gminy wraz z elementami analizy strategicznej,
- konsultacje społeczne, służące między innymi weryfikacji analizy strategicznej oraz wypracowaniu wizji rozwoju gminy i jej głównych kierunków rozwoju,
- identyfikacja kluczowych zadań i projektów przyczyniających się do realizacji strategii,
- przygotowanie ostatecznej wersji strategii oraz jej zatwierdzenie przez Radę Gminy.

W trakcie prac nad aktualizacją strategii wzięto pod uwagę poprzednią wersję strategii z 1999 roku, wychodząc z założenia, że dokument ten i stopień jego realizacji powinien stanowić punkt wyjścia do dalszych prac analitycznych. Ponadto, niniejszy dokument bazuje na innych dokumentach planistycznych, które z mocy prawa zostały opracowane na przestrzeni ostatnich sześciu lat. Chodzi tu głównie o dokumenty związane z ochroną środowiska (np. *Program ochrony środowiska gminy Łuków na lata 2004-14*) lub polityką społeczną (np. *Założenia polityki oświatowej gminy Łuków na lata 1996-2010*, *Program rozwoju bazy sportowej gminy Łuków na lata 2002-2010*).

Ważnym źródłem informacji były również dane statystyczne, uzyskane głównie z Banku Danych Regionalnych oraz wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z roku 2002. Przy opracowaniu części diagnostycznej wykorzystano również wyniki badań ankietowych, przeprowadzonych w trakcie organizowania spotkań konsultacyjnych.

2. DIAGNOZA STANU WYJŚCIOWEGO

Zaprezentowana poniżej diagnoza stanu wyjściowego obejmuje szczegółową analizę uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych rozwoju gminy. Do czynników zewnętrznych mogących w istotny sposób wpłynąć na rozwój gminy zaliczono postępujące procesy integracyjne i globalizacyjne w Europie, stosowanie polityk wspólnotowych (w tym polityki rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich), a także takie zjawiska jak rozwój społeczeństwa informacyjnego, pojawianie się nowych form turystyki czy niekorzystnie kształtujące się trendy demograficzne. Natomiast oceny czynników wewnętrznych rozwoju gminy dokonano w sześciu najważniejszych obszarach rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, zwracając szczególną uwagę na powiązanie analizowanych obszarów z przyjętym w strategii systemem monitorowania. Zbiorcza analiza SWOT jest podsumowaniem przeprowadzonych badań analitycznych i stanowi podstawę do sformułowania właściwej diagnozy strategicznej, która z kolei służy do określenia właściwej wizji i strategii rozwoju gminy.

2.1. ANALIZA UWARUNKOWAŃ ZEWNĘTRZNYCH ROZWOJU GMINY

Należy przypuszczać, że rozwój gminy Łuków, podobnie jak i zdecydowanej większości gmin w Polsce, będzie mocno uzależniony od szeregu czynników zewnętrznych. Niektóre z nich będą miały pozytywny wpływ na rozwój gminy, natomiast inne mogą w sposób istotny przyczynić się do ograniczenia jej rozwoju. W niniejszej analizie ograniczono się do krótkiej charakterystyki kilku najważniejszych pozytywnych i negatywnych zjawisk, które w znaczący sposób mogą wpłynąć na szanse rozwoju gminy. Od uświadomienia sobie znaczenia tych zjawisk zależy w dużej mierze poprawność sformułowania diagnozy i strategicznej wizji rozwoju gminy.

Do głównych czynników zewnętrznych, mogących pozytywnie wpłynąć na rozwój gminy Łuków, należy z pewnością zaliczyć:

- **Postępujące procesy integracyjne w Unii Europejskiej**, dokonujące się wymiarze przestrzennym, społecznym i gospodarczym. Z licznych analiz oceniających możliwy wpływ procesów integracyjnych na rozwój Lubelszczyzny wynika, że w dłuższej perspektywie czasu należy spodziewać się szeregu pozytywnych zjawisk związanych z modernizacją gospodarki i infrastruktury technicznej, napływem inwestycji i nowych technologii, rozwojem nowych form zatrudnienia, a także poprawą poziomu wykształcenia i jakości życia mieszkańców regionu. Należy mieć nadzieję, że również gmina Łuków będzie objęta częścią pozytywnych procesów rozwojowych zachodzących na obszarze Polski i województwa lubelskiego.
- **Transfer do regionu znacznych środków finansowych** związanych z realizacją przez Polskę programów współfinansowanych z Unii Europejskiej. Szacuje się, że w latach 2007-2015 łączny napływ środków z UE do województwa lubelskiego może wynieść nawet 5 mld euro. Około 60% tych środków (3 mld euro) będzie pochodzić z programów realizowanych

w ramach unijnej polityki spójności, natomiast pozostała kwota (2 mld euro) będzie dostępna w ramach wdrażania w województwie lubelskim instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej (w tym tych związanych z rozwojem obszarów wiejskich i płatnościami bezpośrednimi dla rolników). Od wielkości i efektywności wykorzystania tych środków będzie między innymi w dużej mierze zależał rozwój społeczności lokalnych, w tym również gminy Łuków.

- **Rozwój społeczeństwa informacyjnego i możliwości z tym związanych.** Przewiduje się, że w ciągu najbliższych lat nastąpi szybki rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych przyczyniający się do ich powszechnego wykorzystania przez coraz szersze kręgi społeczeństwa. Łatwy dostęp do informacji i wiedzy stanowi obecnie fundament rozwoju i może stać się ważnym czynnikiem zmierzającym do wyrównywania szans rozwojowych i przeciwdziałania marginalizacji terenów wiejskich i małych miasteczek Lubelszczyzny. Wraz z upowszechnianiem się infrastruktury komunikacji elektronicznej możliwy będzie stopniowy rozwój różnych form zatrudnienia oraz samokształcenia mieszkańców. Powszechny dostęp do technik informacyjnych będzie z pewnością przyczyniał się do zwiększenia atrakcyjności obszaru i ograniczał występujące w poszczególnych gminach problemy społeczne i gospodarcze, takie jak bezrobocie, ubóstwo, patologie społeczne, itd.
- **Rosnące znaczenie walorów przyrodniczych i kulturowych w rozwoju różnych form turystyki.** W ciągu najbliższych lat turystyka będzie stanowiła jeden z najszybciej rozwijających się branż, zarówno w Europie jak i Polsce³. Rynek usług turystycznych będzie w dużej mierze kształtowany przez kompleksowe produkty turystyczne, które w dużym stopniu oparte będą na lokalnych walorach przyrodniczych i kulturowych. Biorąc pod uwagę bogate dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe Lubelszczyzny, wydaje się, że wiele gmin z regionu będzie miało duże możliwości włączenia się w ogólnokrajowy proces rozwoju i świadczenie usług turystycznych. Dotyczy to również gminy Łuków, która z pewnością będzie miała realne szanse na rozwój różnych form turystyki i rekreacji.
- **Rozwój sektora odnawialnych źródeł energii.** Założenia polityki energetycznej Wspólnoty Europejskiej zakładają wzrost udziału energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii ogółem w krajach Unii Europejskiej do 12% w roku 2010 i 21% w roku 2020. Ponadto udział biopaliw w zużyciu paliw silnikowych w transporcie ma w roku 2020 wynieść nie mniej niż 5,75%. Przewiduje się, że sektor energetyki odnawialnej w Polsce będzie rozwijał się w oparciu o trzy podstawowe źródła: biomasę (pochodzącą głównie z upraw energetycznych oraz odpadów rolnych i komunalnych), energię wiatrową oraz wodną. Dodatkowym źródłem do wykorzystania, chociaż na mniejszą skalę, będzie również energia geotermalna i słoneczna. Rozwój energetyki odnawialnej będzie z pewnością stanowił mocny impuls rozwojowy dla kraju

³ Strategia rozwoju turystyki na lata 2007-2013, Warszawa, czerwiec 2005

i regionów. W dłuższej perspektywie czasu należy spodziewać się napływu nowych inwestycji i technologii, a popyt na odnawialne surowce energetyczne stworzy dla wielu gmin wiejskich alternatywę dla modernizacji rolnictwa oraz dodatkowe szanse na różnicowanie działalności gospodarczej na wsi.

- **Bezpośredni wpływ miasta Łuków na rozwój gminy.** Miasto Łuków jest obecnie jednym z lepiej rozwijających się ośrodków miejskich w województwie. Pod względem potencjału demograficznego i ekonomicznego Łuków zajmuje wysoką pozycję wśród miast województwa lubelskiego⁴. Miasto to dobrze przystosowało się do wymogów gospodarki rynkowej, o czym świadczą wysokie wskaźniki aktywności gospodarczej mieszkańców oraz szybko rozwijający się rynek usług rynkowych. Obecność silnego ośrodka miejskiego, będącego jednocześnie siedzibą powiatu, będzie z pewnością jednym z ważniejszych czynników rozwoju dla otaczającej go gminy wiejskiej.

Do negatywnych czynników zewnętrznych mogących ograniczyć możliwości rozwojowe gminy Łuków należy zaliczyć:

- **Peryferyjne położenie województwa lubelskiego** i jego zapóźnienia w zakresie infrastruktury drogowej. Jest to niewątpliwie jeden z głównych czynników hamujących rozwój poszczególnych miast i gmin Lubelszczyzny. Bez poprawy dostępności komunikacyjnej całego województwa i polepszenia infrastruktury drogowej wewnątrz regionu trudno będzie planować działania strategiczne na poziomie lokalnym w zakresie przyciągania inwestycji i rozwoju nowych usług rynkowych. Innym sposobem na ograniczenie peryferyjnego położenia regionu powinien być wszechstronny rozwój współpracy międzynarodowej województwa z Białorusią i Ukrainą, obejmujący między innymi budowę transgranicznej infrastruktury drogowej i turystycznej.
- **Wspólna polityka rolna**, która z jednej strony wymusza modernizację i efektywność polskich gospodarstw rolnych, zaś z drugiej może prowadzić do upadku znacznej części małych i nierentownych gospodarstw rolnych. Problem ten może w szczególności dotyczyć gospodarstw rolnych z województwa lubelskiego, które w większości są rozdrobnione i w dłuższej perspektywie czasu mogą nie sprostać narastającej w tym sektorze konkurencji. Biorąc pod uwagę niekorzystną strukturę zatrudnienia w rolnictwie, upadek wielu gospodarstw rolnych mógłby powodować poważne problemy społeczne na poziomie lokalnym, ograniczając znacznie możliwości rozwojowe i inwestycyjne wielu gmin, w tym również gminy Łuków.

⁴ W analizie statystycznej Urzędu Statystycznego w Lublinie 'Potencjał ekonomiczny miast w województwie lubelskim w latach 2000-2004' miasto Łuków zajęło 14 pozycję.

- **Narastająca emigracja ludzi młodych za granicę.** Coraz szerszy dostęp do europejskiego rynku pracy, połączony z brakiem realnych możliwości zatrudnienia w miejscu zamieszkania, powoduje, że coraz więcej młodych i dobrze wykształconych ludzi decyduje się na szukanie pracy poza granicami kraju. Proces ten zaczyna już negatywnie wpływać na regionalny rynek pracy oraz sytuację gospodarczą w regionie, ograniczając szanse rozwojowe województwa i poszczególnych jednostek samorządowych. Ponadto, w wymiarze lokalnym, dalsze utrzymywanie się zjawisk emigracyjnych może prowadzić do wyludniania się obszarów wiejskich i zachwiania funkcjonowania podstawowych struktur społeczno-kulturowych w wielu gminach Lubelszczyzny.
- **Niedostosowanie środków unijnych do potrzeb inwestycyjnych większości samorządów lokalnych w regionie.** Ryzyko takie jest coraz bardziej realne w związku z zobowiązaniem się Polski do przeznaczenia co najmniej 60% środków z Unii Europejskiej na realizację celów tzw. Strategii Lizbońskiej, koncentrującej się przede wszystkim na rozwiązywaniu problemów ogółouropejskich, zaś w niewielkim stopniu uwzględniającej potrzeby rozwojowe wielu samorządów lokalnych. Takie podejście może doprowadzić do sytuacji, w której tylko niewielki odsetek samorządów lokalnych będzie mógł uzyskać wsparcie na modernizację swojej podstawowej infrastruktury, zaś zdecydowana większość będzie musiała rozłożyć w czasie zaplanowane inwestycje, co z pewnością ograniczy ich konkurencyjność i zdolność do inwestowania w innych obszarach rozwoju.

2.2. ANALIZA UWARUNKOWAŃ WEWNĘTRZNYCH GMINY

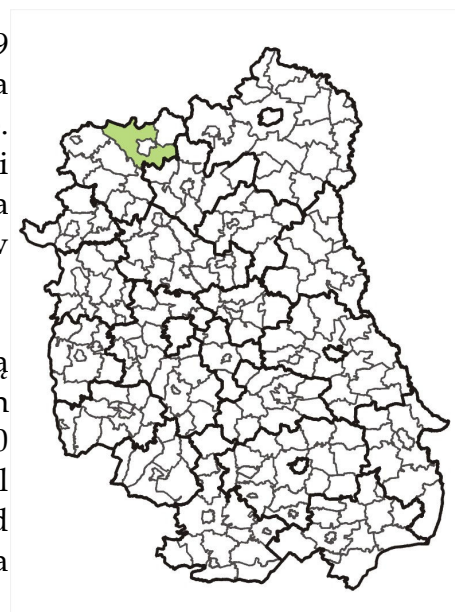
Analiza uwarunkowań wewnętrznych rozwoju gminy została dokonana w sześciu podstawowych kategoriach, obejmujących takie zagadnienia jak: przestrzeń i środowisko, sfera społeczna i gospodarcza, infrastruktura techniczna i społeczna oraz zdolność instytucjonalna gminy do efektywnego rządzenia. Analizę oparto na najbardziej aktualnych danych statystycznych, starając się opisywać zachodzące trendy i zjawiska w układzie graficznym na przestrzeni ostatnich lat. Wiele zaprezentowanych danych porównano ze średnimi wartościami w województwie i kraju. Takie podejście pozwala na pokazanie pozycji konkurencyjnej gminy i będzie przydatne w procesie monitorowania rozwoju gminy w kolejnych latach.

2.2.1. RYS HISTORYCZNY ORAZ OGÓLNE INFORMACJE O GMINIE

Tereny, na których położona jest gmina Łuków, pierwotnie należały do Małopolski. Już w XIII wieku celem obrony najdalej na północny-wschód wysuniętych obszarów Małopolski powstała kasztelania łukowska. Gmina w obecnych granicach powstała w 1973 roku. W jej skład obok gminy Łuków weszły także gminy Gręzówka i Aleksandrów oraz w części gminy Nurzyna i Ulan. W 1975 r. gmina Łuków znalazła się w granicach nowo utworzonego województwa siedleckiego, jako autonomiczna jednostka administracyjna.

Pod względem administracyjnym, od 1 stycznia 1999 roku gmina Łuków należy do województwa lubelskiego i wchodzi w skład powiatu łukowskiego. Gmina zajmuje obszar 308 km² (22% powierzchni powiatu i 1.2% powierzchni województwa). Otoczona jest gminami powiatu łukowskiego i powiatów sąsiadujących.

Gmina cechuje się stosunkową dobrą dostępnością komunikacyjną. Zlokalizowana jest przy drogach krajowych S63 i S76 oraz na trasie drogi kolejowej E20 (Kunowice – Warszawa – Siedlce – Łuków – Terespol – Moskwa). Znajduje się w odległości 97 km od Lublina, 113 km od Warszawy i 92 km od Terespoła (przejście graniczne z Białorusią).

Gminę zamieszkują 16 753 osoby, co stanowi 15.31% ludności powiatu i 0,76% województwa. Przekłada się to na gęstość zaludnienia wynoszącą 54 osoby na km² (przy średniej dla powiatu wynoszącej 78 osób i województwa – 87 osób).

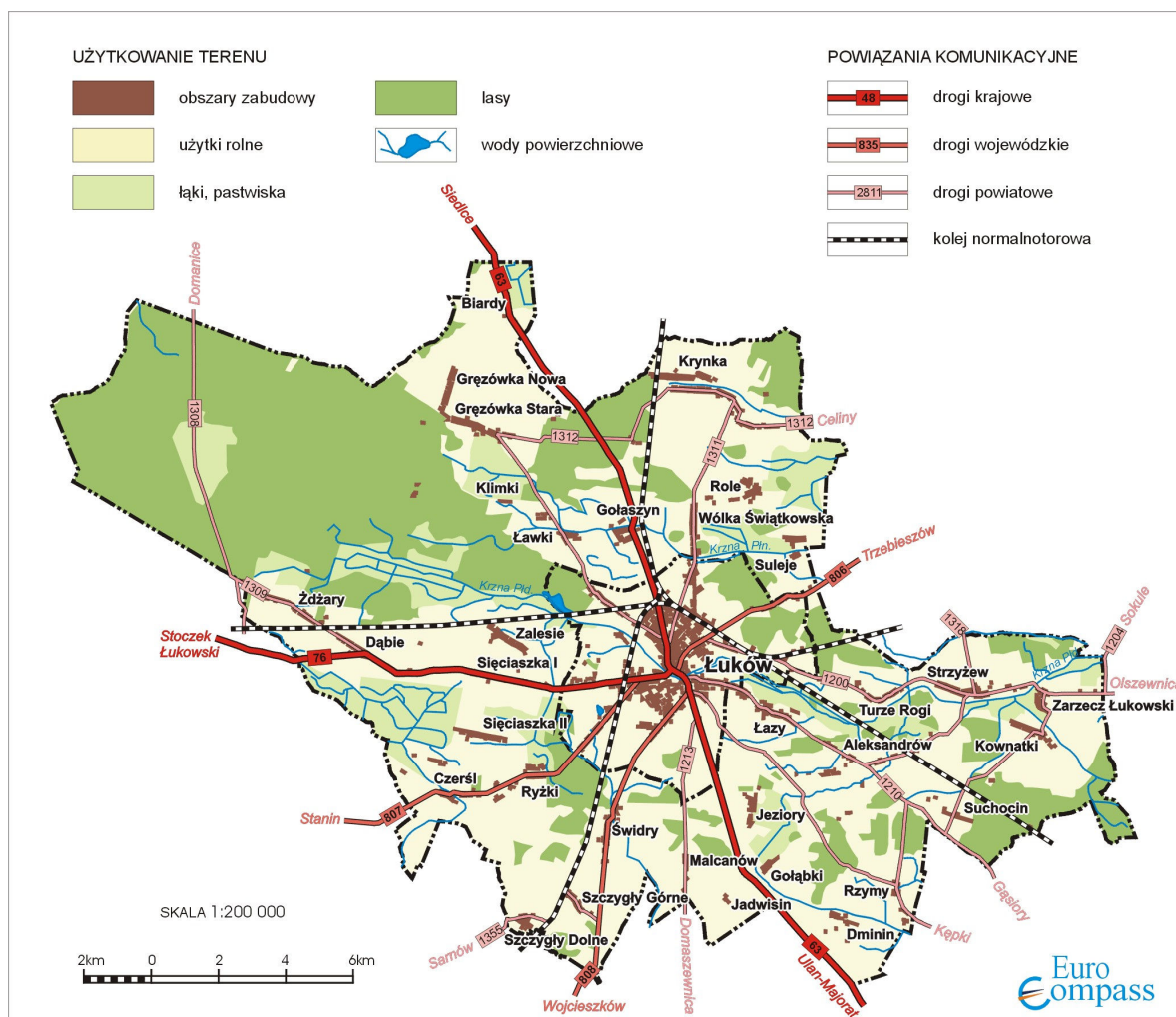
2.2.2. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

UKŁAD OSADNICZY

Rozwój gminy wiejskiej Łuków jest w dużym stopniu zdeterminowany przez miasto Łuków – szybko rozwijający się ośrodek miejski, wokół którego położona jest gmina. Bezpośrednie sąsiedztwo silnego miasta powiatowego wpływa korzystnie na układ osadniczy w gminie oraz podnosi atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną gminy. Stwarza dodatkowe możliwości zagospodarowania wolnych terenów na cele osadnictwa podmiejskiego i rekreacyjnego.

Gmina liczy 36 sołectwa: Aleksandrów, Biardy, Czerśl, Dąbie, Dminin, Gołaszyn, Gołębki, Gręzówka, Jadwisin, Jezioro, Karwacz, Klimki, Kownatki, Krynka, Ławki, Łazy, Malcanów, Podgaj, Role, Ryżki, Rzymy-Las, Rzymy-Rzymki, Sięciaszka Druga, Sięciaszka Pierwsza, Strzyżew, Suchocin, Suleje, Szczygły Dolne, Szczygły Górne, Świdry, Turze Rogi, Wagram, Wólka Świętkowa, Zalesie, Zarzecz Łukowski, Żdźary. Pod względem obszarowym gmina należy do jednej z największych gmin wiejskich w województwie lubelskim (2 miejsce). Sieć osadnicza w gminie jest dosyć rozproszona, co stwarza określone trudności w wyposażeniu gminy w podstawową infrastrukturę wodną i kanalizacyjną.

Wiele wsi zachowało swój historyczny wygląd, jednak ich stan i zagospodarowanie wymaga wielu działań rewitalizacyjnych. Odnosi się to zarówno do budynków mieszkalnych i gospodarczych, których większość została wybudowana przed rokiem 1970, jak i szeroko rozumianej przestrzeni publicznej.

WALORY PRZYRODNICZE

Pod względem fizyczno – geograficznym gmina Łuków położona jest w obrębie Nizy Środkowopolskiego (mezoregion Równina Łukowska), której wysokość n.p.m. waha się w granicach 150-180 m. Występują tu nieliczne pagórki żwirowopiaszczyste i wydmy, będące pozostałością moren ze zlodowacenia środkowopolskiego. Wyraźniejsze obniżenie terenu występuje w dolinie Krzyny Północnej i Krzyny Południowej, biorących swój początek w bagnach rezerwatu przyrody Jata.

Najcenniejszymi wartościami przyrodniczymi gminy są lasy. Zajmują one 33% powierzchni gminy i większość z nich jest zgrupowana w jednym kompleksie leśnym. Ze względu na bogactwo flory i fauny o dużym udziale gatunków rzadkich i chronionych znaczną część terenów gminy włączono do obszarów chronionego krajobrazu. Północno-zachodnie tereny gminy o obszarze 11 778 ha znajdują się w granicach Łukowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, natomiast wschodnia część o obszarze 2 686 ha została włączona do Radzyńskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Powierzchnia obszarów chronionych w gminie wynosi 14 406 ha. Stanowi to aż 46.7% powierzchni gminy, podczas gdy średnio w województwie odsetek obszarów prawnie chronionych kształtuje się na poziomie prawie 23%, zaś w kraju – 33%. Na terenie gminy została również wyznaczona ostoja ptasia *Lasy Łukowskie*, która w przyszłości zostanie prawdopodobnie objęta siecią NATURA 2000.

Obszar gminy charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią rzek (Bystrzyca Duża, Krzna Południowa, Krzna Północna, Kostrzyń, Muchawka i Zbuczynka), które biorą swój początek w bagnach Jaty. Pomimo dobrze rozwiniętej sieci rzek sytuacja hydrograficzna nie jest korzystna, a na terenie gminy występuje ujemny bilans wodny. Przeprowadzone wiele lat temu melioracje łąk, regulacja rzek, brak jezior i stawów powodują szybkie odprowadzanie wód do Bugu. Zwłaszcza tereny położone w sąsiedztwie Krzyny Północnej i Krzyny Południowej charakteryzują się niskim poziomem wód gruntowych. Miejscowościami najbardziej zagrożonymi suszą są: Grzędówka, Krynka, Wólka Świątkowa i w mniejszym stopniu Role, Suleje oraz Turze Rogi.

Oprócz bogactwa przyrody, gmina jest dosyć uboga, jeżeli chodzi o występowanie surowców mineralnych. Na terenie gminy w miejscowości Gołaszyn występują złoża iłu jurajskiego, stosowanego do produkcji keramzytu, służącego do produkcji materiałów budowlanych i izolacyjnych. Miąższość złoża sięga 12 do 24 metrów, a zasoby surowca szacowane są na około 3 mln 960 tys. m³. W pokładach tego iłu znajdują się unikatowe w skali światowej złoża amonitów.

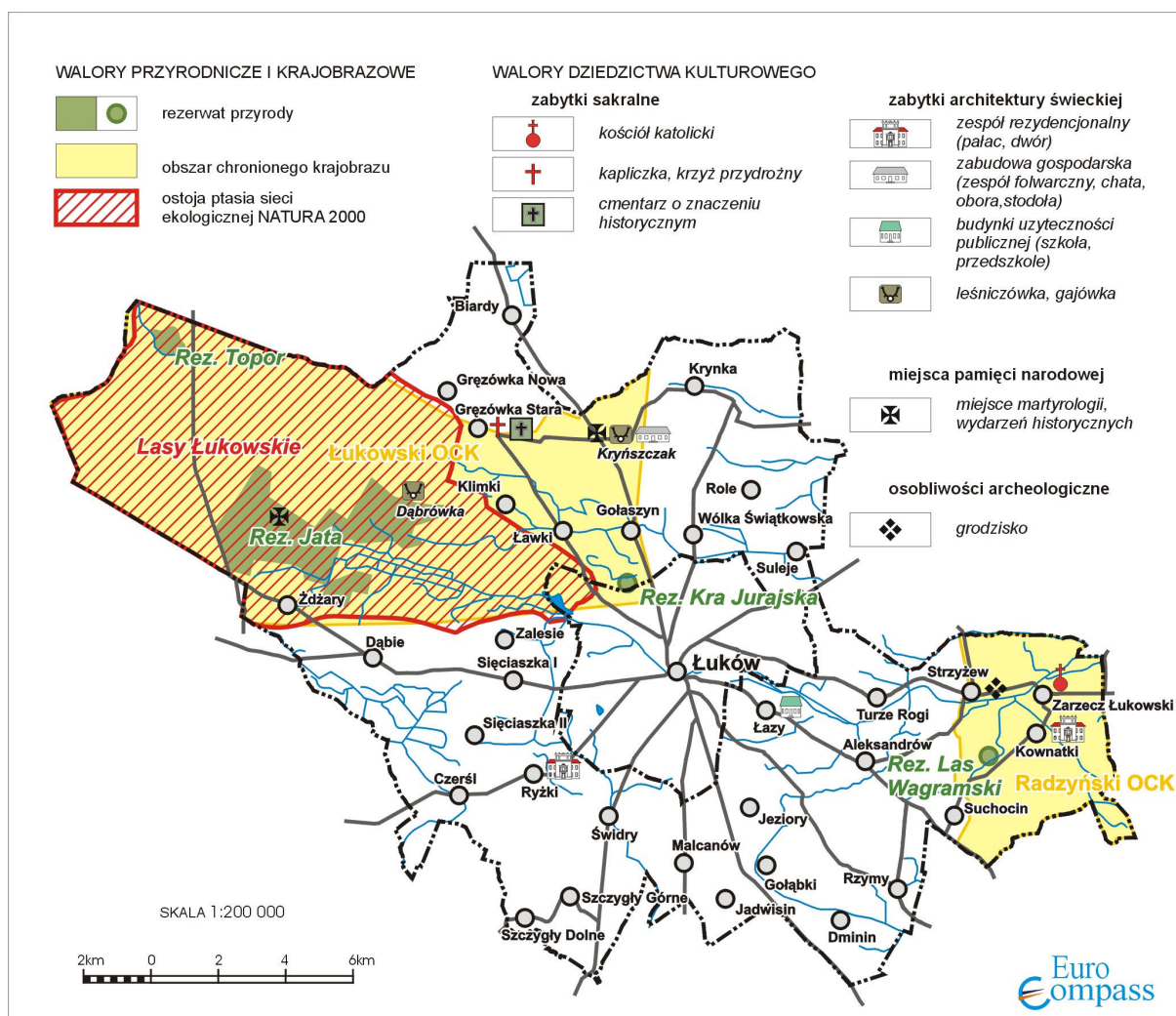
Natomiast wydaje się, że gmina Łuków dysponuje znacznym potencjałem, jeżeli chodzi o rozwój energii ze źródeł odnawialnych. Ze względu na swoje położenie gmina jest uprzywilejowanym obszarem do rozwoju energetyki wiatrowej i słonecznej⁵. Ponadto duża ilość gruntów ornych oraz lasów stwarza realne szanse rozwoju upraw energetycznych na terenie gminy oraz pozyskiwania energii z biomasy pochodzenia roślinnego (np. słoma, odpady leśne).

WALORY KULTUROWE

Na terenie gminy Łuków znajduje się wiele zabytkowych obiektów, tj.: drewniany kościół parafialny w Zarzeczcu, zespół dworsko-parkowy w Ryżkach, zespół folwarczny i leśniczówka w Kryńszczaku, drewniana kapliczka w Grzędówce. Ponadto w ewidencji Ośrodka Dokumentacji i Zabytków w Warszawie figuruje 250 domów, zagród i różnych budowli z terenu gminy Łuków.

Ważnym elementem dziedzictwa kulturowego gminy są liczne pomniki i miejsca upamiętniające tragiczne momenty w historii Polski. Na szczególną uwagę zasługują pomniki: Księdza Stanisława Brzózki, partyzantów Armii Krajowej i partyzantów polskich i radzieckich.

⁵ Wojewódzki program rozwoju alternatywnych źródeł energii dla województwa lubelskiego, BPP, Lublin 2006.

Mapa 3. Walory przyrodnicze i kulturowe w gminie

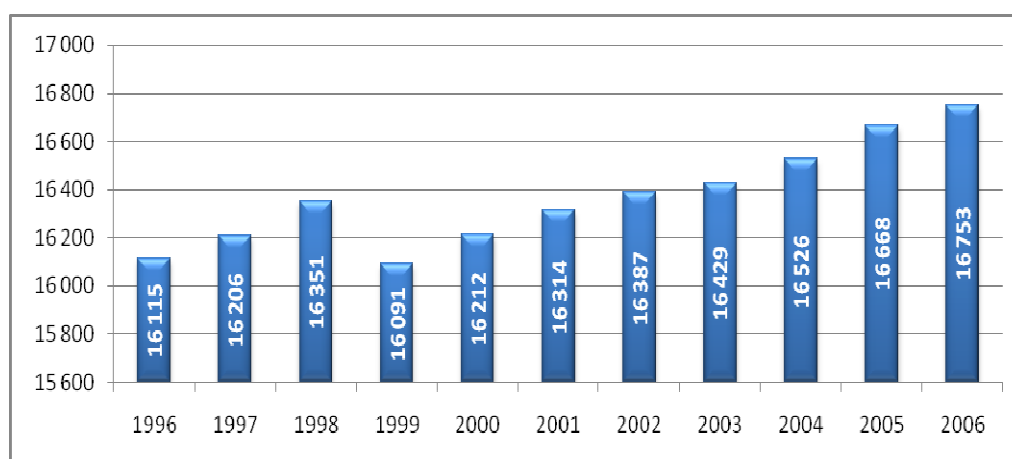
Bogate walory środowiska przyrodniczego i kulturowego mogą stanowić podstawę do rozwoju różnych form turystyki. Niezbędnym warunkiem w tym zakresie jest jednak stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej na terenie gminy oraz prowadzenie skutecznych działań promocyjnych.

2.2.3. SPOŁECZEŃSTWO

DEMOGRAFIA

W gminie zameldowanych jest 16 753 osób (z czego 16 598 osób faktycznie mieszka na terenie gminy). Na przestrzeni ostatnich ośmiu lat odnotowuje się trwały wzrost liczby ludności w gminie (średnio o około 85 osób rocznie). Prognozy demograficzne wskazują na dalszy znaczny wzrost liczby ludności w gminie (do ponad 17 tys. w roku 2008).

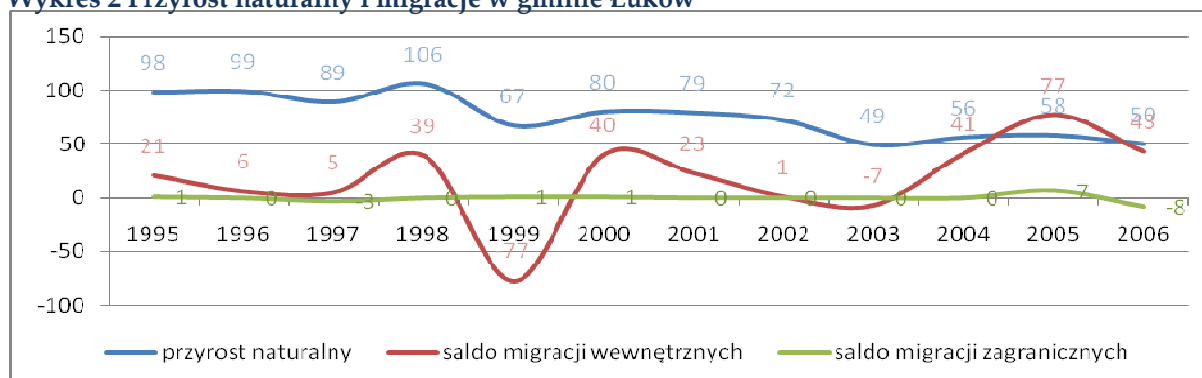
Wykres 1 Liczba ludności zameldowanej w gminie Łuków w latach 1995-2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Wzrost liczby ludności spowodowany jest głównie dodatnim przyrostem naturalnym i migracjami krajowymi. W roku 2005 saldo migracji wyniosło: 77 osób, natomiast przyrost naturalny: 58. Niestety nie ma oficjalnych danych mówiących o emigracji zarobkowej mieszkańców za granicę. Ocenia się, że zjawisko to jest powszechne i może dotyczyć nawet 5% mieszkańców gminy (głównie ludzi młodych).

Wykres 2 Przyrost naturalny i migracje w gminie Łuków

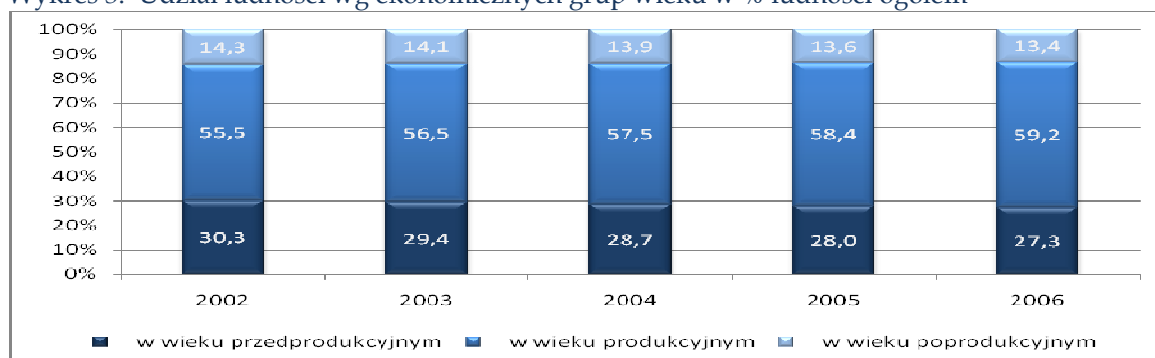

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

WIEK I STRUKTURA WYKSZTAŁCENIA MIESZKAŃCÓW

Gmina ma stosunkowo niekorzystną strukturę wiekową. Przy utrzymującym się poziomie ludności w wieku poprodukcyjnym, spada udział ludności w wieku przedprodukcyjnym. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym wynosi prawie 14%, podczas gdy średnia dla województwa wynosi nieco ponad 16%. Natomiast ludności w wieku produkcyjnym jest w gminie nieco ponad 59%, czyli o 2 punkty procentowe mniej niż średnio w województwie. Kształtowanie się struktury wiekowej na przestrzeni ostatnich lat przedstawia wykres 3.

Wykres 3. Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem

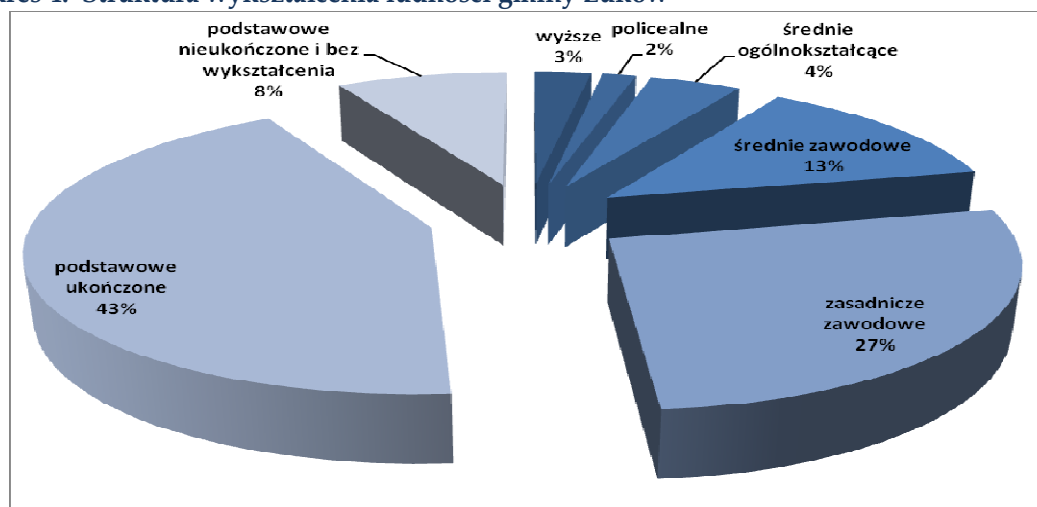

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Zbyt duży udział osób w wieku poprodukcyjnym wpływa niekorzystnie na kształtowanie się tzw. wskaźnika obciążenia demograficznego – mierzonego jako udział ludności w wieku nieprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym. Wskaźnik ten od kilku lat maleje i w roku 2006 osiągnął wartość 68 osób, podczas gdy w województwie jest to niecałe 63 osoby. Wysoka wartość wskaźnika obciążenia demograficznego wpływa niekorzystnie na lokalny rynek pracy i sprawia, że zbyt duży odsetek mieszkańców utrzymuje się z socjalnych źródeł dochodów.

Również niekorzystnie kształtuje się struktura wykształcenia ludności gminy Łuków. Chociaż na przestrzeni ostatnich 15 lat odnotowano pozytywne zmiany w tym zakresie, to jednak udział osób z wyższym i średnim wykształceniem znacznie odbiega od średniej w regionie. Według danych spisu powszechnego, odsetek osób z wyższym wykształceniem kształtuje się na poziomie 3% (w województwie – 8%), zaś z wykształceniem średnim – 17% (przy 23% średnio w województwie). Najliczniejsza grupa jest reprezentowana z wykształceniem podstawowym – 43%. Strukturę wykształcenia przedstawia wykres 4.

Wykres 4. Struktura wykształcenia ludności gminy Łuków

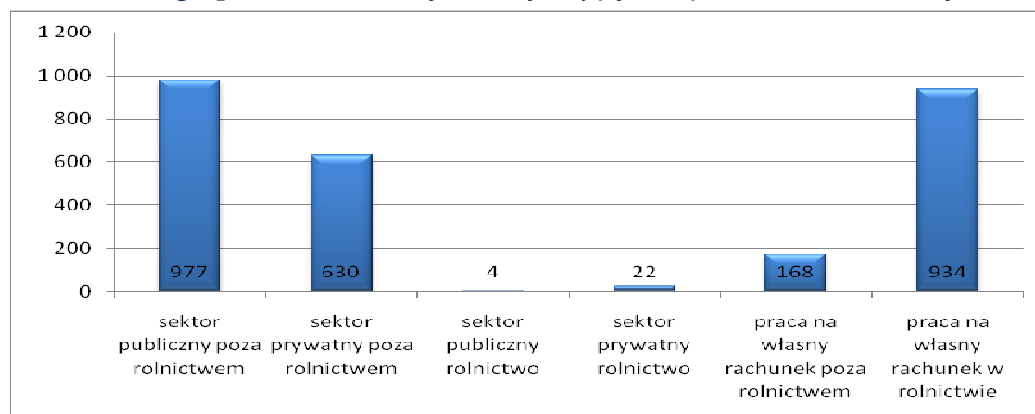

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

GOSPODARSTWA DOMOWE ORAZ ŹRÓDŁA ICH UTRZYMANIA

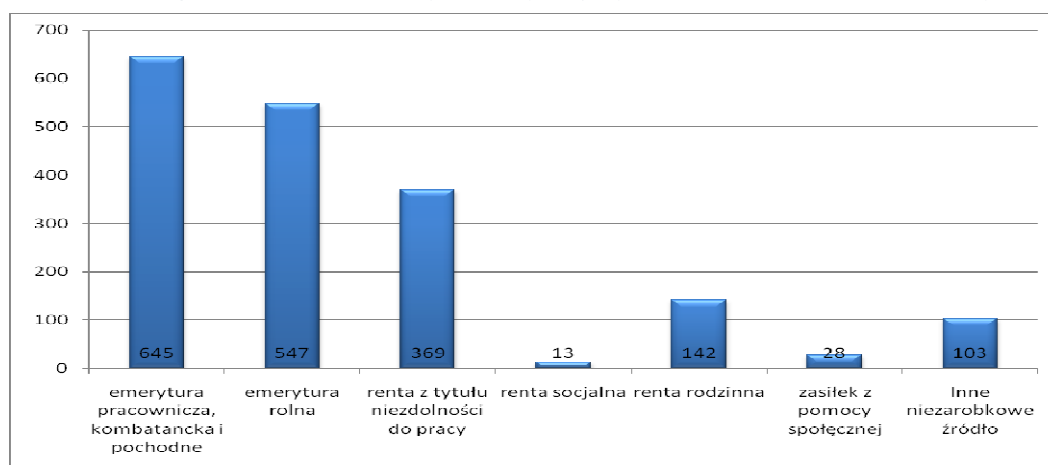
Ogółem w gminie jest 4 689 gospodarstw domowych. Ponad 58% gospodarstw utrzymuje się ze źródeł zarobkowych (praca najemna lub na własny rachunek, praca w gospodarstwie rolnym). Natomiast pozostała część gospodarstw domowych (42%) utrzymuje się głównie z emerytur, rent i zasiłków społecznych.

Wykres 5. Liczba gospodarstw domowych utrzymujących się ze źródeł zarobkowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Wykres 6. Liczba gospodarstw domowych utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych

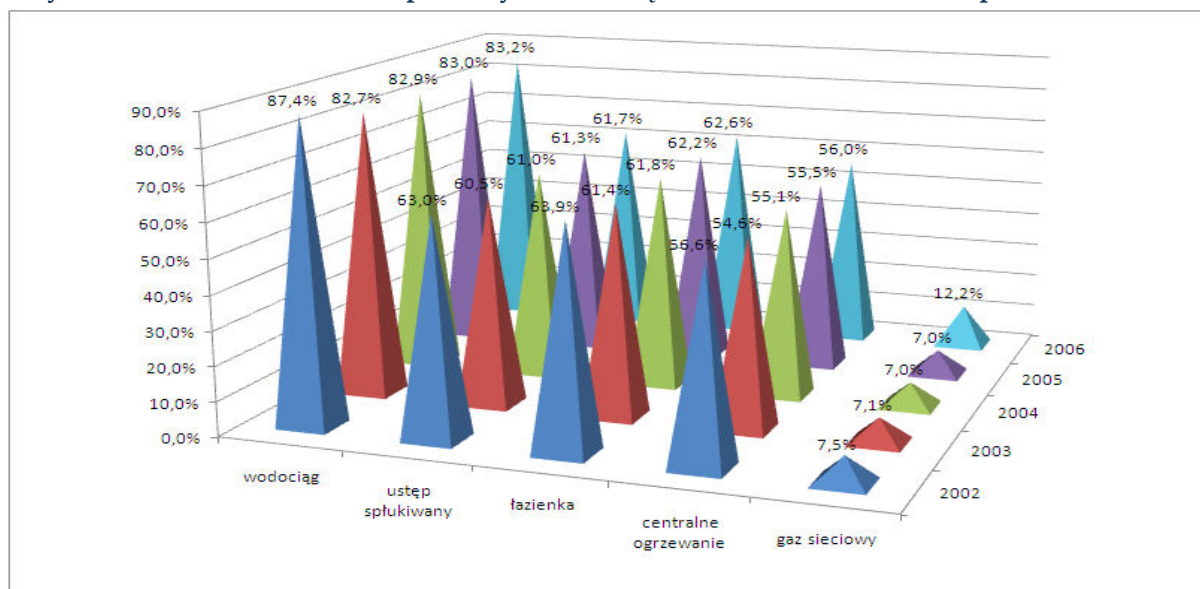
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Tak duża liczba gospodarstw domowych utrzymujących się z dochodów niezarobkowych, potwierdza wcześniejszą tezę o socjalnym charakterze lokalnej gospodarki i wskazuje na znaczny poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego w gminie. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest stosunkowo duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej. Ocenia się, że około 14% ludności korzysta z różnych form pomocy społecznej, na które przeznaczane jest nieco ponad 16% środków z budżetu gminy (17% średnio w województwie).

WARUNKI MIESZKANIOWE

Na ogólną liczbę 4 146 mieszkań w gminie Łuków, tylko ponad połowa wyposażona jest w łazienkę i ustęp splukiwany. Średnio co drugie mieszkanie posiada centralne ogrzewanie, a największym problemem pozostaje w dalszym ciągu brak dostępu do gazu sieciowego.

Wykres 7. Liczba mieszkań zaopatrzonych w niezbędne warunki sanitarno-ciepłownicze

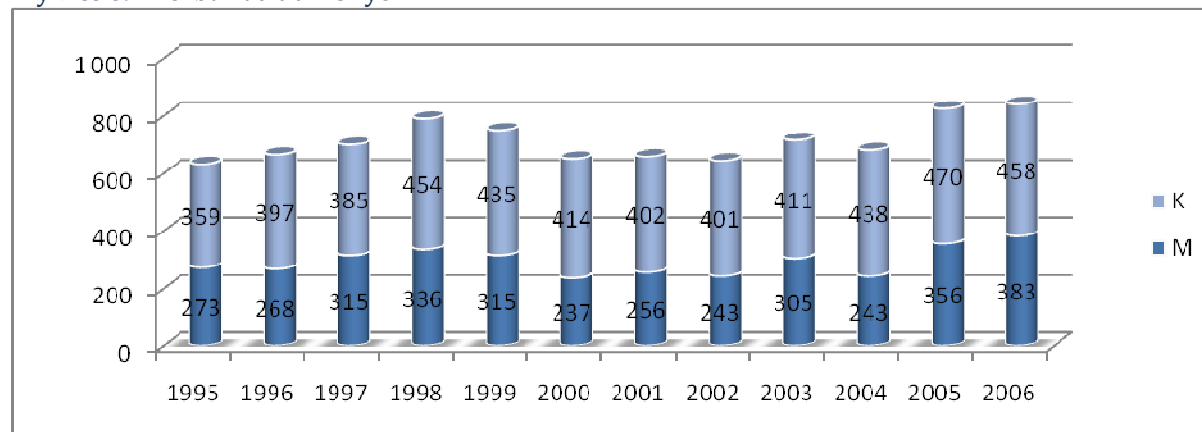

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

LOKALNY RYNEK PRACY

Na koniec 2006 roku liczba zatrudnionych w gminie kształtowała się na poziomie 841 osób i od kilku lat wykazują tendencję rosnącą. Stosunkowo niewielka liczba zatrudnionych wynika między innymi z faktu, że obecnie obowiązująca statystyka nie obejmuje osób pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych oraz podmiotach gospodarczych o liczbie zatrudnionych do 9 osób.

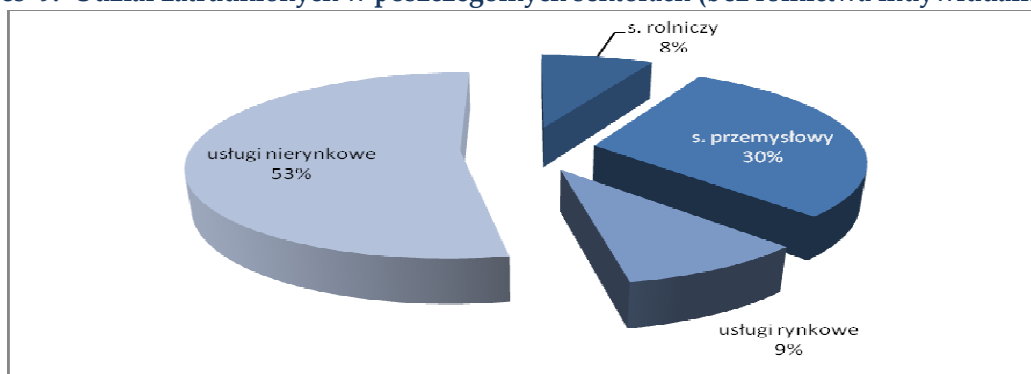
Wykres 8. Liczba zatrudnionych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Zbyt niskiej liczbie zatrudnionych towarzyszy również niekorzystna struktura zatrudnienia w podziale na poszczególne sektory gospodarki. Najwięcej miejsc pracy (ponad 50%) jest w sektorze usług nierynkowych, gdzie pracodawcami są głównie instytucje użyteczności publicznej, finansowane ze środków budżetu państwa (Urząd Gminy wraz z podległymi jednostkami, zakłady opieki zdrowotnej, szkoły, itd.).

Wykres 9. Udział zatrudnionych w poszczególnych sektorach (bez rolnictwa indywidualnego)

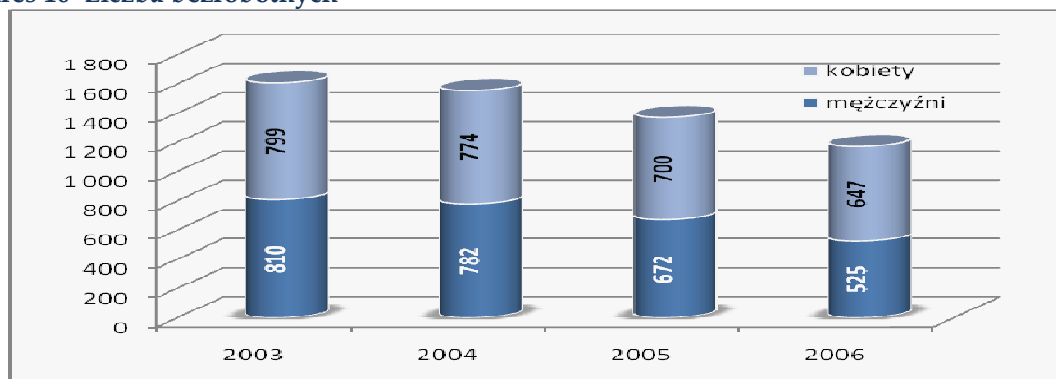
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Zdecydowanie zbyt mało miejsc pracy jest w sektorze przemysłowym (ponad 30%) oraz usługach rynkowych (prawie 10%). W sektorach tych głównymi pracodawcami są takie firmy jak: AGRO-TOP (120 osób zatrudnionych), ZPU NIPPLEX (79), P.U.H. MEL-KAN (48 osób), JATA-TRANS (40), F.H.U. TAMEX (29 osób), POLBRUK (17 osób zatrudnionych).

POZIOM BEZROBOCIA I JEGO STRUKTURA

Na koniec czerwca 2007 roku w gminie było zarejestrowanych 857 osób bezrobotnych, w tym 55% stanowiły kobiety. W stosunku do grudnia 2006 liczba bezrobotnych w gminie spadła o 315 osób (czyli o 27%). Spadek liczby bezrobotnych wynika nie tylko z coraz lepszej koniunktury gospodarczej w kraju, ale w dużej mierze związany jest z emigracją zarobkową młodych ludzi za granicę. Oficjalny poziom bezrobocia w gminie kształtuje się na poziomie 16% i jest o 3 punkty procentowe wyższy od oficjalnego poziomu bezrobocia w powiecie.

Wykres 10 Liczba bezrobotnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US i Powiatowego Urzędu Pracy w Łukowie

Nie ma dokładnych danych statystycznych mówiących o strukturze bezrobocia w gminie. Generalnie wśród osób bezrobotnych dominują osoby słabo wykształcone i stosunkowo młode (ponad 50% bezrobotnych to osoby do 34 roku życia). Prawie 6% bezrobotnych to osoby pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy. Dane te wskazują na ciągle strukturalny charakter bezrobocia w gminie Łuków i jego dalsze ograniczenia będzie zależało nie tylko od poprawy koniunktury gospodarczej w gminie, ale również od przekwalifikowania się wielu osób i znalezienia pracy w innym zawodzie.

2.2.4. GOSPODARKA

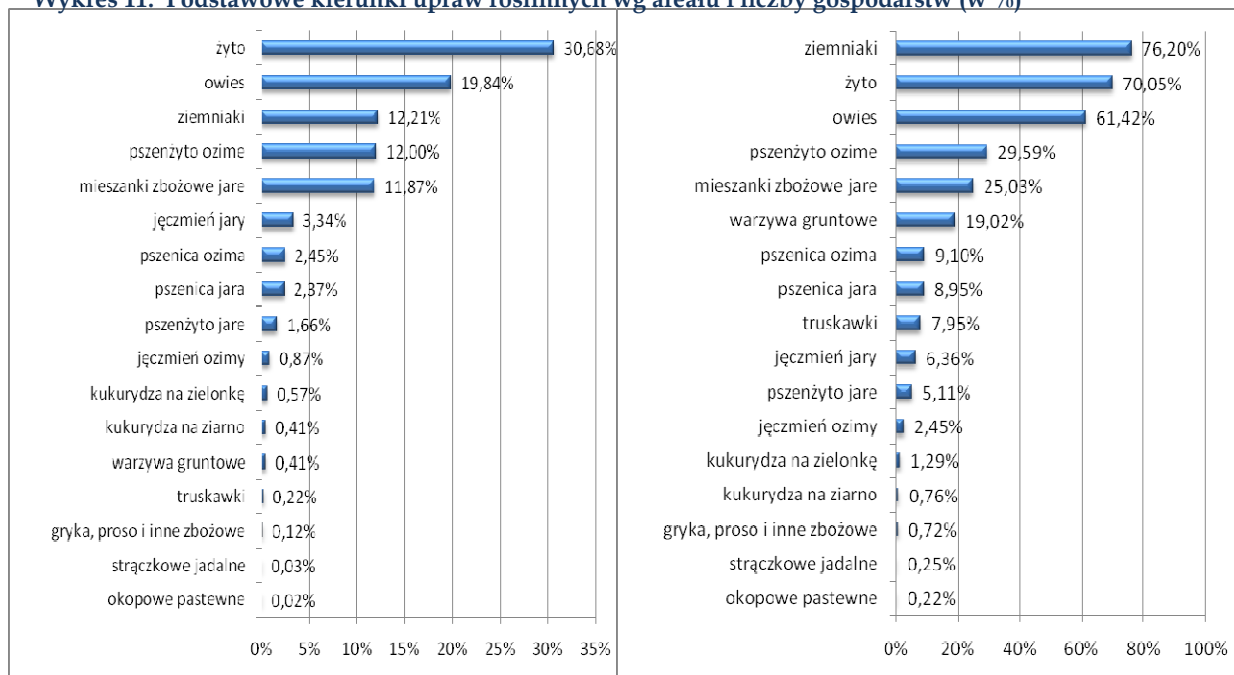
Gmina Łuków, podobnie jak wiele innych gmin wiejskich w województwie, cechuje się stosunkową niekorzystną strukturą gospodarki, z dominującą pozycją mało efektywnego sektora rolnego i słabo rozwinięto działalnością pozarolniczą.

SEKTOR ROLNICZY

Gminę Łuków ma typowo rolniczy charakter. Użytki rolne zajmują 18,2 tys. ha, czyli prawie 60% ogólnej powierzchni gminy. Aż 75% powierzchni użytków rolnych zajmują grunty orne, 24% łąki i pastwiska, natomiast tylko niecałe 0,4% stanowią sady.

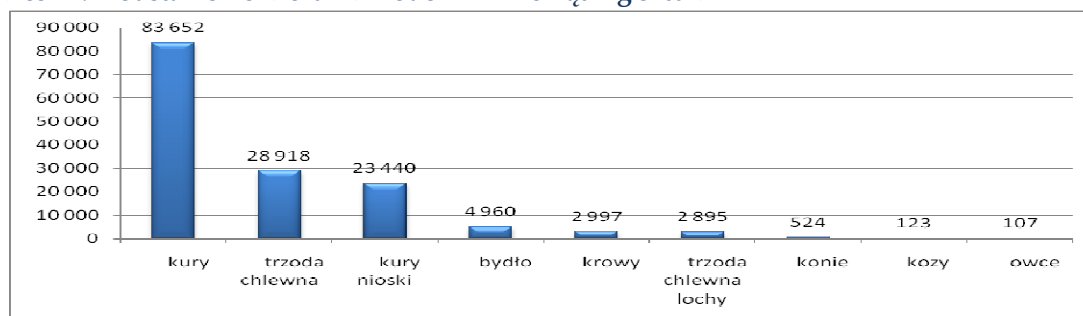
Gleby w gminie charakteryzują się generalnie średnią żyznością. Występują głównie gleby lessowe, pyłowe, piaskowe, piaskowo – gliniaste oraz mułowe. Jakość gleb determinuje w dużym stopniu kierunki upraw roślin i hodowli zwierząt. W uprawach dominują zboża i ziemniaki. Domeną gminy jest także hodowla żywca wieprzowego i krów mlecznych.

Wykres 11. Podstawowe kierunki upraw roślinnych wg areалу i liczby gospodarstw (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

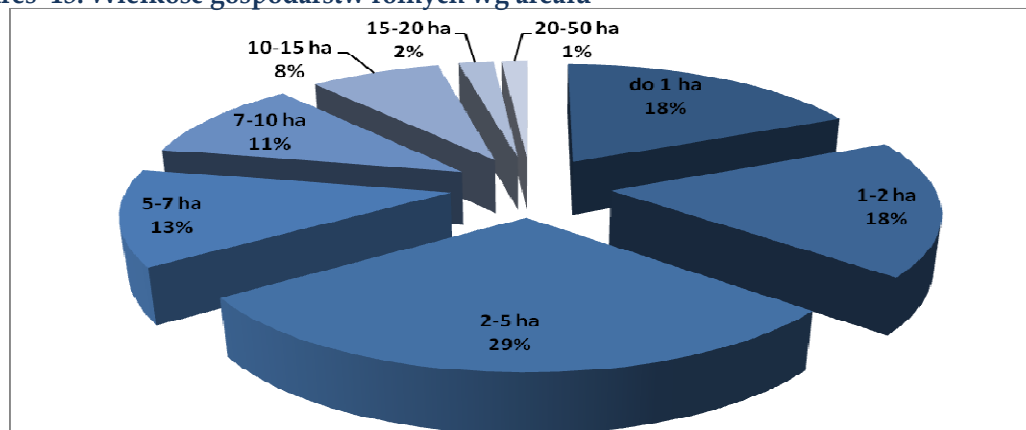
Wykres 12. Podstawowe kierunki hodowli zwierząt wg sztuk

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Rolnictwo w gminie jest rozdrobnione i mało efektywne. Łącznie funkcjonuje 3 395 gospodarstw rolnych, z czego aż 70% to gospodarstwa o wielkości od 1 do 10 ha. 123 gospodarstwa posiada obszar większy niż 15 ha. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego w gminie wynosi 5.3 ha i jest niższa niż w województwie (6,9 ha).

Wykres 13. Wielkość gospodarstw rolnych wg areалу

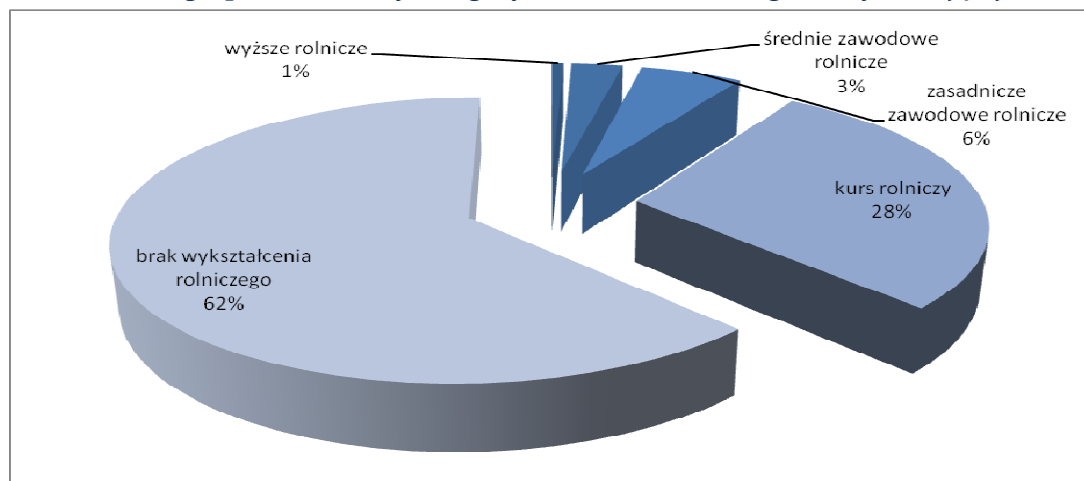
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Szacuje się, że tylko niewiele ponad 20% gospodarstw rolnych w gminie produkuje towar na rynek, pozostałe zaś zajmują się produkcją rolną wyłącznie na własne potrzeby. Wśród gospodarstw rolnych dominują tradycyjne metody produkcji, bez nadmiernego stosowania środków chemicznych do nawożenia i ochrony upraw. Czynnikiem ten może być atutem do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Niestety na terenie gminy nie funkcjonuje ani jedno certyfikowane gospodarstwo, zajmujące się ekologiczną produkcją żywności.

Niewielki jest również odsetek gospodarstw starających się różnicować swoją działalność rolną. Ocenia się, że tylko nieco ponad 10 % gospodarstw rolnych (347) prowadzi działalność pozarolniczą. Główne obszary działalności pozarolniczej to: handel (93 gospodarstwa), przetwórstwo przemysłowe (87), handel (18), transport (25) oraz budownictwo (20). Niestety na terenie gminy nie ma ani jednego gospodarstwa zajmującego się działalnością agroturystyczną.

O słabości sektora rolnego świadczy również niekorzystna struktura wykształcenia rolników. Ponad połowa gospodarstw rolnych prowadzona jest przez osoby nie posiadające wykształcenia rolniczego. Tylko w osiemnastu przypadkach gospodarstwa rolne prowadzone są przez osoby z kierunkowym wykształceniem wyższym. Niskie wykształcenie rolników prowadzących gospodarstwa rolne jest jednym z powodów niskiej efektywności sektora rolnego i braku jego specjalizacji.

Wykres 14. Liczba gospodarstw rolnych wg wykształcenia rolniczego osoby kierującej

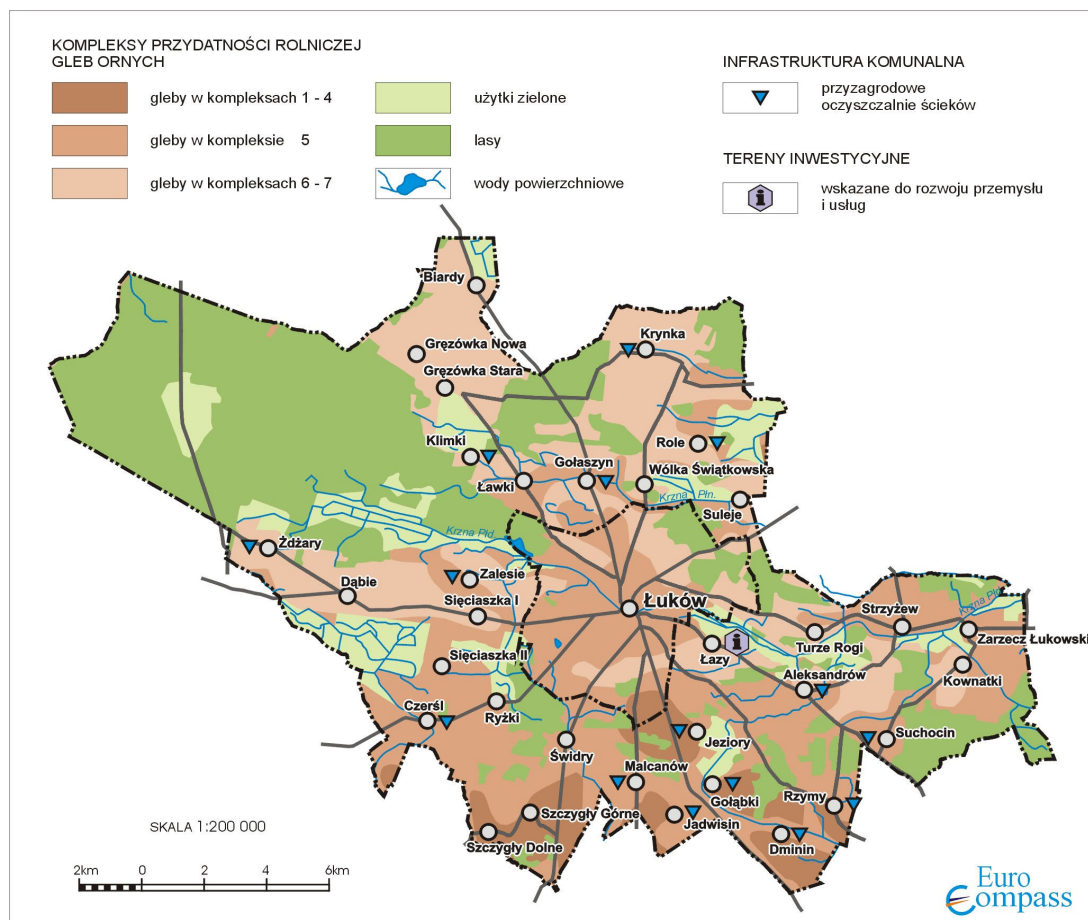
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Gospodarstwa rolne są stosunkowo dobrze wyposażone w sprzęt rolniczy. Gmina dobrze wypada na tle województwa i kraju, jeżeli chodzi o wyposażenie gospodarstw w sprzęt rolniczy. Zaznaczyć należy ponad dwukrotne lepsze wyposażenie gospodarstw w kombajny ziemniaczane w stosunku zarówno do województwa jak i wskaźników krajowych.

Tabela 1: Ilość sprzętu rolniczego przypadająca na 100 gospodarstw rolnych

	Ciągniki	Samochody ciężarowe	Kombajny zbożowe	Kombajny ziemniaczane
Polska	46	5	4,2	3
Lubelskie	51	3	4,9	3
gm. Łuków	45	3,8	4	6

Większość instytucji otoczenia rolnictwa skupia się w mieście powiatowym – Łukowie. Brak jest rozwiniętej infrastruktury skupu i przetwarzania produktów rolnych. Na terenie gminy, za wyjątkiem Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Krynicy, nie działa ani jedna grupa producencka. Tylko nieliczni rolnicy są aktywni w organizacjach zrzeszających.

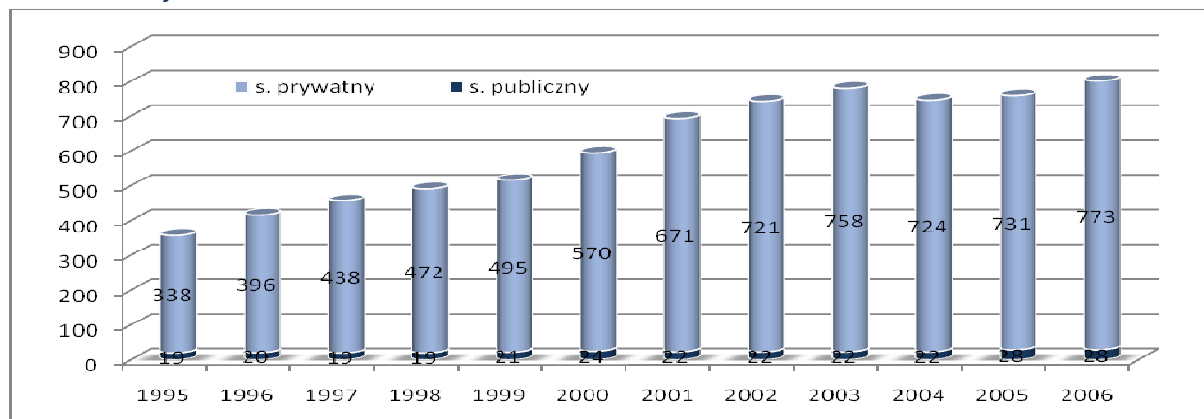

SEKTOR POZAROLNICZY

Na koniec 2006 roku na terenie gminy było zarejestrowanych w systemie REGON 801 podmiotów gospodarki narodowej, w tym 731 podmiotów zarejestrowanych w sektorze prywatnym. Tzw. wskaźnik przedsiębiorczości, liczony liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców, wynosi 46 i jest o jedną trzecią niższy niż średnia dla województwa (68 podmiotów) i stanowi połowę wartości wskaźnika dla kraju (95 podmiotów).

Najliczniejszą grupę wśród zarejestrowanych przedsiębiorstw stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (86%). Mały jest odsetek przedsiębiorstw o bardziej zaawansowanych formach prawnych (np. spółek prawa handlowego). Wahania liczby podmiotów w ostatnich dziesięciu latach ilustruje wykres 15.

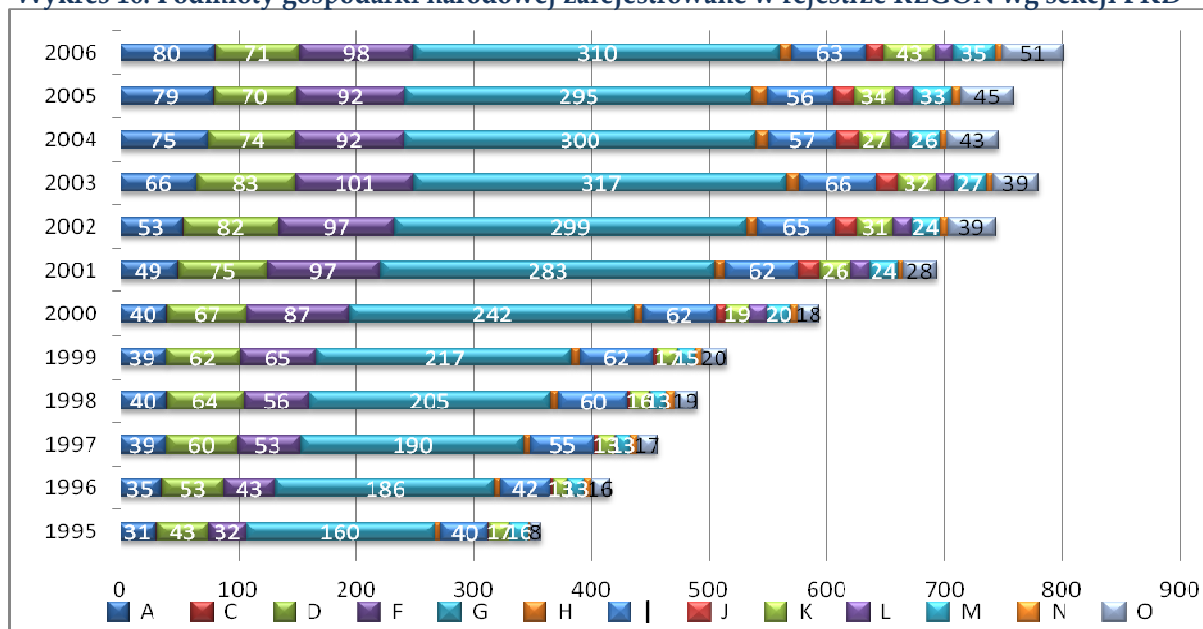
Wykres 15. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON wg sektorów własnościowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Najliczniej reprezentowaną dziedziną działalności jest sekcja G (handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego). W sekcji tej działa 295 jednostek. W sekcji D (przetwórstwo przemysłowe) działa 70 jednostek, w sekcji F (budownictwo) – 92 jednostki, zaś w sekcji I (transport, gospodarka magazynowa i łączność) – 56 podmiotów. Najmniej jednostek działa w sekcji C (górnictwo) – 1 jednostka, w sekcji N (ochrona zdrowia i pomoc społeczna – 7 jednostek), w sekcji H (hotele i restauracje – 13 jednostek) i w sekcji J (pośrednictwo finansowe – 18 jednostek).

Wykres 16. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON wg sekcji PKD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Wspierając procesy restrukturyzacyjne w gminie należy przede wszystkim dążyć do wzrostu liczby przedsiębiorstw w najważniejszych dla rozwoju gminy branżach, tj. budownictwie, przetwórstwie i usługach rynkowych, w tym w sekcji H (hotele i restauracje).

Na terenie gminy działają tylko dwie firmy z udziałem kapitału zagranicznego, chociaż gmina od kilku lat próbuje stwarzać dogodne warunki dla inwestorów zewnętrznych. Między innymi w tym celu, niedaleko Łukowa – w miejscowości Łazy, przygotowano tereny inwestycyjne o powierzchni 24 ha pod działalność przemysłową i usługową. Tereny te są dogodnie położone oraz w pełni wyposażone w podstawową infrastrukturę (energia elektryczna, gaz, woda, odprowadzanie ścieków). Ponadto inwestorzy mają możliwość uzyskania dodatkowego wsparcia ze strony władz lokalnych w postaci ulg podatkowych i pomocy w załatwianiu spraw formalno-prawnych.

ROZWÓJ SEKTORA TURYSTYKI

Rozwój sektora turystyki może być jedną z form wzmacniania lokalnej gospodarki i tworzenia nowych miejsc pracy poza rolnictwem. Liczne walory przyrodnicze i krajobrazowe stanowią dobrą podstawę do rozwoju różnych form turystyki w gminie.

Walory środowiskowe i przyrodnicze oraz wielość pamiątek historycznych sprzyjają rozwojowi czynnego wypoczynku, zwłaszcza w dziedzinie wędrówek pieszych i rowerowych. Szlak rowerowy na terenie gminy liczy blisko 70 km i prowadzi wokół gminy przez następujące miejscowości: Gręzówka, Sięciaszka Pierwsza, Sięciaszka Druga, Czerśl, Świdry, Łazy, Wagram, Kownatki, Zarzecz Łukowski, Strzyżew, Turze Rogi, Karwacz, Suleje, Role, Krynka.

Mapa 5. Rozwój infrastruktury turystycznej w gminie

Na szczególną uwagę zasługuje również Rezerwat Przyrodniczy *Jata*, który jest atrakcyjnym terenem, zarówno dla wypoczynku, rekreacji, jak i dla uprawiania turystyki, szczególnie pieszej i kolarskiej, a w zimie także narciarstwa biegowego. W tym celu tworzona jest podstawowa infrastruktura turystyczna obejmująca ścieżki dydaktyczne i spacerowe, szlaki rowerowe oraz parkingi.

Niestety, pomimo bogatych walorów przyrodniczych i krajobrazowych, gmina Łuków wciąż postrzegana jest jako obszar mało atrakcyjny i przyjazny dla turystów⁶. Do głównych czynników ograniczających rozwój sektora turystyki w gminie należy zaliczyć:

- brak podstawowej infrastruktury, w tym przede wszystkim bazy gastronomicznej i noclegowej, niezbędnej do stworzenia kompleksowej oferty turystycznej i zapewnienia zadawalającej jakości usług,
- brak atrakcyjnej oferty turystycznej zdolnej przyciągnąć i zatrzymać na dłużej turystów,
- brak aktywności ze strony gminy i mieszkańców w tworzeniu lokalnych produktów turystycznych i promowaniu ich na zewnątrz,
- brak aktywności w zakresie promowania walorów turystycznych gminy.

2.2.5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Wyposażenie gminy w podstawową infrastrukturę techniczną decyduje w dużym stopniu o jakości życia mieszkańców i wpływa na atrakcyjność inwestycyjną gminy. Ogólnie należy stwierdzić, że gmina Łuków boryka się z wieloma problemami, jeżeli chodzi o jakość i stopień wyposażenia w podstawową infrastrukturę techniczną. Poniżej dokonano krótkiej analizy głównych elementów składowych infrastruktury technicznej w gminie.

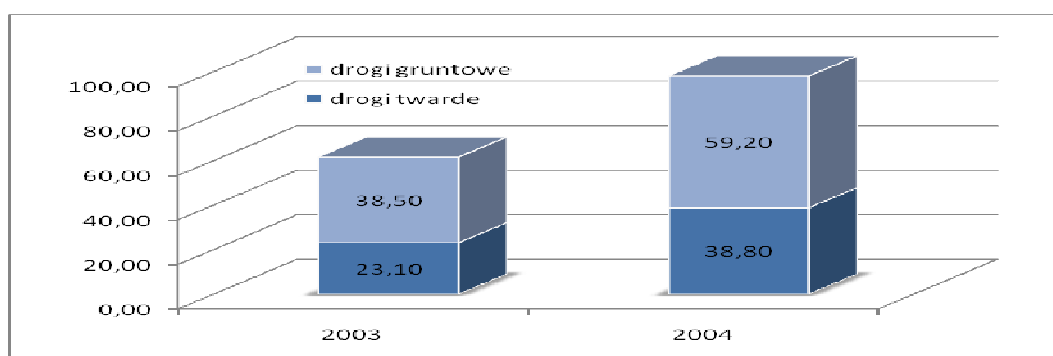
INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA I KOMUNIKACYJNA

Gmina jest dosyć dobrze wyposażona w infrastrukturę kolejową i drogową. Przez gminę przebiegają linie kolejowe o znaczeniu państwowym: magistrala dwutorowa o znaczeniu międzynarodowym (E20 Kunowice – Warszawa – Siedlce – Łuków – Terespol – Moskwa); pierwszorzędna, dwutorowa linia kolejowa dla ruchu towarowego i tranzytowego (CE 20 Łowicz – Skierniewice – Pilawa – Łuków – Koluszki – Tomaszów Mazowiecki – Radom – Dęblin – Łuków), pierwszorzędna, dwutorowa linia niezelektryfikowana (Łuków – Lubartów – Lublin).

Łączna długość sieci drogowej na terenie gminy wynosi 270 km, w tym 23 km przypada na drogi krajowe (nr 63 i 76), 13 km na drogi wojewódzkie (nr 806, 807 i 808) oraz 106 km na drogi powiatowe, które w 77% mają nawierzchnię bitumiczną). Drogi gminne posiadają łączną długość 98 km, z czego tylko 38% ma nawierzchnię bitumiczną.

⁶ Według interaktywnego serwisu internetowego *Odyssey.pl* poświęconego aktywnej turystyce, gmina Łuków została zaliczona do grona gmin mało przyjaznych dla turystów.

Wykres 17. Długość i jakość dróg gminnych (w km)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Pomimo dużego wysiłku inwestycyjnego gminy i powiatu w zakresie modernizacji infrastruktury drogowej, parametry techniczne i użytkowe większości dróg powiatowych i gminnych nie odpowiadają wymagany standardom. Wiele odcinków dróg nie posiada dostatecznej nośności - bardzo ważnego parametru technicznego, przy obecnym stałym wzroście przewozu towarów transportem kołowym. Postępująca degradacja dróg wymaga przeprowadzania dużego zakresu remontów bieżących, poprawy stanu poboczy i odwodnienia oraz uregulowania stanu prawnego pasów drogowych.

Niestety ograniczone możliwości finansowe gminy nie pozwalają nawet na częściowe odtwarzanie stanu technicznego dróg gminnych. Rocznie gmina wydaje około 2 mln zł na modernizację i remonty dróg (niespełna 6% wydatków budżetowych gminy). Pozwala to na modernizację średnio około 3 km dróg w ciągu roku. Tymczasem potrzeby inwestycyjne w tym zakresie oceniane są na poziomie około **25 mln zł**. Dlatego też, niezmiernie ważną kwestią będzie skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych, które z pewnością przyspieszą proces modernizacji dróg w gminie.

Poniżej przedstawiono potrzeby inwestycyjne gminy w zakresie inwestycji drogowych do roku 2013.

- Przebudowa drogi gminnej Sięciaszka Druga - Ryżki - 1 182 m
- Przebudowa drogi gminnej Dminin -Skrzyszew - 1 077 m
- Przebudowa drogi gminnej w Łazach /Kolonja/ - 1 502 m
- Przebudowa drogi gminnej Gręzówka - Biardy - 2 863 m
- Przebudowa drogi gminnej Gołaszyn - za rzeką - 1 292 m
- Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Sięciaszka Trzecia - 1 495 m
- Przebudowa drogi gminnej Zalesie - Wycinka - 1 920 m
- Przebudowa drogi gminnej Jadwisin - Domaszewnica - 1 430 m
- Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Zalesie - za torami - 650 m
- Przebudowa ulic wewnętrznych w miejscowości Suleje - 1 125 m
- Przebudowa drogi gminnej Łazy - Wójtostwo /część zabudowana/ - 300 m
- Przebudowa drogi gminnej Ryżki - Łuków ul. Żelechowska - 520 m
- Przebudowa drogi gminnej Kownatki - Lipniaki - 1 895 m
- Przebudowa drogi gminnej Czerśl - Ryżki /Kolonja/ - 1 210 m
- Przebudowa ulicy wewnętrznej w miejscowości Szczygły Dolne - 550 m
- Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Wólka /Zagórna/ - 1 000 m

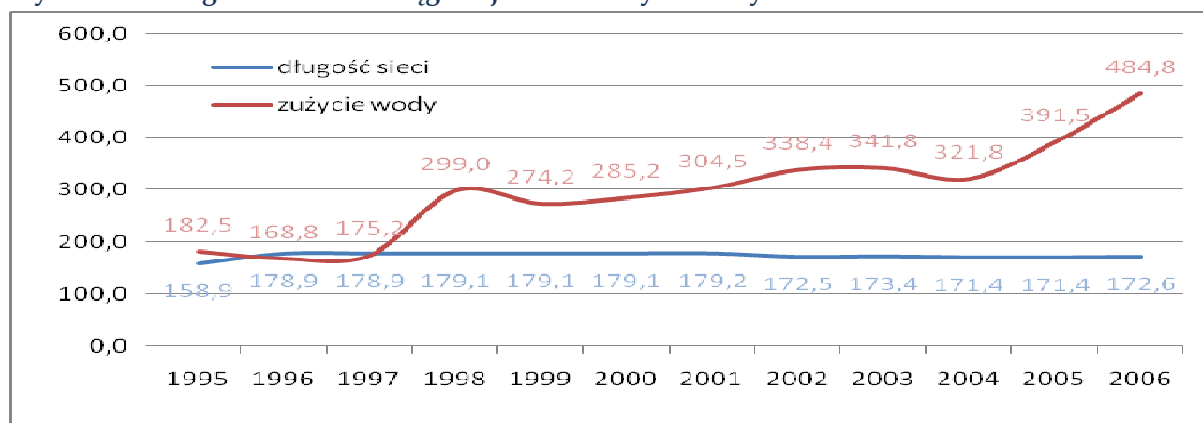
- Przebudowa drogi gminnej Suleje – Nurzyna - 820 m
- Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Turze Rogi - 1 375 m
- Przebudowa ulic wewnętrznych w miejscowości Krynka /Przekory/ - 250 m
- Budowa ulic osiedlowych w miejscowości Gręzówka - 730 m
- Budowa ulic osiedlowych w miejscowości Ryżki - 1 125 m
- Przebudowa drogi gminnej Dąbie - Klimki /do cmentarza/ - 500 m
- Przebudowa drogi gminnej Dminin – Kłębów - 1 420 m
-

W gminie dosyć dobrze funkcjonuje sieć komunikacji autobusowej. Gmina ma bezpośrednie połączenia autobusowe z Warszawą i Lublinem. Przez gminę przebiegają także linie wykraczające poza powiat łukowski łącząc go z pobliskimi miastami (Radzyniem Podlaskim, Białą Podlaską, Siedlcami). Usługi w zakresie zbiorowego przewozu osób świadczone są przede wszystkim przez Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej, obsługujące większość linii, oraz przez przewoźników prywatnych (OMEGA BUS oraz P.H.U. WERSPOL).

GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA

Gmina w dalszym ciągu boryka się z problemami jeżeli chodzi o dostęp mieszkańców do kompleksowej infrastruktury wodno-kanalizacyjnej. Licząca 172,6 km sieć wodociągowa doprowadzona jest do 3 522 posesji we wszystkich sołectwach gminy. W skład infrastruktury wodociągowej wchodzi również 6 stacji uzdatniania wody o różnym zasięgu i wydajności. Wskaźnik zwodociągowania gminy oceniany jest na poziomie 98%.

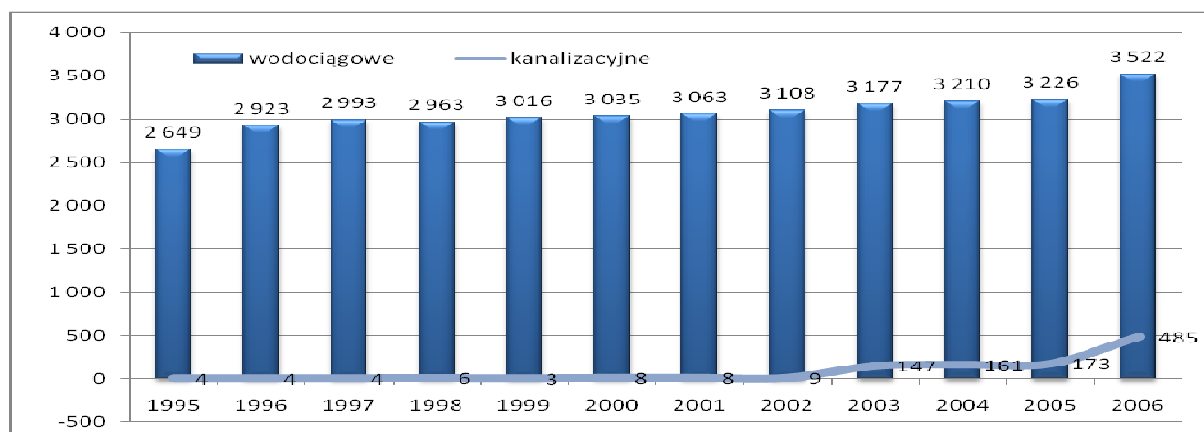
Wykres 18. Długość sieci wodociągowej w km i zużycie wody w dm³

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

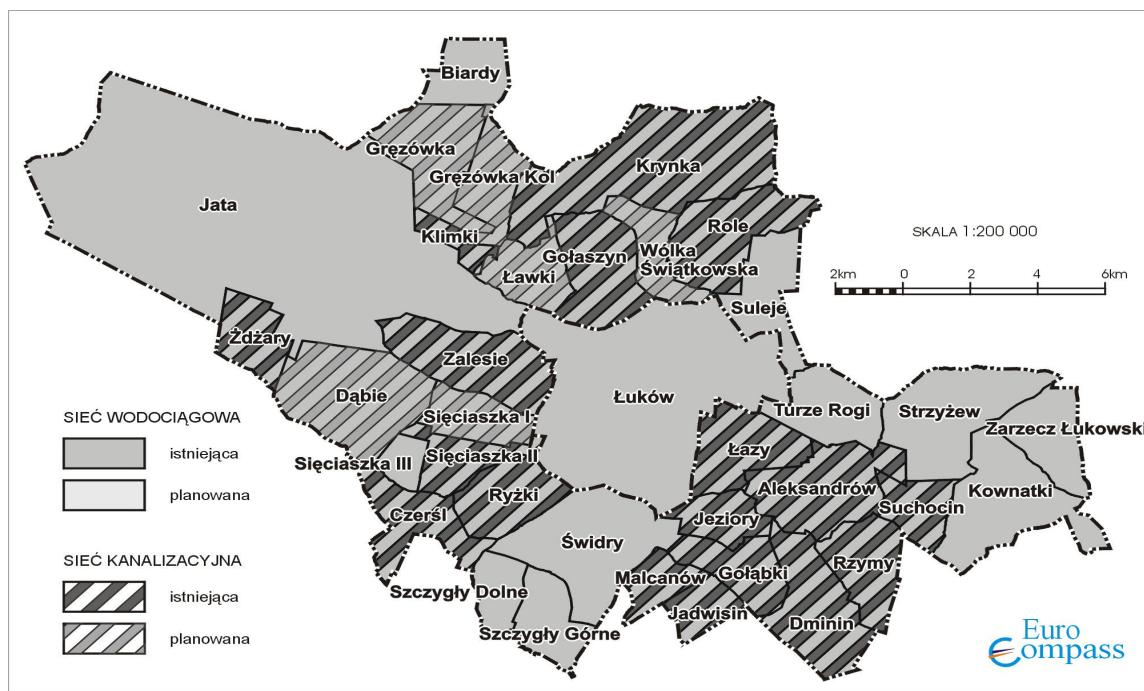
Niestety, sieć kanalizacyjna nie rozwija się w gminie w sposób skoordynowany z rozwojem sieci wodociągowej. O ile do 2005 roku powstało ponad 175 km sieci wodociągowej, to w tym samym czasie wybudowano jedynie 32 km sieci kanalizacyjnej w czterech sołectwach. Stopień skanalizowania gminy oceniany jest obecnie na poziomie 14%. Dysproporcje pomiędzy siecią wodociągową i kanalizacyjną najbardziej widoczne są w ilości podłączonych do sieci budynków i gospodarstw.

Wykres 19. Przyłącza wodociągowe i kanalizacyjne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Na terenie gminy zlokalizowana jest 1 oczyszczalnia ścieków w miejscowości Ryżki. Jest to mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia o przepustowości 200m³/dobę), z możliwością usuwania związków biogenych. Do oczyszczalni ścieków podłączona jest sieć kanalizacyjna wsi Ryżki, Czerśl i Sięciaszka Druga. Sieć kanalizacyjna we wsi Łazy podłączona jest do oczyszczalni ścieków miasta Łuków. Budowę drugiej oczyszczalni ścieków planuje się w Strzyżewie z odbiorem ścieków z miejscowości Turze Rogi, Kownatki i Zarzecz Łukowski.

Mapa 6. Stopień wyposażenia Gminy w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną

Większość mieszkańców gminy korzysta z szamb bezodpływowych. Szacuje się, że ciągle około 60% wytwarzanych ścieków z gospodarstw rolnych w nieoczyszczonej formie trafia do gruntu, stwarzając tym samym zagrożenie dla jakości środowiska wodnego. Od kilku lat na terenie gminy realizowany jest program budowy przyzagrodowych oczyszczalni ścieków. Do chwili obecnej wybudowano 274 przydomowych oczyszczalni ścieków w 16 wsiach. Zgodnie z opracowanym w 2001 roku *Programem gospodarki ściekowej* planuje się dalszą rozbudowę przyzagrodowych oczyszczalni ścieków w najbardziej rozproszonych miejscowościach, zaś na terenach zwartej osadnictwa przewiduje się budowę zbiorczej kanalizacji sanitarnej.

W najbliższej przyszłości należy podjąć budowę kanalizacji sanitarnej w takich miejscowościach jak:

- Gołaszyn – Ławki – Grzędówka
- Wólka Świątkowa – Role – Krynka
- Sięciaszka Pierwsza – Zalesie – Dąbie.

GOSPODARKA ODPADAMI KOMUNALNYMI

Na stan środowiska znacząco wpływa gospodarka odpadami. Ocenia się, że rocznie na terenie gminy powstaje około 1 380 Mg odpadów komunalnych (9% odpadów w powiecie łukowskim). Około 25% powstających odpadów – to odpady biodegradowalne. Szacuje się, że najbliższych latach ilość odpadów komunalnych w gminie będzie nieznacznie rosła i w 2015 roku wyniesie 1 450 Mg.

Gmina Łuków nie posiada składowiska odpadów. Odpady komunalne z terenu gminy Łuków składowane są na wysypisku zlokalizowanym na terenie miasta Łuków. Gospodarka odpadami zorganizowana jest w formie zbiórki śmieci do kontenerów. Gmina korzysta z usług zarządzającego składowiskiem Przedsiębiorstwa Usług i Inżynierii Komunalnej w Łukowie. Na terenie gminy dotychczas nie prowadzi się segregacji odpadów

W ciągu najbliższych lat należy doprowadzić do wdrożenia sprawnego systemu zbiórki, segregacji i unieszkodliwiania odpadów w gminie Łuków. Oprócz zrealizowania niezbędnych inwestycji, ważnym elementem efektywnej gospodarki odpadami powinny być działania uświadamiające mieszkańców gminy w zakresie właściwego postępowania z powstającymi w ich gospodarstwach odpadami.

INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA I GAZOWA

Przez gminę Łuków przebiegają tranzytowo trzy jednotorowe, napowietrzne linie wysokiego napięcia 110 kV o relacjach: Kozienice – Stoczek Łukowski – Łuków, Łuków – Międzyrzec Podlaski i Łuków – Radzyń Podlaski. Zasilają one stacje transformująco-rozdziałczą 110/30/15 kV znajdującą się na terenie miasta Łuków.

Stan techniczny sieci energetycznej w poszczególnych wsiach gminy jest zróżnicowany i w części wsi wymagający pilnej modernizacji (Role, Gołębki).

W roku 2003 zmodernizowano sieć w Kryncku, w Sulejach i częściowo w Rolach. Na dzień dzisiejszy nie notuje się większych problemów z dostarczaniem energii elektrycznej do budynków i gospodarstw domowych. Praktycznie każdy indywidualny odbiorca może zostać podłączony do sieci energetycznej. W dłuższej perspektywie należy jednak liczyć się z inwestycjami w zakresie infrastruktury niskonapięciowej, której stan techniczny z roku na rok się pogarsza.

Przez gminę przebiega gazociąg relacji Gończyce – Łuków – Siedlce. Sieć gazowa na terenie gminy posiada długość 33,8 km i jest na bieżąco rozbudowywana. Gaz ziemny dociera już do 483 gospodarstw w 12 sołectwach (Łazy, Jeziory, Gołębki, Dminin, Gołaszyn, Ryżki, Czerśl, Gręzówka, Podgaj, Krynka, Wólka Świątkowa, Role). W najbliższej przyszłości gmina nie planuje nowych inwestycji w tym zakresie.

INFRASTRUKTURA TELEKOMUNIKACYJNA

Dostępność mieszkańców gminy do infrastruktury telekomunikacyjnej systematycznie poprawia się. Dzieje się tak za sprawą rozwoju telefonii stacjonarnej (TP S.A.), jak i coraz powszechniejszego dostępu mieszkańców do usług telefonii komórkowej. Praktycznie cały obszar gminy objęty jest zasięgiem wszystkich funkcjonujących w Polsce operatorów sieci komórkowej (GSM/GPRS).

Dostęp do Internetu jest oferowany przez trzech działających w gminie operatorów. Urząd gminy, szkoły, biblioteka oraz ośrodek zdrowia mają dostęp do szerokopasmowego internetu oferowanego przez TP S.A. Mieszkańcy mogą również dodatkowo korzystać z dwóch operatorów prywatnych oferujących dostęp do internetu drogą radiową. Trudno dokładnie oszacować liczbę osób korzystających z Internetu, ale biorąc pod uwagę dosyć wysokie opłaty abonamentowe, należy sądzić, że jest to ciągle niewielki odsetek mieszkańców.

Dalszy rozwój społeczeństwa informacyjnego na terenie gminy będzie uzależniony od ograniczenia bariery ekonomicznej w dostępie do Internetu oraz od efektywnego informatyzowania administracji w gminie, połączonej z procesem uświadamiania i uczenia się mieszkańców jak korzystać z usług i technologii informacyjnych.

2.2.6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

Infrastruktura społeczna jest to zespół urządzeń publicznych zaspokajających potrzeby socjalne, oświatowe i kulturalne ludności. Do infrastruktury społecznej zaliczamy infrastrukturę z zakresu oświaty i wychowania, kultury, ochrony zdrowia i opieki społecznej, wypoczynku i kultury fizycznej oraz bezpieczeństwa. Od stanu infrastruktury społecznej zależy jakość życia mieszkańców i ich szanse rozwoju.

INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA

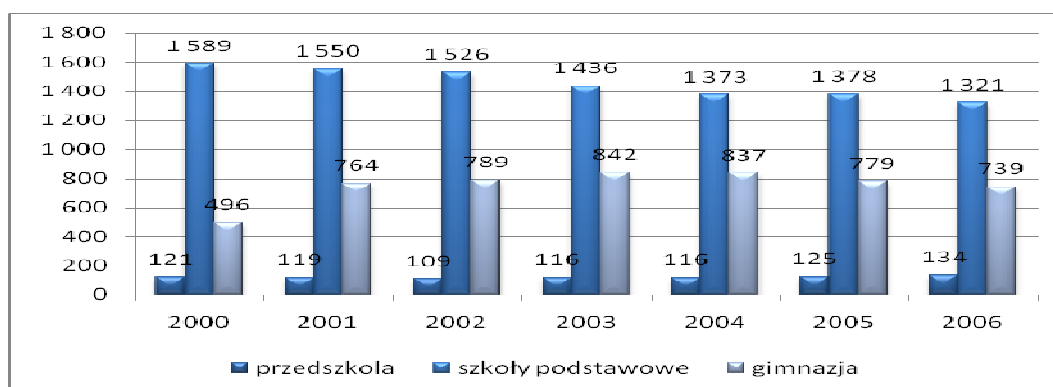
Gmina dysponuje stosunkowo dobrze rozwiniętą siecią placówek oświatowo – wychowawczych. Ogółem funkcjonuje 13 szkół podstawowych sześcioklasowych i 5 gimnazjum. W gminie funkcjonują 3 placówki wychowania przedszkolnego, w

tym jedno samodzielne, które ze względu na zły stan techniczny wymaga pilnego remontu lub przeniesienia do innego budynku. Łącznie do placówek przedszkolnych uczęszcza 134 dzieci, w tym połowę stanowią dzieci 6-letnie. Edukacją przedszkolną objętych jest nieco ponad 15% populacji dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Wskaźnik ten jest o połowę niższy niż średnia dla województwa (36%).

Infrastruktura edukacyjna jest dosyć dobrze dostosowana do liczby uczniów. Łącznie do szkół podstawowych uczęszcza 1 321 dzieci, zaś do szkół gimnazjalnych – 739 uczniów. Średnio na jeden oddział w szkole podstawowej przypada 16,3 ucznia (przy 18 średnio w województwie), natomiast w gimnazjum na jeden oddział przypada 21,7 ucznia (podczas gdy wskaźnik ten dla województwa kształtuje się na poziomie 24 uczniów).

Liczba uczniów w szkołach systematycznie spada i ta tendencja będzie się utrzymywać w ciągu najbliższych lat. Kształtowanie się liczby uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach na przestrzeni ostatnich lat przedstawiono na wykresie 20.

Wykres 20. Liczba uczniów w szkołach i oddziałach przedszkolnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Wyposażenie szkół w komputery jest dosyć dobre dla szkół podstawowych (93%), zaś gorsze dla gimnazjów – 40%, przy średniej dla województwa wynoszącej odpowiedni 76% i 77%. Średnio w szkołach podstawowych przypada 8 uczniów na jeden komputer (przy 18 w kraju i 14 w województwie), natomiast w gimnazjach na jeden komputer przypada aż 25 uczniów, podczas gdy średnia dla kraju wynosi 18 uczniów, a dla województwa 17. Są to jednak wskaźniki znacznie odbiegające od tego co jest notowane w innych regionach Unii Europejskiej.

INFRASTRUKTURA SPORTOWA

Od 2002 roku gmina konsekwentnie realizuje *Program rozwoju bazy sportowej*, dzięki któremu udało się wyposażyć większość jednostek szkolnych w podstawową infrastrukturę sportową. Wszystkie gimnazja mają możliwość korzystania z sal gimnastycznych i boisk sportowych. W przypadku szkół podstawowych sytuacja jest nieco gorsza, gdyż trzy szkoły podstawowe (w Świdrach, Zarzeczu Łukowskim oraz Turzycach Rogach) nie posiadają ani sal gimnastycznych ani boisk sportowych.

W najbliższych latach należy zatem zadbać o pełne wyposażenie szkół podstawowych w infrastrukturę sportową oraz podjąć działania na rzecz większego wykorzystania istniejącej bazy sportowej przez mieszkańców gminy. Powinno to się odbywać między innymi poprzez dalszy rozwój aktywnie działających w gminie klubów sportowych, takich jak: Ludowy Zespół Sportowy „Bór” w Dąbiu, Ludowy Zespół Sportowy „Sokół” w Krynicy, Ludowy Zespół Sportowy „ŁKS” w Łazach oraz Ludowy Zespół Sportowy „Tur” w Turzych Rogach.

INFRASTRUKTURA KULTURY

W skład gminnej infrastruktury kultury wchodzi przede wszystkim takie placówki jak: Gminny Ośrodek Kultury, Gminna Biblioteka Publiczna oraz strażnice (remizy strażackie).

Gminny Ośrodek Kultury działa od 1987 roku. GOK prowadzi działalność kulturalno-oświatową w oparciu o biblioteki, świetlice wiejskie, a także poprzez współpracę ze szkołami i Powiatowym Zespołem Doradztwa Rolniczego w Łukowie. Do szczególnych osiągnięć Ośrodka należy zaliczyć rozwijanie zainteresowań mieszkańców z dziedziny amatorskiego ruchu artystycznego, w tym rozwój działalności kabaretu *‘Zza Płota’*.

Ważną rolę w szerzeniu działalności kulturalno-oświatowej w gminie pełni Gminna Biblioteka Publiczna w Dąbiu oraz jej 5 filii w Gręzówce, Strzyżewie, Aleksandrowie, Dmininie oraz Krynicy. Placówki te dysponują już znacznym księgozbiorem ocenianym na prawie 43 tys. woluminów. Niestety mieszkańcy dosyć niechętnie korzystają z możliwości wypożyczania książek. Ogólnie w placówkach bibliotecznych zarejestrowanych jest około 2,3 tys. czytelników, czyli 14% społeczeństwa, przy średniej dla województwa wynoszącej 20%. Czytelnicy w ciągu roku wypożyczają średnio 27 książek, podczas gdy w województwie średnia wypożyczeń wynosi 19 książek.

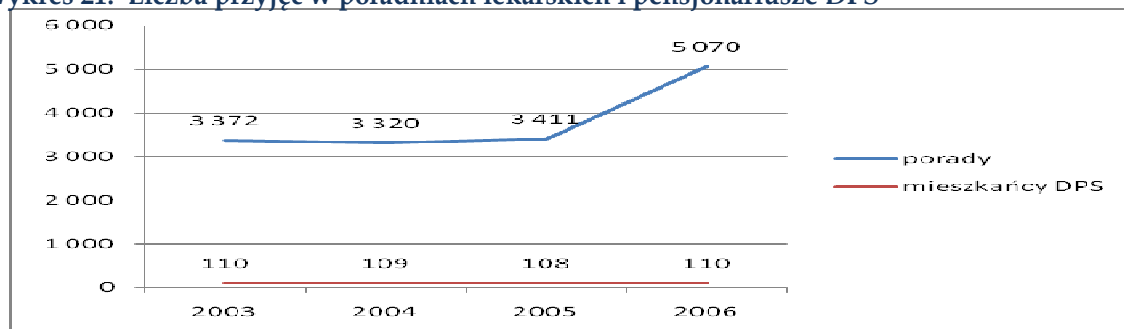
Ważną funkcję kulturalną w życiu mieszkańców gminy pełnią również świetlice wiejskie oraz remizy strażackie funkcjonujące przy jednostkach Ochotniczych Straży Pożarnych (OSP). Na terenie gminy działa łącznie 29 świetlic wiejskich, z czego 19 administrowanych jest przez rady sołeckie, 9 pozostaje we władaniu OSP, zaś dla jednej gospodarzem jest kierownik biblioteki. Ogólnie stan techniczny świetlic wiejskich jest dobry, natomiast problemem pozostaje w dalszym ciągu brak wyposażenia większości świetlic (17) w zaplecze socjalne (tj. zaplecze kuchenne, sanitariaty, itd.).

W świetlicach najczęściej koncentruje się życie lokalnej społeczności. Odbywają się zebrania rad sołeckich, organizowane są okolicznościowe nabożeństwa religijne oraz uroczystości rodzinne, a także imprezy dla młodzieży i rolników. Świetlice stanowią również doskonałe narzędzie do mobilizowania (szczególnie młodych ludzi) do aktywności społecznej. Dlatego należy zadbać o właściwe funkcjonowanie świetlic wiejskich i ich doposażenie w niezbędny sprzęt i środki.

INFRASTRUKTURA OCHRONY ZDROWIA I OPIEKI SPOŁECZNEJ

Dostęp mieszkańców gminy do usług medycznych jest dosyć dobry. Większość mieszkańców korzysta z usług medycznych w Łukowie. Na terenie gminy działa tylko jedna przychodnia lekarska, w której zatrudniony jest jeden lekarz.

Wykres 21. Liczba przyjęć w poradniach lekarskich i pensionariusze DPS

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Na terenie gminy nie działają jednak ani gabinety dentystyczne ani apteki. Najbliższe placówki tego typu znajdują się w pobliskim Łukowie. Natomiast na terenie gminy znajduje się Dom Pomocy Społecznej, z którego usług korzysta 110 pensionariuszy.

W gminie działa Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, z usług którego korzysta około 14% ludności gminy. Do głównych form opieki społecznej należą świadczenia pieniężne (w tym zasiłki rodzinne), świadczenia rzeczowe oraz poradnictwo specjalistyczne. Głównymi powodami przyznania pomocy społecznej są: bezrobocie (59%), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (49%), ubóstwo (25%), długotrwała lub ciężka choroba (21%), niepełnosprawność (19%) oraz alkoholizm (5%).

2.2.7. JAKOŚĆ RZĄDZENIA W GMINIE

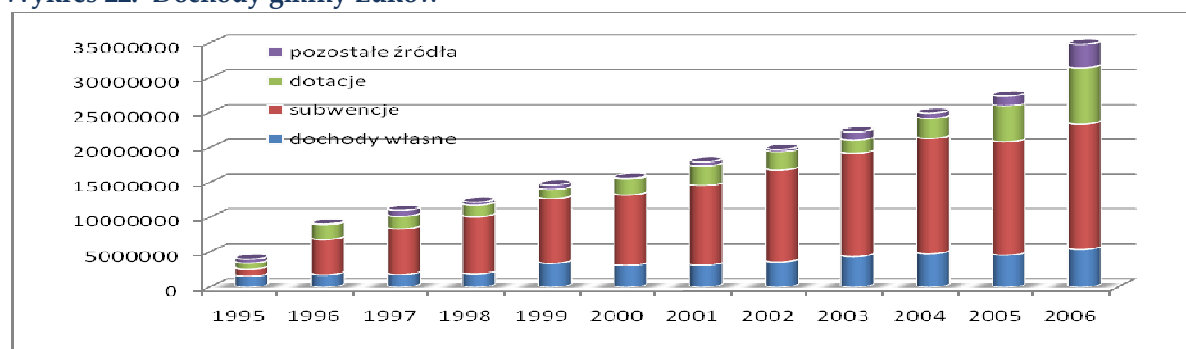
Zdolność gminy do skutecznego rządzenia i przewyższania problemów rozwojowych stanowi obecnie jedno z głównych wyzwań samorządów lokalnych w Polsce. W niniejszej analizie skoncentrowano się na krótkim omówieniu trzech najważniejszych czynników decydujących o jakości rządzenia w gminie, tj.: zdolność inwestycyjna gminy, zaangażowanie kapitału społecznego w proces rządzenia gminą oraz stosowane praktyki planowania strategicznego i promowania gminy na forum krajowym i międzynarodowym.

ANALIZA ZDOLNOŚCI INWESTYCYJNEJ GMINY

Zdolność gminy do inwestowania uzależniona jest głównie od wielkości dochodów oraz struktury wydatków w budżecie gminy. W ciągu ostatnich lat można zaobserwować stały wzrost dochodów gminy Łuków. Wielkość tych dochodów w roku 2006 wyniosła nieco ponad 35 mln zł i wzrosła w porównaniu z rokiem 2000 o ponad 100%. Głównymi składnikami dochodów budżetu gminy są

wpływy z subwencji (58%) i dotacje celowe z budżetu państwa (18%). Dochody własne stanowią ponad 18% i ich udział w dochodach ogółem wzrasta.

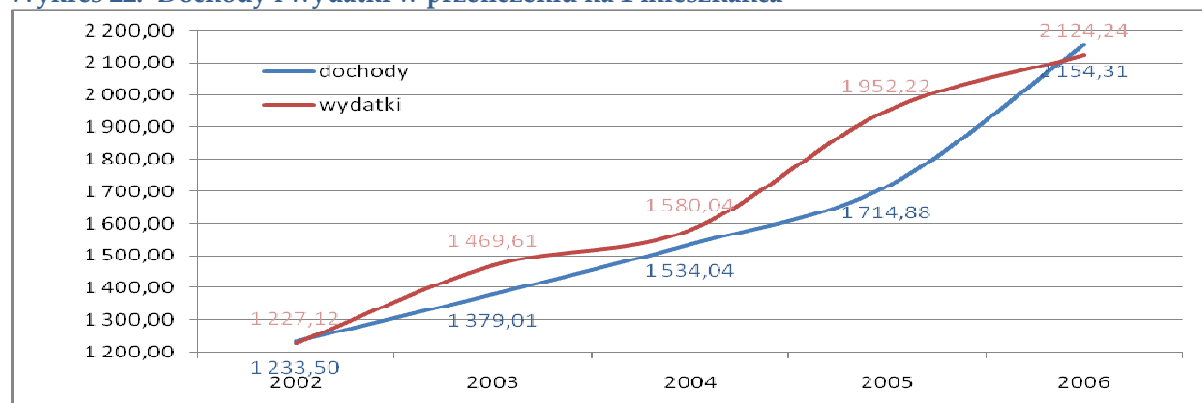
Wykres 22. Dochody gminy Łuków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Pomimo obserwowanego stałego wzrostu dochodów w budżecie gminy, ich wielkość w przeliczeniu na jednego mieszkańca pozostaje nadal niska i kształtuje się na poziomie około 2 100 zł (wartość zbliżona do średniej dla województwa).

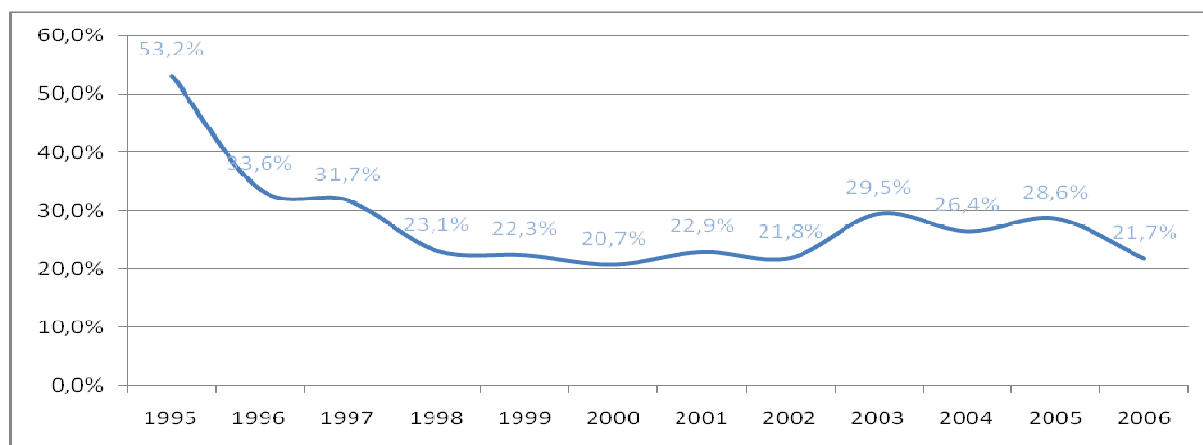
Wykres 22. Dochody i wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Stosunkowo korzystnie kształtuje się struktura wydatków w budżecie gminy. Szacuje się że ponad 70% wydatków budżetu gminy stanowią wydatki bieżące jednostek budżetowych (z czego ponad 50% przeznaczają się na wynagrodzenia pracownicze, a niecałe 30% na zakup materiałów i usług). Od kilku lat wydatki inwestycyjne kształtują się na poziomie powyżej 20% budżetu gminy i ich udział w wydatkach ogółem gminy jest znacznie wyższy niż średnia dla województwa (14%).

Wykres 23. Wydatki inwestycyjne gminy jako procent budżetu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US

Stosunkowo wysoka zdolność inwestycyjna gminy przekłada się na efektywność pozyskiwania środków ze źródeł zewnętrznych. W latach 2000-2006 na działania inwestycyjne udało się gminie pozyskać środki na poziomie 8,2 mln zł, z czego najwięcej przypadło na projekty z zakresu ochrony środowiska (3,8 mln zł) oraz infrastrukturę drogową (3,3 mln zł). Głównymi źródłami dofinansowania były takie programy jak: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (prawie 5 mln zł), SAPARD (2 mln zł), PHARE (747 tys. zł) oraz Bank Światowy - Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich (562 tys. zł).

JAKOŚĆ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO GMINIE

Jakość kapitału społecznego i jego zaangażowanie w proces zarządzania wspólnotą gminną jest obecnie jednym z głównych przejawów dobrego rządzenia na poziomie lokalnym. Zwykle kapitał społeczny oceniany jest w takich kategoriach jak: aktywność obywatelska, mierzona między innymi udziałem w wyborach i organizacjach społecznych, zaradność mieszkańców, połączona z chęcią współpracy i pomagania innym (np. w ramach pomocy dobrosąsiedzkiej), wzajemny poziom zaufania i bezpieczeństwa mieszkańców (również socjalnego), religijność oraz niski poziom występowania patologii społecznych.

Trudno jest jednoznacznie ocenić jakość kapitału społecznego w gminie. Wydaje się, że gmina posiada znaczne zasoby kapitału społecznego, które wymagają jednak dalszego uaktywnienia i rozwoju. Za takim stwierdzeniem przemawiają następujące argumenty:

- Wysoki poziom wykształcenia radnych (34% radnych legitymuje się wykształceniem wyższym, a tylko nieco ponad 6% posiada wykształcenie podstawowe),
- Stosunkowo duża ilość aktywnie działających organizacji pozarządowych na terenie gminy (37 organizacji zarejestrowanych w KRS, co daje nieco ponad 2,2 organizacji na 1 000 mieszkańców, przy podobnym wskaźniku dla województwa),

- Stosunkowo wysoki stopień zaangażowania mieszkańców gminy w życie społeczno-kulturalne (np. wysoki stopień korzystania z księgozbiorów bibliotecznych, duża ilość działających zespołów ludowych i organizacji sportowych, itd.)
- Spora aktywność obywateli w wyborach (ponad 51% frekwencja w ostatnich wyborach do parlamentu).

PRAKTYKA PLANOWANIA STRATEGICZNEGO I PROMOWANIA GMINY

O jakości rządzenia w gminie decyduje w dużym stopniu praktyka planowania strategicznego i jakość przygotowywanych dokumentów. Gmina Łuków posiada większość wymaganych prawem dokumentów strategicznych. Ogólna polityka rozwoju gminy prowadzona jest w oparciu o strategię opracowaną w 1999 roku i uszczegółowioną w 2004 w postaci *Planu rozwoju lokalnego na lata 2004-2006*. Polityka w zakresie planowania przestrzennego prowadzona jest na podstawie *Studium uwarunkowań* oraz *Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego*, zaś sprawy związane z ochroną środowiska zostały szczegółowo uregulowane w dwóch dokumentach strategicznych, tj.: *Programie ochrony środowiska na lata 2004-2015* oraz opracowanym w 2005 roku *Programie gospodarki ściekowej gminy Łuków*. Niestety brak dokumentu określającego długookresową politykę gminy w zakresie gospodarki odpadami.

Kwestie rozwoju infrastruktury społecznej zostały częściowo uregulowane w *Założeniach polityki oświatowej gminy Łuków na lata 1996-2010* oraz *Programie rozwoju bazy sportowej gminy Łuków na lata 2002-2010*. Brakuje natomiast strategicznego dokumentu w zakresie polityki społecznej (np. programu rozwiązywania problemów społecznych) oraz dokumentu regulującego kwestie współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi.

Działalność promocyjna gminy jest prowadzona na niewielką skalę. Co prawda funkcjonuje strona internetowa gminy, lecz gmina nie posiada obcojęzycznych materiałów promocyjnych, ani nie uczestniczy w targach międzynarodowych. Nie prowadzi również współpracy międzynarodowej, która jak wiadomo może być ważnym instrumentem promowania się i przyciągania turystów i inwestorów. W przyszłych działaniach należy zatem dążyć do zwiększenia aktywności gminy w zakresie promocji i współpracy międzynarodowej.

2.3. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT jest podsumowaniem mocnych i słabych stron gminy wynikających z uwarunkowań wewnętrznych oraz szans i zagrożeń zdeterminowanych w dużej mierze przez czynniki zewnętrzne.

Mocne strony • Korzystna lokalizacja (prawie jednakowa odległość do Warszawy i Lublina), • Duża lesistość gminy oraz duża ilość zwierzyny leśnej, • Różnorodne i cenne przyrodniczo środowisko naturalne • Bogate dziedzictwo kulturowe (liczne zabytki i miejsca historyczne), • Dobra baza do rozwoju przetwórstwa żywności (w tym żywności ekologicznej), • Dobrze rozwinięta sieć kolejowa i drogowa, • Dobrze rozwinięta infrastruktura edukacyjna i sportowa, • Dostępność terenów pod działalność gospodarczą (w tym rekreację i turystykę) oraz budownictwo mieszkaniowe, • Uaktywniający się poziom kapitału społecznego, • Doświadczenie w realizacji projektów finansowanych z funduszy unijnych, • Stosunkowo wysoka zdolność inwestycyjna gminy.	Słabe strony • Niska gęstość zaludnienia, • Niski poziom wykształcenia mieszkańców, • Niska jakość kapitału ludzkiego (apatia i niechęć do rozwiązywania własnych problemów, zbyt duża zależność od pomocy społecznej), • Rozdrobnienie gospodarstw rolnych oraz ich niska dochodowość, • Brak zaplecza do skupu i przetwarzania produktów rolnych, • Słabo rozwinięta przedsiębiorczość, • Niski poziom rozwoju turystyki w gminie (brak rozwiniętej bazy noclegowo-gastronomicznej oraz atrakcyjnej oferty dla turystów, • Niski standard nawierzchni dróg, • Słabo rozwinięta infrastruktura kanalizacyjna, • Ogólnie niska atrakcyjność inwestycyjna i turystyczna gminy.
Szanse • Korzystanie z pozytywnych impulsów rozwojowych generowanych przez miasto Łuków, • Wykorzystanie szans rozwoju gminy i jej społeczności wynikających z dostępnych programów Unii , • Włączenie się gminy w ogólnoeuropejski nurt rozwoju turystyki (budowa niezbędnej infrastruktury, rozwój miejscowych produktów turystycznych, promocja w układzie sieciowym, itd.), • Modernizacja i postępująca specjalizacja rolnictwa, w tym rozwój rolnictwa niszowego (np. rolnictwa ekologicznego, rolnictwa produkującego na potrzeby energetyki odnawialnej), • Rozwój społeczeństwa informacyjnego (dostęp mieszkańców do informacji, wiedzy, i zatrudnienia)	Zagrożenia • Niewiara i niechęć mieszkańców do poprawy swojej sytuacji życiowej (połączona ze zwiększającą się zależnością mieszkańców od pomocy socjalnej), • Wyludnianie się wsi oraz postępująca degradacja społeczna, • Postępująca marginalizacja gminy oraz brak realnych możliwości przyspieszenia własnego rozwoju ze źródeł zewnętrznych, • Obniżanie się konkurencyjności gminy spowodowane między innymi niskim standardem infrastruktury, niskim poziomem rozwoju przedsiębiorczości i turystyki.

3. WIZJA STRATEGICZNEGO ROZWOJU GMINY

Przy określaniu wizji rozwoju gminy wziętą pod uwagę następujące czynniki:

- uwarunkowania zewnętrzne, czyli otoczenie zewnętrzne rozwoju gminy zdefiniowane w analizie SWOT jako potencjalne szanse i zagrożenia,
- uwarunkowania wewnętrzne, określone w analizie SWOT jako mocne i słabe strony gminy,
- obowiązujące dokumenty strategiczne, zarówno te na poziomie gminy, jak i wyższym – na poziomie województwa i kraju,
- kompetencje samorządu gminnego, które stanowią punkt wyjścia do określenia działań i kluczowych projektów dla rozwoju gminy,
- instrumenty i programy finansowe, dostępne dla gminy w ramach obecnej perspektywy finansowej Unii Europejskiej,
- konsultacje społeczne, przeprowadzone w formie warsztatów i badań ankietowych (wyniki zostały omówione w Załączniku 1).

Z przeprowadzonej analizy SWOT wynika, że gmina Łuków boryka się z wieloma poważnymi problemami rozwojowymi. Ogólnie można stwierdzić, że problemy te są typowe dla wielu gmin w Polsce i dotyczą głównie niedorozwoju podstawowej infrastruktury technicznej oraz niskiej jakości kapitału ludzkiego. Czynniki te mają decydujący wpływ na słabo funkcjonującą gospodarkę lokalną, zdominowaną w dużym stopniu przez rozdrobnione i niedochodowe rolnictwo oraz słabo rozwiniętą przedsiębiorczość pozarolniczą. Z kolei słabo funkcjonująca gospodarka nie jest w stanie zapewnić mieszkańcom wystarczającej ilości miejsc pracy, przez co sytuacja materialna i jakość życia wielu gospodarstw domowych uzależniona jest w zbyt dużym stopniu od dochodów socjalnych.

Z drugiej strony gmina dysponuje znaczącymi atutami, które jeśli zostaną we właściwy sposób wykorzystane, mogą doprowadzić do uruchomienia pozytywnych mechanizmów rozwoju gminy. Atuty te to przede wszystkim czysta i różnorodna przyroda, dostępność terenów pod działalność gospodarczą i budownictwo mieszkaniowe oraz znaczne zasoby dobrze wykształconych ludzi do pracy.

PRZYJĘTA LOGIKA STRATEGICZNYCH DZIAŁAŃ

Kluczem do zmiany niekorzystnej sytuacji w gminie powinno być przede wszystkim **ukierunkowanie działań na poprawę efektywności lokalnej gospodarki**. Powinno to się odbywać poprzez lepsze wykorzystanie zasobów wewnątrz gminy, tkwiących chociażby w sektorze rolnym, jak i pozarolnym – na przykład poprzez aktywne wspieranie lokalnej przedsiębiorczości. W swoich strategicznych działaniach gmina powinna również zadbać o poprawę swojej atrakcyjności, po to aby zwiększyć szanse na przyciąganie potencjalnych inwestorów i turystów z zewnątrz. Dlatego też należy dążyć przede wszystkim do poprawy stanu infrastruktury drogowej i wodno-kanalizacyjnej oraz stworzenia terenów inwestycyjnych do rozwoju przedsiębiorczości związanej głównie z rekreacją i turystyką. Działaniom tym powinna towarzyszyć aktywna promocja gminy oraz poprawa efektywności zarządzania gminą, prowadząca między innymi do jak najlepszego

wykorzystywania środków unijnych skierowanych na rozwój samorządów lokalnych w Polsce.

Drugim pożądanym kierunkiem rozwoju gminy powinno być **doprowadzenie do większej integracji społecznej w gminie oraz poprawy jakości kapitału ludzkiego**. Lepsza jakość kapitału ludzkiego i społecznego wpłynie korzystnie na ogólną atrakcyjność gminy oraz wywoła dodatkowe mechanizmy rozwojowe. Środkiem do osiągnięcia tego celu powinny być nie tylko inwestycje w rozwój infrastruktury społecznej, ale również – a może przede wszystkim – działania nakierowane na podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców oraz mobilizowanie ich do większej aktywności społecznej, przy jednoczesnym ograniczaniu negatywnych zjawisk wykluczenia społecznego.

Należy oczekiwać, iż, pozytywne zmiany, jakie dokonają się w wyniku realizacji szeregu działań nakierowanych na rozwój gospodarki i zasobów ludzkich, przyczynią się w dłuższej perspektywie czasu do poprawy jakości życia mieszkańców, co jest celem nadrzędnym niniejszej strategii. Uproszczoną logikę strategicznych działań przedstawiono w układzie graficznym poniżej.

POŻĄDANY STAN ROZWOJU GMINY

Zakłada się, że w wyniku wdrożenia działań zaproponowanych w niniejszej strategii, nastąpi zauważalna poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej w gminie. Poniżej dokonano krótkiej projekcji pożądanego stanu rozwoju gminy, do którego należy dążyć wdrażając poszczególne elementy strategii.

Oczekuje się, że gmina Łuków w roku 2015 będzie:

- miejscem bardziej atrakcyjnym do zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej,
- dysponowała lepiej rozwiniętą gospodarką lokalną, charakteryzującą się większą ilością miejsc pracy i bardziej nowoczesnym rolnictwem,
- gminą z lepiej wykształconymi i aktywnymi społecznie mieszkańcami,
- gminą zintegrowaną społecznie i zarządzaną zgodnie z zasadami partnerstwa.

Sposób i zakres monitorowania zakładanych zmian został szczegółowo przedstawiono w rozdziale dotyczącym systemu monitorowania realizacji strategii.

3.1. MISJA ORAZ CELE STRATEGII

W niniejszej strategii obowiązuje hierarchiczny układ celów strategii, składający się z trzech poziomów:

- **misji strategii**, stanowiącej swego rodzaju cel nadrzędny działań strategicznych,
- **celów strategicznych**, pozwalających na strategiczne ukierunkowanie działań gminy w dłuższym horyzoncie czasowym,
- **celów operacyjnych**, uszczegóławiających cele strategiczne i będących podstawą do zaplanowania działań realizacyjnych.

MISJA STRATEGII

Misja rozwoju gminy wskazuje na cel nadrzędny, do jakiego należy dążyć realizując poszczególne elementy strategii. Zwykle misja formułowana jest w sposób ogólny i adresowana jest do ogółu osób zamieszkujących daną gminę. W niniejszym dokumencie przyjęto następujące sformułowanie misji rozwoju dla gminy Łuków:

Misją gminy Łuków jest stworzenie mieszkańcom jak najlepszych warunków do życia i rozwoju. Będzie to możliwe poprzez wszechstronny rozwój gospodarki i integrację społeczności lokalnej.

CELE STRATEGII

Misja będzie możliwa do spełnienia dzięki realizacji dwóch celów strategicznych (CS):

CS 1: Wyższa efektywność lokalnej gospodarki

CS 2: Integracja społeczna oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego.

Jak już wcześniej wskazano, niezbędnym warunkiem poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej w gminie jest lepiej funkcjonująca gospodarka lokalna. Od jej rozwoju – zarówno w sferze rolnej, jak i pozarolnej – zależą w dużym stopniu źródła dochodów mieszkańców. Obecnie efektywność lokalnej gospodarki jest bardzo ograniczona, czego przejawem są niskie dochody mieszkańców oraz duży poziom bezrobocia, również tego, ukrytego w rozdrobnionych i mało dochodowych

gospodarstwach rolnych. Brak możliwości zatrudnienia powoduje, że duży odsetek osób utrzymuje się ze źródeł niezarobkowych oraz jest zmuszonych korzystać z różnych form pomocy społecznej. Niskie lub brak stałych źródeł utrzymania wpływa negatywnie na ogólne warunki życia mieszkańców, a także często prowadzi do licznych zjawisk patologii i wykluczenia społecznego.

Nie da się zbudować podstaw dobrze funkcjonującej gospodarki bez poprawy jakości kapitału ludzkiego i społecznego w gminie. Z analizy SWOT wynika, że jakość kapitału ludzkiego jest dosyć niska i jest jednym z głównych czynników ograniczających rozwój gminy. Ogólnie niskie wykształcenie mieszkańców, a także brak wiedzy i kluczowych kwalifikacji, powoduje, że duży odsetek mieszkańców ma niewielkie szanse na znalezienie zatrudnienia lub założenia własnej działalności gospodarczej. Prowadzi to do ogólnej apatii i niewiary we własne możliwości. Przejawem tego jest niska aktywność obywatelska i niechęć mieszkańców do samoorganizowania się i działania na rzecz społeczności lokalnej.

Wyżej wymienione słabości i bariery będą mogły być w znacznym stopniu ograniczone poprzez działania operacyjne zaproponowane w ramach przyjętych celów strategicznych. W strategii przewidziano realizację następujących celów operacyjnych (CO), w ramach poszczególnych celów strategicznych:

CS 1: Wyższa efektywność lokalnej gospodarki

- CO 1.1: Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność inwestycyjną gminy
- CO 1.2: Poprawa dochodowości gospodarstw rolnych
- CO 1.3: Rozwój lokalnej przedsiębiorczości i turystyki

CS 2: Integracja społeczna oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego

- CO 2.1: Podniesienie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców gminy
- CO 2.2: Rozwój kultury i kapitału społecznego w gminie

Cele operacyjne nie mają układu hierarchicznego i będą realizowane równocześnie, w zależności od dostępnych źródeł finansowania oraz zaangażowania się poszczególnych instytucji i podmiotów we wdrażanie strategii.

Przyjęty układ celów jest w pełni zgodny z priorytetami strategicznymi Strategii Rozwoju Kraju na lata 2007-2015, a także wpisuje się strukturę celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020. Uwzględnia również obowiązujące dokumenty strategiczne na poziomie gminnym, w tym.: *Program ochrony środowiska na lata 2004-15*, *Program gospodarki ściekowej gminy Łuków* oraz *Program rozwoju bazy sportowej gminy Łuków do roku 2010*.

Misją gminy Łuków jest stworzenie mieszkańcom jak najlepszych warunków do życia i rozwoju. Będzie to możliwe poprzez wszechstronny rozwój gospodarki i integrację społeczności lokalnej.

CS 1: Wyższa efektywność
lokalnej gospodarki

CS 2: Integracja społeczna
oraz poprawa jakości
kapitału ludzkiego

CO 1.1: Rozwój infrastruktury
poprawiającej atrakcyjność
inwestycyjną gminy

CO 2.1: Podniesienie poziomu
wykształcenia i wiedzy
mieszkańców gminy

CO 1.2: Poprawa dochodowości
gospodarstw rolnych

CO 2.2: Rozwój kultury i kapitału
społecznego w gminie

CO 1.3: Rozwój lokalnej
przedsiębiorczości i turystyki

GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ W RAMACH CELÓW OPERACYJNYCH

Zaproponowane cele operacyjne będą wdrażane poprzez zestaw działań i kluczowych projektów, zidentyfikowanych i zaakceptowanych przez Radę Gminy w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym, będącym nieodłącznym elementem systemu wdrażania strategii. Poniżej dokonano krótkiej charakterystyki celów operacyjnych, wskazując jednocześnie na główne kierunki działań w obrębie poszczególnych celów oraz typy projektów, możliwych do sfinansowania ze źródeł krajowych i zagranicznych. Z uwagi na fakt, że nie wszystkie zidentyfikowane zadania inwestycyjne będą mogły być sfinansowane z budżetu gminy lub źródeł zewnętrznych, dla niektórych rodzajów inwestycji podano strategiczne kryteria jakimi należy się kierować dokonując wyboru projektów do realizacji.

Cel strategiczny 1: Wyższa efektywność lokalnej gospodarki

1.1. Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność inwestycyjną gminy

Podstawą do konkurencyjności i efektywności lokalnej gospodarki jest dobry stan infrastruktury technicznej. Z przeprowadzonych analiz wynika, że poziom wyposażenia gminy w podstawową infrastrukturę techniczną jest niski. Szczególnie dotyczy to infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, gazowej oraz drogowej. Brak lub niska jakość tej infrastruktury wpływa negatywnie nie tylko na jakość życia mieszkańców, ale również skutecznie ogranicza funkcjonowanie lokalnej gospodarki oraz obniża atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną gminy. Niska atrakcyjność praktycznie uniemożliwia przyciąganie inwestycji zewnętrznych, a jest to jeden z warunków modernizacji struktury lokalnej gospodarki i przyspieszenia procesów rozwojowych w gminie.

Główne kierunki działań / typy projektów

W ramach powyższego celu operacyjnego będą realizowane następujące działania / typy projektów:

- modernizacja wybranych elementów infrastruktury drogowej (gminnej oraz powiatowej)⁷,
- inwestycje w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej,
- inwestycje i działania w zakresie uporządkowania gospodarki odpadami (w tym tworzenie systemu zbioru, segregacji i wywozu odpadów komunalnych i niebezpiecznych),
- gazyfikacja wybranych obszarów gminy,
- informatyzacja gminy (budowa infrastruktury dostępu do Internetu oraz wspieranie rozwoju usług elektronicznych),

⁷ Realizacja projektów w zakresie modernizacji dróg powiatowych możliwa będzie na podstawie odpowiedniej umowy pomiędzy gminą i powiatem.

- przygotowanie terenów inwestycyjnych (głównie na cele turystyczne i rekreacyjne oraz pod budownictwo mieszkaniowe),
- inne.

Możliwe źródła finansowania działań / projektów

W okresie realizacji strategii będzie istniała możliwość finansowania ww. zadań m.in. z następujących źródeł:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (wszystkie rodzaje infrastruktury),
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (infrastruktura wodno-kanalizacyjna, gospodarki odpadami),
- Program Rozwoju Polski Wschodniej (infrastruktura szerokopasmowego internetu),
- Ekofundusz (infrastruktura wodno-kanalizacyjna, gospodarki odpadami),
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (infrastruktura wodno-kanalizacyjna, gospodarki odpadami),
- Fundusz Ochrony Gruntów Ornych (infrastruktura drogowa),
- inne.

Kryteria wyboru projektów inwestycyjnych

Przy wyborze zadań inwestycyjnych do sfinansowania ze środków publicznych będą brane pod uwagę przede wszystkim:

- kryteria ekonomiczne (infrastruktura drogowa i wodno-kanalizacyjna),
- kryteria ekologiczne (infrastruktura wodno-kanalizacyjna i gazowa),
- kryteria równości szans (informatyzacja),
- kryteria wynikające z programu operacyjnego, w ramach którego będzie składany projekt do sfinansowania,
- inne.

1.2. Poprawa dochodowości gospodarstw rolnych

Łuków jest gminą typowo rolniczą, w której ciągle ponad połowa mieszkańców utrzymuje się z rolnictwa. Sektor ten cechuje się jednak coraz niższymi dochodami i jest w dużym stopniu zdominowany przez małe i słabo wyposażone gospodarstwa rolne. Gospodarstwa te produkują głównie na własne potrzeby i w dużym stopniu uzależnione są od dochodów socjalnych (tj. emerytur, rent i dopłat bezpośrednich).

Poprawa dochodowości gospodarstw rolnych będzie jednym z podstawowych warunków zwiększenia efektywności lokalnej gospodarki. Z jednej strony rynek i konkurencja będzie wymuszała zaprzestanie działalności wielu gospodarstw rolnych, z drugiej zaś będzie następował powolny proces konsolidacji i specjalizacji sektora rolnego w gminie. Ważne jest, aby działania wynikające z niniejszej strategii mogły nie tylko łagodzić trudne procesy restrukturyzacyjne zachodzące w rolnictwie, ale również przyczyniać się do zwiększenia konkurencyjności i specjalizacji gospodarstw większych, zdolnych utrzymać się na rynku i dostosować się do wymogów Wspólnej Polityki Rolnej. Należy również

zadbać o rozwój gospodarstw mniejszych, szukając dla nich szans przetrwania w takich niszach jak: rolnictwo ekologiczne czy agroturystyka.

Główne kierunki działań / typy projektów

W ramach powyższego celu operacyjnego będą realizowane następujące działania / typy projektów⁸:

- podnoszenie wiedzy i kwalifikacji rolników (w tym rolników młodych) w zakresie prowadzenia gospodarstwa i jego modernizacji,
- wspieranie procesu zwiększania powierzchni gospodarstw rolnych (scalanie gruntów, przekazywanie gospodarstw za renty strukturalne, itd.),
- wspieranie procesu różnicowania działalności gospodarstw rolnych (szkolenia przekwalifikowujące, agroturystyka, produkcja surowca energetycznego, drobne przetwórstwo produktów rolnych i leśnych, zalesianie gruntów rolnych, itd.)
- rozwój rolnictwa ekologicznego (zmiana metody upraw, certyfikacja produkcji, promocja, itd.)
- wspieranie instytucji otoczenia rolnictwa (zrzeszanie się rolników, grupy producenckie, infrastruktura skupu i przetwórstwa produktów rolnych, itd.)
- inne.

Możliwe źródła finansowania działań / projektów

W okresie realizacji strategii będzie istniała możliwość finansowania ww. zadań m.in. z następujących źródeł:

- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (wszystkie rodzaje działań),
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (szkolenia rolników w zakresie przekwalifikowania się na inne zawody)
- Ekofundusz (produkcja energii ze źródeł odnawialnych)
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (ekologiczne formy produkcji rolnej),
- inne.

Kryteria wyboru realizowanych projektów

Większość zaplanowanych działań w ramach tego celu będzie realizowana przez instytucje i podmioty niezależne od samorządu gminnego. Prawie wszystkie działania będą finansowane z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, w oparciu o ściśle określone kryteria. Dlatego też, głównym zadaniem władz gminnych będzie przede wszystkim promocja dostępnych działań i zachęcenie wszystkich objętych programem do skorzystania z dostępnych form pomocy na modernizację sektora rolnego.

⁸ Nie wszystkie działania realizowane w ramach tego celu operacyjnego są w kompetencjach samorządu gminnego. Strategia jednak stara się uwzględnić wszelkie działania, które kompleksowo przyczyniają się do realizacji jej celów.

1.3. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości i turystyki

Z przeprowadzonych analiz wynika, że poziom rozwoju przedsiębiorczości w gminie jest dosyć niski. Wpływa to negatywnie na niskie wskaźniki zatrudnienia w sektorze pozarolniczym i w konsekwencji prowadzi do coraz większego ubożenia mieszkańców. Z drugiej strony istnieją realne szanse na rozwój sektora małej i średniej przedsiębiorczości, szczególnie w takich obszarach jak: turystyka i rekreacja, usługi na rzecz rolnictwa i leśnictwa oraz rzemiosło i mała przetwórczość. Gmina posiada znaczny potencjał do rozwoju tych sektorów i będzie miała dostęp do różnego rodzaju instrumentów wspierania małej i średniej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Dodatkowo gmina jako teren okalający miasto Łuków ma możliwość wykorzystania swoich terenów jako terenów inwestycyjnych, i co za tym idzie powinna starać się przyciągać zewnętrzne inwestycje krajowe i zagraniczne w celu wykorzystania istniejącego potencjału zasobów ludzkich i surowców.

Główne kierunki działań / typy projektów

W ramach powyższego celu operacyjnego będą realizowane następujące działania / typy projektów:

- aktywne wspieranie istniejących i potencjalnych przedsiębiorców w pozyskiwaniu środków na rozwój,
- wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej (w tym bazy noclegowo-gastronomicznej, szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych, odnowa obiektów zabytkowych i lokalnych pomników historii, itd.),
- rozwój lokalnych produktów turystycznych (potrawy regionalne, tradycyjne produkty rękodzielnicze, itd.),
- aktywna promocja gminy na forum krajowym i międzynarodowym,
- inne.

Możliwe źródła finansowania działań / projektów

W okresie realizacji strategii będzie istniała możliwość finansowania ww. zadań m.in. z następujących źródeł:

- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (wspieranie przedsiębiorczości pozarolniczej na obszarach wiejskich oraz odnowy wsi),
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (dotacje inwestycyjne dla małych i średnich przedsiębiorstw, rozwój infrastruktury turystycznej, współpraca międzynarodowa, promocja),
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (szkolenia i wsparcie dla przedsiębiorstw oraz osób rozpoczynających działalność gospodarczą),
- Program Rozwoju Polski Wschodniej (ścieżki rowerowe, promocja w układzie Polski Wschodniej),
- Program Partnerstwa i Sąsiedztwa 'Polska Białoruś Ukraina' (współpraca transgraniczna m.in. w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i turystyki),
- inne.

Kryteria wyboru projektów

Przy wyborze projektów do realizacji ze środków publicznych będą brane pod uwagę przede wszystkim:

- kryteria ekonomiczne (dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw, infrastruktura turystyczna),
- kryteria równości szans (dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw),
- kryteria wynikające z programu operacyjnego, w ramach którego będzie składany dany projekt do sfinansowania,
- inne.

Cel strategiczny 2: Integracja społeczna oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego

2.1. Podniesienie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców gminy

Niski poziom wykształcenia mieszkańców jest jednym z głównych czynników hamujących rozwój gminy Łuków. Słabe wykształcenie ogranicza aktywność gospodarczą i obywatelską mieszkańców oraz często prowadzi do ubóstwa i wykluczania społecznego. Należy zatem dążyć do podniesienia wskaźników wykształcenia mieszkańców, zarówno w systemie szkolnym, jak i pozaszkolnym poprzez różne formy kształcenia ustawicznego. Podjęte działania powinny być nakierowane nie tylko na rozwój infrastruktury edukacyjnej i sportowej, ale również dotyczyć szerokiej problematyki jakości kształcenia i wsparcia młodzieży (w tym młodzieży najbardziej uzdolnionej).

Główne kierunki działań / typy projektów

W ramach powyższego celu operacyjnego będą realizowane następujące działania / typy projektów:

- dostosowanie infrastruktury edukacyjnej i sportowej gminy do zmieniających się standardów i potrzeb (modernizacja budynków, dostosowanie boisk sportowych, itd.),
- podnoszenie jakości kształcenia w szkołach (doskonalenie kadr nauczycielskich, komputeryzacja i wyposażenie szkół w niezbędny sprzęt, wymiana młodzieży i współpraca międzynarodowa szkół, itd.),
- wspieranie edukacji przedszkolnej (rozwój niezbędnej infrastruktury przedszkolnej, promocja edukacji przedszkolnej wśród mieszkańców, itd.),
- wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży (zajęcia wyrównawcze, zasiłki dla rodzin najuboższych, systemy stypendialne dla młodzieży gimnazjalnej, itd.),
- promocja różnych form edukacji pozaszkolnej (kształcenie ustawiczne osób starszych, edukacja na odległość, itd.),
- inne.

Możliwe źródła finansowania działań / projektów

W okresie realizacji strategii będzie istniała możliwość finansowania ww. zadań m.in. z następujących źródeł:

- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (infrastruktura sportowa)
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (infrastruktura edukacyjno-sportowa, współpraca międzynarodowa szkół),
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (podnoszenie jakości kształcenia, doskonalenie kadry nauczycielskiej, systemy stypendialne dla uczniów, wyposażenie szkół w sprzęt, itd.),
- Program Partnerstwa i Sąsiedztwa Polska Białoruś Ukraina (współpraca transgraniczna m.in. w zakresie edukacji, wymiany młodzieży, itd.),
- Program Wspólnotowy Comenius (wymiana doświadczeń w zakresie kształcenia szkolnego na poziomie podstawowym)
- Program Wspólnotowy Młodzież w działaniu (współpraca młodzieży szkolnej na całym obszarze Unii Europejskiej),
- inne.

Kryteria wyboru projektów

Przy wyborze projektów do realizacji ze środków publicznych będą brane pod uwagę przede wszystkim:

- kryteria ekonomiczne i demograficzne (infrastruktura edukacyjna i sportowa)
- kryteria równości szans (systemy stypendialne),
- kryteria wynikające z programu operacyjnego, w ramach którego dany projekt będzie mógł być finansowany,
- inne.

2.2. Rozwój kultury i kapitału społecznego w gminie

O rozwoju gminy w coraz w większym stopniu decydują również takie czynniki jak kultura i kapitał społeczny. Kultura pozwala na kształtowanie postaw i zachowań ludzkich oraz jest nieodłącznym elementem procesu kształcenia ludzi. Lokalne tradycje kulturowe i instytucje je promujące stanowią ponadto ważny zasób rozwoju sektora usług turystycznych. Z kolei kapitał społeczny to przede wszystkim związki między ludźmi, stopień zaufania między nimi, a także umiejętność i chęć współdziałania. Wysoki poziom kultury i kapitału społecznego wpływa na jakość rządzenia w gminie, wyzwala wśród ludzi kreatywność, a także przyczynia się do ograniczenia patologii i wykluczenia społecznego.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że gmina Łuków posiada już znaczne zasoby kapitału społecznego. Przejawem tego jest między innymi rosnąca ilość organizacji pozarządowych aktywnie działających na terenie gminy, aktywność sportowa i kulturowa mieszkańców oraz rosnąca świadomość w zakresie dbania o rozwój swojej społeczności. Należy zatem dążyć do dalszego umacniania więzi międzyludzkich poprzez większą integrację społeczną i eliminowanie występujących zagrożeń i patologii społecznych, takich jak bezrobocie, ubóstwo, alkoholizm, itd. Ważną rolę w tym zakresie będą miały władze lokalne, dla których doprowadzenie

do większej integracji społecznej powinno być jednym z kluczowych elementów zasad 'dobrego rządzenia'.

Główne kierunki działań / typy projektów

W ramach powyższego celu operacyjnego będą realizowane następujące działania / typy projektów:

- rozwój instytucji kultury (modernizacja niezbędnej infrastruktury, w tym GOK i strażnic OSP, doposażenie w niezbędny sprzęt, wspieranie najważniejszych imprez kulturalnych, itd.),
- aktywne wspieranie partnerstw i inicjatyw oddolnych na rzecz rozwoju gminy lub wsi (formalnych i nieformalnych),
- prowadzenie efektywnej polityki społecznej (prowadzącej do integracji i aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem),
- zwiększanie świadomości mieszkańców wokół najważniejszych problemów rozwoju gminy (ekologia, zdrowie i bezpieczeństwo, przedsiębiorczość, integracja europejska, itd.),
- poprawa jakości rządzenia w gminie (doskonalenie kadr administracji lokalnej, rozwój współpracy ponadgminnej, planowanie strategiczne, itd.),
- inne.

Możliwe źródła finansowania działań / projektów

W okresie realizacji strategii będzie istniała możliwość finansowania ww. zadań m.in. z następujących środków publicznych:

- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (infrastruktura kulturalna),
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (infrastruktura turystyczna i kulturalna, współpraca międzynarodowa gminy),
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (integracja i pomoc społeczna, wspieranie partnerstw, podnoszenie świadomości mieszkańców, itd.),
- Program Partnerstwa i Sąsiedztwa 'Polska Białoruś Ukraina' (współpraca transgraniczna m.in. w zakresie kultury i rozwoju inicjatyw lokalnych, itd.),
- Program Wspólnotowy *Kultura 2007* (wymiana doświadczeń w zakresie szeroko pojętej kultury europejskiej),
- Program Wspólnotowy *Europa dla Obywateli* (promowanie idei europejskiego społeczeństwa obywatelskiego),
- inne.

Kryteria wyboru projektów

Przy wyborze projektów do realizacji ze środków publicznych będą brane pod uwagę przede wszystkim:

- kryteria ekonomiczne (infrastruktura kulturalna)
- kryteria równości szans (pomoc społeczna),
- kryteria wynikające z programu operacyjnego, w ramach którego dany projekt będzie mógł być finansowany.

4. SYSTEM WDRAŻANIA I FINANSOWANIA STRATEGII

Przyjęty system wdrażania bazuje przede wszystkim na wdrożeniu szeregu działań i projektów przewidzianych do realizacji w ramach poszczególnych celów operacyjnych strategii. Część projektów została zidentyfikowana i ujęta w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym na lata 2008-2010 (patrz Załącznik 2). Są to najważniejsze projekty inwestycyjne gminy, dla których zaplanowano dofinansowanie z budżetu gminy. Za wdrożenie tych projektów będzie odpowiadał głównie samorząd gminy, bądź jednostki mu podległe (np. placówki edukacyjne). Proces przygotowania i realizacji tych projektów będzie na bieżąco monitorowany przez Urząd Gminy, zarówno od strony finansowej, jak i technicznej.

Zakłada się, że zdecydowana większość projektów pozostanie poza ramami Wieloletniego Planu Inwestycyjnego i będzie wdrażana przez uprawnione do tego instytucje i podmioty. Zatem głównym zadaniem władz gminnych w tym zakresie będzie zidentyfikowanie i zmobilizowanie wszystkich potencjalnych projektodawców i wsparcie ich od strony szkoleniowo-informacyjnej w realizacji określonych typów projektów.

Poniżej zidentyfikowano najważniejsze instytucje i podmioty zaangażowane w proces wdrażania strategii gminy Łuków.

GŁÓWNE INSTYTUCJE I PODMIOTY ZAANGAŻOWANE WE WDRAŻANIE STRATEGII

Główną instytucją odpowiedzialną za wdrożenie strategii jest Wójt wraz z podległym mu Urzędem Gminy. Wójt odpowiada za ogólną koordynację procesu wdrażania i monitorowania strategii. W szczególności odpowiedzialny jest za przygotowanie i wdrożenie projektów wynikających z Wieloletniego Planu Inwestycyjnego.

Instytucjami wspomagającymi Urząd Gminy w procesie wdrażania strategii są:

- Rada Gminy, która razem z radami sołectkimi powinna zadbać o promocję i właściwe zrozumienie strategii wśród społeczności lokalnej,
- Placówki szkolno-wychowawcze (szczególna ważna rola nauczycieli jako liderów lokalnych),
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Gminny Ośrodek Kultury,
- Jednostki OSP i ich strażnice,
- Kościół,
- Organizacje pozarządowe działające na terenie gminy,
- Inne.

Instytucje partnerskie, zarządzające określonymi instrumentami i programami, w ramach których będą finansowane niektóre działania wynikające ze strategii, w tym:

- Urząd Marszałkowski (jako instytucja zarządzająca RPO WL oraz częścią działań w ramach PROW),

- Starostwo Powiatowe w Łukowie (dysponent części środków w ramach PROW i PO Kapitał Ludzki),
- Powiatowy Urząd Pracy w Łukowie,
- Powiatowy Oddział Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Agencja Rozwoju Regionalnego,
- Inne.

Do ważnych pomiotów, które w istotny sposób będą przyczyniać się do realizacji celów strategii, należy również zaliczyć docelowe grupy beneficjentów pomocy, w tym przede wszystkim:

- przedsiębiorcy i ich związki,
- rolnicy i ich związki,
- koła gospodyń wiejskich,
- bezrobotni,
- osoby podnoszące swoje kwalifikacje.

ŚRODKI NIEZBĘDNE NA REALIZACJĘ STRATEGII

Niezmiennie trudno jest określić wielkość niezbędnych środków na realizację celów niniejszej strategii. Biorąc pod uwagę ogromne potrzeby gminy w zakresie wyposażenia w podstawową infrastrukturę techniczną i społeczną, zapotrzebowanie na realizację najważniejszych projektów inwestycyjnych w latach 2008-2015 szacowane jest na około **50 mln zł**. Prawie połowa zidentyfikowanych potrzeb inwestycyjnych dotyczy rozwoju infrastruktury drogowej (około 25 mln zł), ponad 11 mln zł potrzebnych jest na infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, zaś zapotrzebowanie na inwestycje w zakresie infrastruktury społecznej oszacowane zostały na poziomie około 8 mln zł.

Do tego dochodzi realizacja projektów nie związanych bezpośrednio z inwestycjami, ale ważnych z punktu widzenia rozwoju zasobów ludzkich czy też budowania kapitału społecznego w gminie. Określenie zapotrzebowania finansowego na tego rodzaju projektu nie jest jednak możliwe, choćby z tego względu, że obecnie nie do końca wiadomo, kto i w jakim zakresie mógłby realizować projekty o charakterze nieinwestycyjnym na terenie gminy. Można natomiast wstępnie oszacować, jakiego rzędu środki będą dostępne dla gminy na realizację tego typu projektów. Ocenia się, że w latach 2007-2013 na obszary wiejskie Lubelszczyzny trafi około **1 100 mln zł** na projekty nieinwestycyjne. Oznacza to, że średnio na mieszkańca wsi przypadnie około **950 zł**. Zakładając, że skuteczność gminy w pozyskiwaniu środków nie będzie mniejsza niż innych gmin wiejskich w województwie, gmina Łuków w latach 2007-2015 może liczyć na środki rzędu **16 mln zł**. Fundusze te będą mogły być przeznaczone na projekty związane z działaniami rozwojowymi w zakresie poprawy jakości kapitału ludzkiego i społecznego.

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII

Głównymi źródłami finansowania strategii będą:

- budżet gminy
- zewnętrzne środki publiczne (dostępne przede wszystkim w ramach programów finansowanych z Unii Europejskiej),
- środki z sektora prywatnego (np. w ramach projektów partnerstwa publiczno-prywatnego).

Możliwości finansowania strategii z budżetu gminy są dosyć ograniczone. Z przeprowadzonych analiz wynika, że gmina rocznie przeznacz średnio około 10% budżetu na zadania inwestycyjne. Przy obecnym budżecie gminy kształtującym się na poziomie około 30 mln, są to więc środki rzędu **3 mln. złotych**. Zakładając, że dochody budżetu gminy w ciągu najbliższych lat będą rosły średnio o 10% i utrzyma się wielkość wydatków inwestycyjnych gminy na poziomie 10% rocznie, szacuje się, że gmina w latach 2007-2015 może dysponować łącznie środkami inwestycyjnymi na poziomie około **40 mln zł**.

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Razem
<i>Dochody ogółem</i>	33	36	39	42	45	48	51	54	57	405
<i>Wydatki inwestycyjne</i>	3,3	3,6	3,9	4,2	4,5	4,8	5,1	5,4	5,7	40,5

Tabela 3 Projekcja dochodów i wydatków inwestycyjnych gminy w latach 2007-2015 (w mln zł)

Dostępne środki inwestycyjne gminy powinny być wykorzystywane przede na zapewnienie współfinansowania do projektów realizowanych ze środków Unii Europejskiej.

Szacuje się, że w latach 2007-2015 na gminę wiejską w województwie lubelskim przypadnie średnio około **5 300 zł** na mieszkańca. Czyli teoretycznie gmina Łuków i jej mieszkańcy będzie miała dostęp do środków rozwojowych na poziomie około **89 mln zł** (czyli rocznie około 10 mln zł). Biorąc pod uwagę obecnie obowiązujący poziom dofinansowania projektów unijnych (15%) oraz kształtujący się poziom środków inwestycyjnych gminy, należy przypuszczać, że w okresie obowiązywania strategii nie wystąpią większe problemy z zapewnieniem współfinansowania do projektów realizowanych ze środków unijnych.

Poniżej zaprezentowano najważniejsze źródła finansowania rozwoju gminy z funduszy unijnych, ze wskazaniem ilości środków, jakie mogą być skierowane na obszary wiejskie.

<i>Lp</i>	<i>Nazwa programu</i>	<i>Instytucja zarządzająca</i>	<i>Szacowana alokacja na województwo (w mln zł)*</i>	<i>Szacowana alokacja na obszary wiejskie (w mln zł)</i>
1.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa / Urząd Marszałkowski	4 036	4 036 (100%)
2.	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (RPO WL)	Urząd Marszałkowski	4 393	1 934 (44%)
3.	Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL)	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego / Urząd Marszałkowski	1 946	194,6 (10%)
4.	Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW)	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego / Urząd Marszałkowski	1 919	46 (2,4%)
5.	Program Partnerstwa i Sąsiedztwa 'Polska-Białoruś-Ukraina'	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego	74	15 (20%)
RAZEM			12 368	6 226 (50%) 5 300 zł / per capita

* Alokacje przeliczono na złote po kursie 3,8 zł/ euro

Oprócz funduszy unijnych, będą również istniały inne możliwości finansowania rozwoju gminy, w tym między innymi środki w ramach:

- Mechanizmów Finansowych (Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego),
- Ekofunduszu,
- Poakcesyjnego Programu Wsparcia Obszarów Wiejskich,
- Szwajcarski Instrument Finansowy,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska,
- Banku Gospodarstwa Krajowego (Fundusz Poręczeń Unijnych, Fundusz Rozwoju Inwestycji Komunalnych, itd.),
- inne.

5. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY REALIZACJI STRATEGII

System monitorowania jest ważnym elementem w procesie wdrażania strategii. Dane z monitoringu służą do oceny skuteczności realizowanych działań i pozwalają na bardziej efektywne wydatkowanie środków publicznych.

Zakłada się, że instytucją odpowiedzialną za ogólną koordynację i monitorowanie procesu realizacji strategii będzie Urząd Gminy w Łukowie. Zadanie to zostanie powierzone Referatowi Planowania i Inwestycji Urzędu Gminy Łuków. Zadaniem komórki będzie w szczególności:

- zbieranie i przekazywanie partnerom społecznym i gospodarczym informacji o dostępnych źródłach finansowania zewnętrznego (kierowanie potencjalnych beneficjentów do odpowiednich instytucji),
- wyrażanie opinii co do zgodności proponowanych zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego z zapisami strategii,
- wydawanie opinii o zgodności planowanej inwestycji/zadania z zapisami strategii (w przypadku gdy taka opinia jest wymagana),
- inicjowanie i koordynacja opracowania średniookresowych dokumentów programowych (np. program rozwoju bazy oświatowej, program rozwoju usług społeczeństwa informacyjnego),
- informowanie społeczności lokalnej o istnieniu strategii i obranych kierunkach rozwoju, a także o postępach i efektach jej wdrażania strategii.

Ocena postępów we wdrażaniu strategii będzie dokonywana w cyklu rocznym i będzie oparta o zestaw bazowych wskaźników. Poniżej zaprezentowano wybrane rodzaje wskaźników, dostosowując ich charakter do rodzaju monitorowanego celu.

a) cele strategiczne:

Nazwa celu	Rodzaj wskaźnika
Wyższa efektywność lokalnej gospodarki	▪ Odsetek gospodarstw domowych utrzymujących się ze źródeł zarobkowych, ▪ Poziom dochodów własnych gminy
Integracja społeczna oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego	▪ Liczba pracujących, ▪ Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej,

b) cele operacyjne:

Nazwa celu	Rodzaj wskaźnika
Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność inwestycyjną gminy	▪ Odsetek dróg twardych w drogach gminnych ogółem, ▪ Poziom zwodociągowania i skanalizowania gminy ▪ Odsetek osób korzystających z sieci gazowej ▪ Ilość odpadów podlegających utylizacji
Poprawa dochodowości gospodarstw rolnych	▪ Średnia wielkość areалу gospodarstwa rolnego, ▪ Odsetek gospodarstw produkujących na rynek ▪ Dochód uzyskany z ha przeliczeniowego w indywidualnym gospodarstwie rolnym

Rozwój lokalnej przedsiębiorczości i turystyki	▪ Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców, ▪ Liczba przedsiębiorstw działających w sektorze turystyki (sekcja H)
Podniesienie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców gminy	▪ Odsetek osób z wyższym i średnim wykształceniem w gminie ▪ Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym ▪ Współczynniki scholaryzacji brutto dla szkół podstawowych i gimnazjów ▪ Ilość uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach przypadających na jeden komputer z dostępem do internetu
Rozwój kultury i kapitału społecznego	▪ Ilość organizacji pozarządowych działających na terenie gminy, ▪ Odsetek osób korzystających z księgozbiorów bibliotecznych

Dane dotyczące zaproponowanych powyżej wskaźników dostępne są w ramach oficjalnej statystyki i będą pozyskiwane z Banku Danych Regionalnych. Wskaźniki te w większości zostały wykorzystane w części diagnostycznej, przy opisie sytuacji społeczno-gospodarczej gminy.

6. ZAŁĄCZNIK 1: PODSUMOWANIE REZULTATÓW PROCESU KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

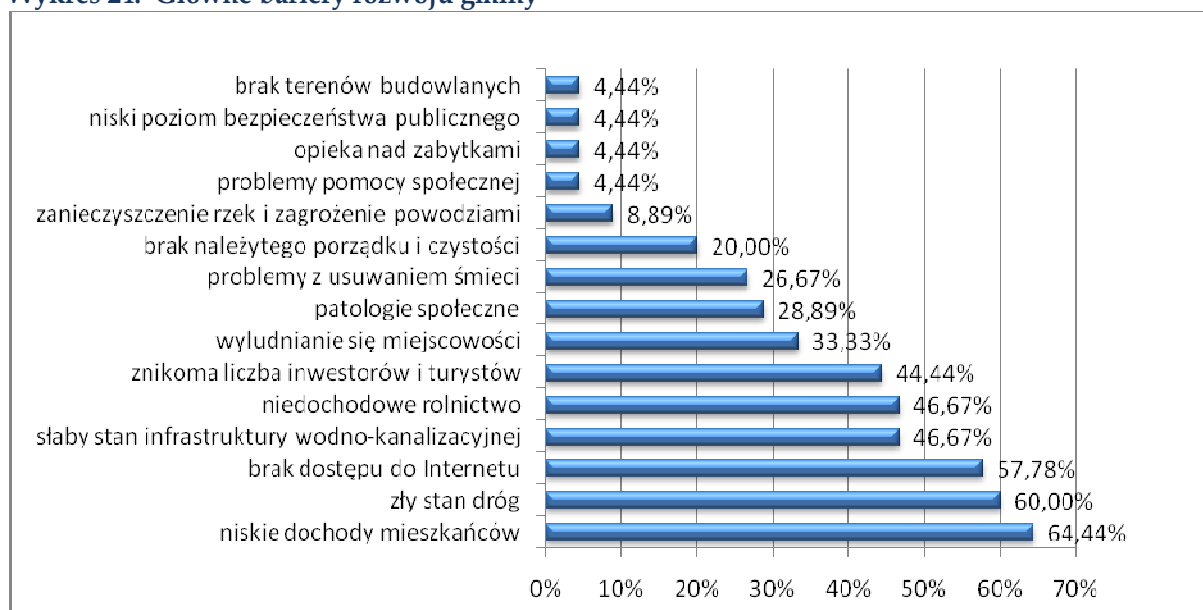
Konsultacje społeczne były ważnym etapem prac nad strategią. Ich głównym celem było zapoznanie władz i społeczności lokalnej z procesem aktualizacji strategii oraz zebranie opinii i uwag od mieszkańców na temat przyszłego rozwoju gminy. W trakcie konsultacji zorganizowano dwa spotkania robocze, w których łącznie wzięło udział ponad 100 osób. Głównymi uczestnikami spotkań byli przedstawiciele władz gminy (wójt, radni, pracownicy administracji) oraz wybrani reprezentanci społeczności lokalnej (sołtysi, przedsiębiorcy, nauczyciele, koła gospodyń wiejskich, itd.).

W trakcie pierwszego spotkania uczestnicy mogli zapoznać się z aktualną sytuacją społeczno-gospodarczą w gminie oraz poznać główne instrumenty finansowania rozwoju gminy w latach 2007-2013. Podczas spotkania uczestnicy zostali również poproszeni o wypełnienie ankiety identyfikującej główne potrzeby i szanse rozwoju gminy. Ankieta składała się z pięciu pytań odnoszących się do takich zagadnień jak:

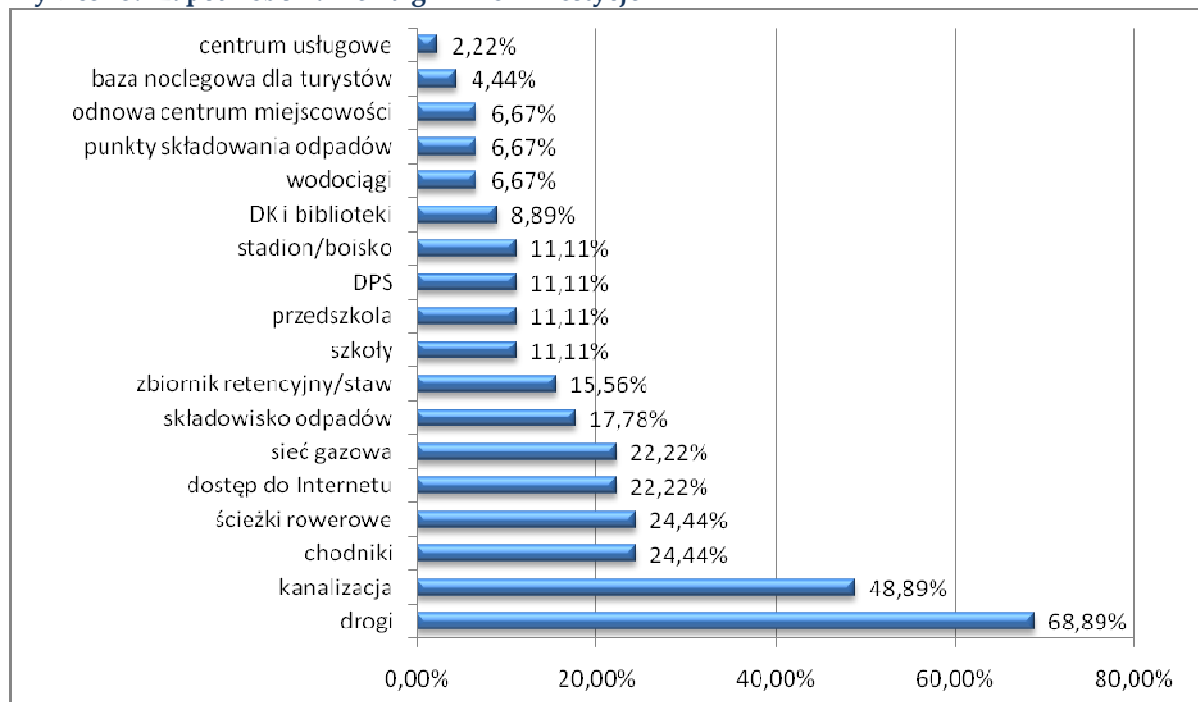
- identyfikacja pięciu głównych problemów rozwojowych gminy,
- propozycja pięciu najważniejszych inwestycji w gminie,
- wskazanie trzech najważniejszych działań nieinwestycyjnych w gminie,
- podanie trzech najważniejszych walorów gminy (wyróżniających ją na tle innych,
- zaproponowanie strategicznych kierunków rozwoju gminy.

Wyniki ankiet, opracowane w formie graficznej i zaprezentowane poniżej, posłużyły jako jedno z ważnych kryteriów przy wyborze strategicznych kierunków rozwoju gminy.

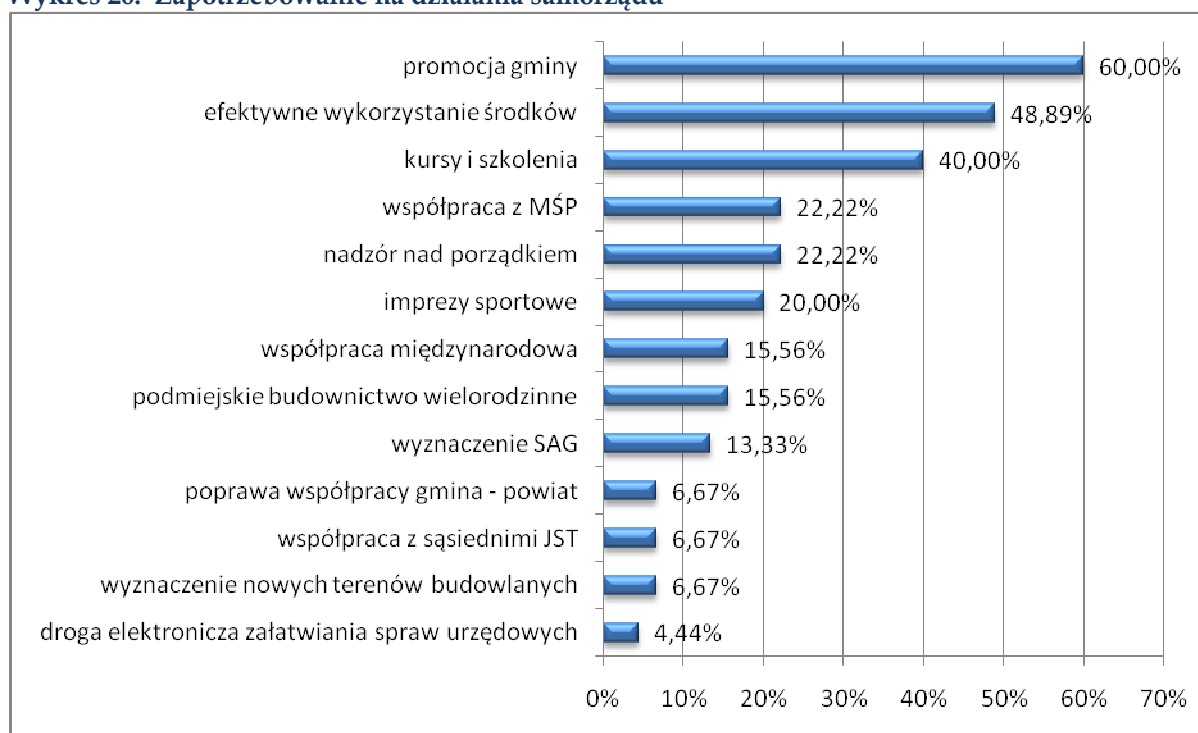
Wykres 24. Główne bariery rozwoju gminy

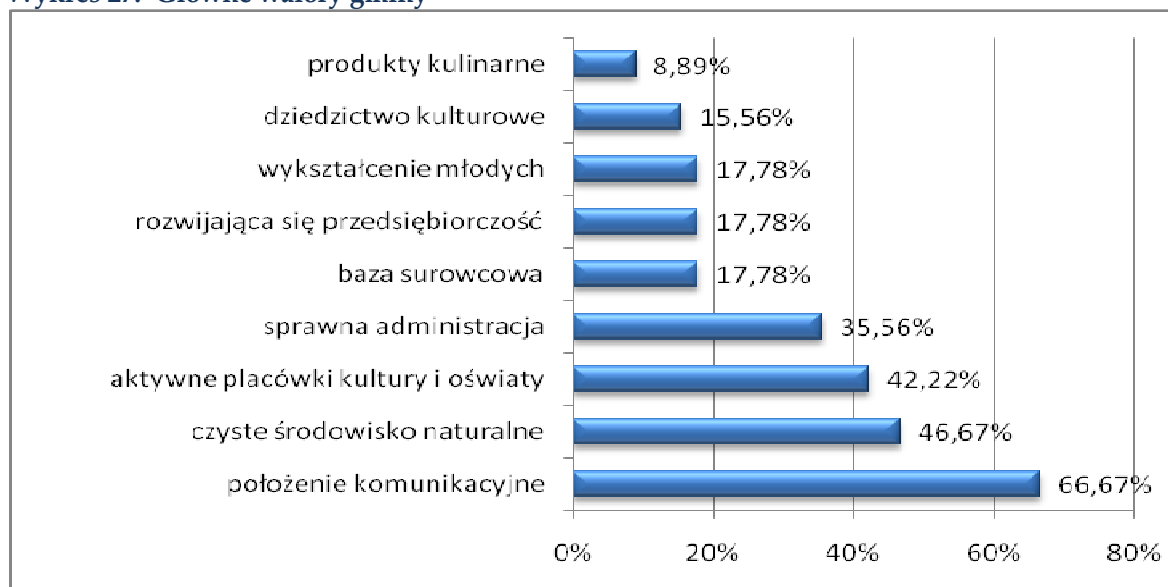
Wykres 25. Zapotrzebowanie na gminne inwestycje

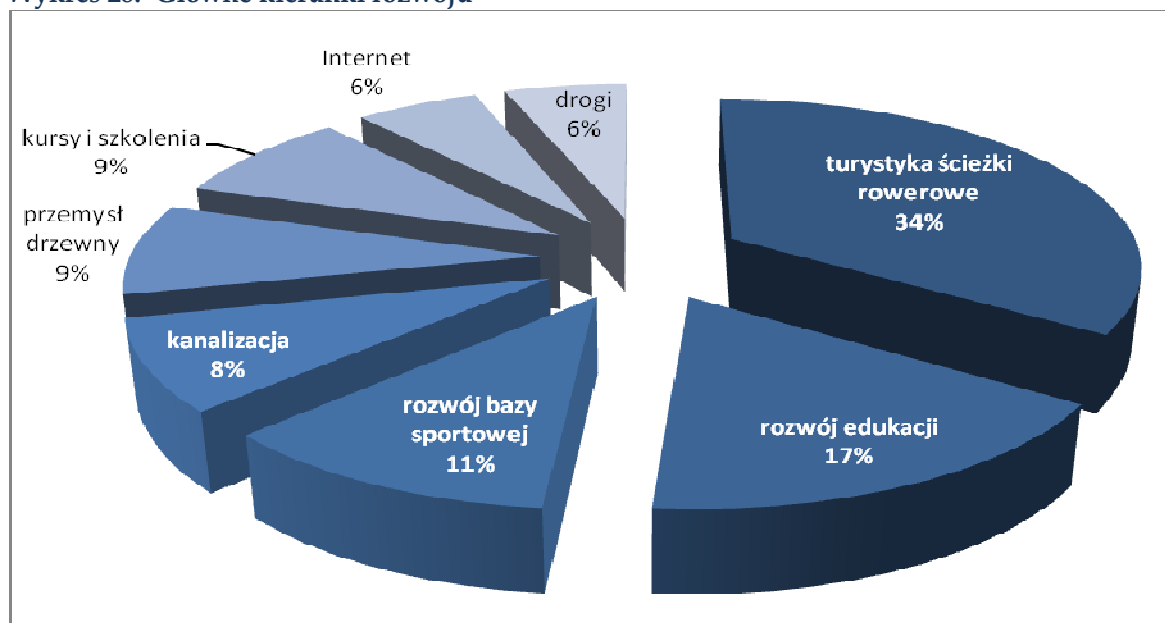
Wykres 26. Zapotrzebowanie na działania samorządu

Wykres 27. Główne walory gminy

Wykres 28. Główne kierunki rozwoju

Celem drugiego spotkania konsultacyjnego było zaprezentowanie wstępnej wersji strategii oraz określenie listy projektów inwestycyjnych, ujętych w Wieloletnim Planie Inwestycyjnych na lata 2008-2010. Zgłoszone w trakcie spotkania uwagi i opinie zostały w dużym stopniu uwzględnione w końcowej wersji strategii.

7. ZAŁĄCZNIK 2: WIELOLETNI PLAN INWESTYCYJNY NA LATA 2008-2010

Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI) stanowi integralną część systemu wdrażania strategii gminy. Zawiera wykaz najważniejszych zadań inwestycyjnych gminy, które będą realizowane w pierwszym okresie obowiązywania strategii, tj. w latach 2007-2010. Zadania te wynikają z celów operacyjnych strategii i ich wdrożenie przyczyni się do osiągnięcia określonych wskaźników przyjętych w systemie monitorowania strategii.

Przy wyborze zadań inwestycyjnych kierowano się następującymi kryteriami:

- wpływ realizacji danego zadania na cele strategii (głównie operacyjne),
- efektywność ekonomiczna zadania (powiązana z wpływem danej inwestycji na rozwój lokalnej gospodarki i rynku pracy),
- wielkość projektu (powyżej 50 tys. zł),
- efekt ekologiczny (wyeliminowanie bądź ograniczenie zagrożeń dla środowiska naturalnego),
- wyniki badań ankietowych społeczności lokalnej,
- zdolność gminy do zapewnienia współfinansowania na wybrane do realizacji zadania,
- możliwość współfinansowania inwestycji ze źródeł zewnętrznych.

Z uwagi na fakt, że na obecnym etapie prac trudno przewidzieć poziom i zakres dofinansowania poszczególnych zadań ze źródeł zewnętrznych, niniejszy wykaz zadań ma charakter wyłącznie indykatywny. Zakłada się, że zadania te będą dodatkowo zatwierdzone przez Radę Gminy w trybie ustawy o finansach publicznych.

WYKAZ KLUCZOWYCH ZADAŃ INWESTYCYJNYCH GMINY DO REALIZACJI W LATACH 2008-2015

Lp	Nazwa zadania	Rozmiar rzeczowy zadania	Wartość kosztorysowa robót	Planowana wielkość nakładów w poszczególnych latach								Źródła finansowania		Źródła dotacji zewnętrznej	Podmiot realizujący	Uwagi
				2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Budżet gminy	Dotacje zewnętrzne			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
I. Infrastruktura drogowa																
1	102335 L dr. woj. 807 – Ryżki – Ścieciaszka II – dr. pow. 1337L	1 182/5.5 naw. bitum.	1 286	1 252	-	-	-	-	-	-	-	322	930	RPO WL	UG Łuków	-
2	102342 L Dminin – gr. gminy Ulan Majorat (Skrzyszew)	1 077/5 naw. bitum.	965	935	-	-	-	-	-	-	-	235	700	RPO WL	UG Łuków	-
3	102772 L dr. pow. 1210L – Kol. Łazy – dr. gm. 102339L	1 502/5 naw. bitum.	1 758	1 720	-	-	-	-	-	-	-	440	1 280	RPO WL	UG Łuków	-
4	102344 L dr. kraj. 76 - Dąbie – Klimki – Grezówka – Biardy - dr. kraj. 63	2 863/5.5 naw. bitum.	2 968	1 454	1 227	-	-	-	-	-	-	364 307	1 090/08 920/09	RPO WL	UG Łuków	-
5	102767 L dr. woj. 807 – Czersi – Kol. Ryżki – dr. woj. 807	1 210/3 naw. bitum.	200	200	-	-	-	-	-	-	-	200	-	-	UG Łuków	-
6	102336 L Ścieciaszka Trzecia	1 495/3-4 naw. bitum.	600	600	-	-	-	-	-	-	-	600	-	-	UG Łuków	-
7	102765 L dr. kraj. 76 – Zalesie – dr. gm. 102334L	1 920/3.6-5.6 naw. bitum.	300	300	-	-	-	-	-	-	-	300	-	-	UG Łuków	II etap
8	od dr. kr. 63 Łuków – Radzyń Podl. działka nr 504 Dminin (Niewęgłowski)	550/3 naw. bitum.	60	60	-	-	-	-	-	-	-	30	30	30-darowizna	UG Łuków	-
9	Dr. woj. 806	3 275/4	2 931	1 529	1 402	-	-	-	-	-	-	231	686/421	M.Łuków	ZDW Lublin	-

[illegible]

[illegible]

II. Gospodarka wodno – ściekowa																
1	Budowa kanalizacji sanitarnej w Gminie Łuków we wsiach: Aleksandrów, Gołaszyn, Ławki, Grzędówka, Krynka, Wólka Świątkowa, Role, Zalesie, Sięciaszka I, Dąbie, Łazy, Karwacz, Suleje, Świdry, Strzyżew, Kownatki, Zarzecz Łukowski	ok. 58 375 m sieci	22 490	750	3 240	3 300	2 500	3 100	3 000	3 100	3 500	3 430	17 400	RPO WL / PROW	UG Łuków	-
2	Połączenie sieci wodociągowej: Świdry - Małcanów, Świdry – Ryżki, Aleksandrów - Dminin - Gołąbki	ok. 8400m sieci wod.	840	840	-	-	-	-	-	-	-	170	670	RPO WL / PROW	UG Łuków	-
3	Rozbudowa sieci wodociągowej we wsiach: Łazy	1150 m	115	115	-	-	-	-	-	-	-	115	-	Budżet Gminy	UG Łuków	-
4	Rozbudowa kanalizacji sanitarnej (montaż UZT)	-	100	100	-	-	-	-	-	-	-	100	-	Budżet Gminy	UG Łuków	-
5	Budowa przyzgodowych oczyszczalni ścieków w miejscowościach: Aleksandrów, Biardy, Dminin, Gołąbki, Jadwisin, Jezioro, Kownatki, Małanów, Podgaj, Rzymy-Las, Rzymy-Rzymki, Sięciaszka Trzecia, Strzyżew, Suchocin, Szczygły Dolne, Szczygły Górne, Turze Rogi, Wagram, Zarzecz Łukowski, Żdźary	ok. 700 szt.	7 000	-	800	800	1 000	1 000	1 000	1 200	1 200	3 000	4 000	PROW	UG Łuków	-
	RAZEM		30 545	1 805	5 845	4 100	3 500	4 100	4 000	4 300	5 565	6 815	22 070	-	-	-
III. Edukacja i sport																
1	ZS Grzędówka – termomodernizacja	termo modernizacja	1 583	1 097	-	-	-	-	-	-	-	223	874	WFOŚ	UG Łuków	-

2	ZS Zalesie – rozbudowa obiektu	rozbudowa obiektu	1 785	600	1 160	-	-	-	-	-	-	-	236	1 000	RPO WL	UG Łuków	-
3	SP Świdry – rozbudowa SP o salę sportową z zapleczem	rozbudowa obiektu	2 400	1 200	1 200	-	-	-	-	-	-	-	2 400	1 000	MS	UG Łuków	-
4	Budowa przedszkola w Łazach	1 przedszkole	1 687	1 100	550	-	-	-	-	-	-	-	1 100	-	Budżet Gminy	UG Łuków	-
5	ZS Strzyżew – modernizacja kuchni	kpl.	326	326	-	-	-	-	-	-	-	-	326	-	Budżet Gminy	UG Łuków	-
6	ZS Krynka – budowa urządzeń sportowych	kpl.	300	300	-	-	-	-	-	-	-	-	75	225	PROW	UG Łuków	-
7	Budowa obiektów sportowych w Aleksandrowie	kpl.	800	765	-	-	-	-	-	-	-	-	265	500	PROW	UG Łuków	-
8	Przebudowa i rozbudowa obiektów kultury i obiektów sportowych w Dmininie	kpl.	670	500	170	-	-	-	-	-	-	-	170	500	PROW	UG Łuków	-
9	Budowa Wiejskiego Domu Kultury w Ryżkach	kpl.	670	-	170	500	-	-	-	-	-	-	170	500	PROW	UG Łuków	-
	RAZEM		10 221	5 888	3 250	500	-	-	-	-	-	-	4 965	4 599	-	-	-